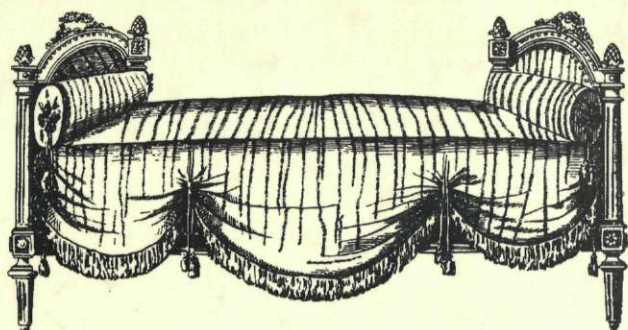

ROBERT FULGHUM

*Už hozeľa,
keď som si
do nej lihal*

SLOVENSKÝ SPISOVATEĽ

ROBERT FULGHUM

**Už horela,
ked' som si
do nej lihal**

Vydal Slovenský spisovateľ, a. s.
Andreja Plávku 12, 813 67 Bratislava
Editorka a zodpovedná redaktorka Viera Prokešová
Číslo publikácie 4404. Vydanie prvé
Vytlačila Kníhtlačiareň Svornosť, spol. s r. o., Bratislava

Preložené z anglického originálu Robert Fulghum: It Was on Fire
When I Lay Down on It, ktorý vyšiel vo vydavateľstve Ballantine Books,
a division of Random House, New York

Kniha vyšla s finančnou podporou
spoločnosti **Zlaté stránky** **MEDIATEL**

Copyright © 1989 by Robert Fulghum/Patricia Van Der Leun Associates
Translation © Jozef Kot 1997
Cover Design © Dušan Grečner 1997
Slovak Edition © Slovenský spisovateľ, Ltd, 1997

ISBN 80-220-0831-1

*Verím, že predstavivosť je silnejšia ako poznanie –
že mýtus je presvedčivejší ako dejiny.
Verím, že sen je mocnejší ako skutočnosť –
že nádej odnepamäti víťazí nad tým, čo prežívame –
že smiech je jediný liek proti smútku.
A verím, že láska je silnejšia ako smrť.*

AUTOR ČITATELOVI

V škole – ako študentovi, ale aj ako učiteľovi – sa mi najväčšmi páčilo *Ukáž, čo máš*. Teda nie prestávky medzi hodinami ani obedňajšia pauza, ale vyučovacia hodina, na ktorú si žiaci mali priniesť z domu to, čo osobne pokladajú za dôležité a o čom by radi porozprávali iným.

Keď prišiel na mňa rad, na túto hodinu – ako malý chlapec – som sa pripravoval oveľa ochotnejšie, než som si robil iné domáce úlohy. *Ukáž, čo máš* sa mi videlo oveľa skutočnejšie ako väčšina iných predmetov, ktoré nám v škole vtíkali do hlavy. Vedomosti sme si na tejto hodine rozširovali vlastnými životnými skúsenosťami. *Ukáž, čo máš* nemalo veľa pravidiel – nemuseli sme sa obávať, že nám učiteľ v písanke niečo podčiarkne červenou ceruzkou, alebo že nás od tabule s hanbou pošle na miesto.

Podobne – ako učiteľ – som žasol, čo všetko som sa z toho prostorekého rozprávania naučil. Žiačik, o ktorom som bol presvedčený, že ho poznám ako vlastnú dlaň, vylovil z papierového vrecúška svoj vzácny poklad a pripísal mu význam, ktorý presiahol aj moje najsmelšie očakávanie. V takýchto chvíľach sa zo mňa stával žiak.

Opakovane som sa dozvedal, že to, čo som doteraz pokladal iba za svoju pravdu... za svoju hodnotu... za svoj predmet záujmu... všeobecne platí ako uznávaná hodnota.

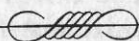
Ukáž, čo máš prebiehalo trochu neusporiadane a nepredvídateľne. Čo chýbalo logike opisu, nahrádzal vášnivý vzťah k predstavovanému predmetu.

Túto knihu som vytváral na základe princípov, ktoré nie sú veľmi vzdialené od ducha *Ukáž, čo máš*. Sú to zážitky z môjho domova – z onoho zákutia mysle a srdca, kde žijem najprav-

divejším životom. Táto kniha sa začína tam, kde sa končí *Všetko, čo naozaj potrebujem vedieť, som sa naučil v materskej škole*. Na jej konci som prisľúbil, že porozprávam o čase, v ktorom už horelo, keď som si doň líhal.

Tvar tejto knihy ovplyvnil život, z ktorého som príbehy odporozoval. Nie je to zbierka vycibrených esejí, ale nepripravené diskusné príspevky zo zasadania správnej rady, kde človek je zároveň predsedajúcim i jediným členom. Iba trocha som ich vyčákal, aby som sa za ne pred spolužiakmi nemusel hanbiť. Príštipkárska robota. Najradšej by som vám ich predčítal, no keďže to nie je možné, obraciam sa na vás s návrhom, ktorý azda vyznieva neskromne. Nepochybne ste sa už stretli so situáciou, keď vám poštár prinesie list od vzdialeného priateľa. Roztrhnete obálku, začítate sa, a vtom ktosi navrhne: „Čítaj nahlas!“ Poslúchnete, ale k čítanému textu pridávate vlastné postrehy a vysvetlivky. Aj túto knihu takto čítajte! Ukážte, čo máte na srdci!

ROBERT FULGHUM

BULVÁRNY PLÁTOK UVEREJNIL SPRÁVU, že miestny hasičský zbor privolali k domu, kde sa z obloka na poschodí valil dym. Hasiči vtrhli do budovy a našli v tlejúcej posteli muža. Keď ho z nej vyslobodili a matrac uhasili, položili mu zvyčajnú otázku: „Ako sa to stalo?“

„Neviem. Už horela, keď som si do nej líhal.“

Táto historka sa na mňa prilepila ako pichliáč na ponožku. Pripomenula mi výrok, ktorý som si poznačil do denníka z venovania v jednej knihe: „*Quid rides? Mutato nomine, de te fabula narratur.*“ Bolo v latinčine. Z Horatia. V preklade: „Čomu sa smeješ? Zmeň meno, a príbeh rozpráva o tebe!“

Už horela, keď som si do nej líhal.

Väčšine z nás to môžu vyryť na náhrobný kameň. Jediná veta obsahuje celý životný príbeh. Ako sa môže človek dostať z blata do kaluže. Keby koza neskákala, nohy by si nezlámala. Podaj čertovi prst, hneď chce celú ruku!

Azda trocha uhladenejšie svedčí o tejto pravde rozhovor s kolegom, ktorý si ťažkal, že deň čo deň si nosí tú istú nechutnú desiatu.

„A kto ti tú desiatu pripravuje?“ spýtal som sa.

„Predsa ja sám,“ odvetil.

Keď sa prizrieme, kto všetko sa takto správal, ocitáme sa v celkom vyberanej spoločnosti.

Svätý Pavel sa ponosoval, že „čo konám, tomu nerozumiem. Nečiním totiž dobré, čo chcem, ale robím zlé, čo nechcem“.

A grécky dramatik Euripides vkladá pred vraždou vlastných

detí Medei do úst slová: „A plne chápem, aký zločin spáchať chcem. No vášeň silnejšia je než hlas rozumu.“

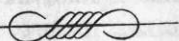
Na tejto dileme bohatnú psychiatri a teológovia si majú aspoň na čom hrdlo vykričať. Nikto ju doteraz nevyriešil ani nevyrieši. Je súčasťou nášho života a musí nám byť útechou, že žijeme v spoločenstve tých, ktorí si občas ľahnú do horiacej postele. Vari by sme urobili najmúdrejšie, keby sme si čím skôr vybrali vhodnú posteľ sami a chytró sa do nej uložili.

A ešte jedna vec!

Vrátim sa k mužovi, ktorý si podľa tej novinovej noticky ľahol do horiacej postele. Zväčša nemáme tušenie, prečo sa ľudia správajú tak, ako sa správajú. Ak sú nám vlastné činy záhadou, o čo nepochopiteľnejšie sú nám činy iných? Prečo si ten muž ľahol do horiacej postele? Bol opitý? Chorý? Mal samovražedné chůtky? Bol slepý? V bezvedomí? Nemý? Alebo to urobil z recesie? Prečo to urobil? Nevieť. Ťažko to posúdiť, keď nemáme naporúdzi podstatnejšie množstvo informácií. Aj tak však často siahame k dohadom a súdime. Keby v takej chvíli každý radšej narátal do desať, azda by sa ľudia mali radšej.

Tak ako stojí napísané, Pán Boh svoje prvé deti, Adama a Evu, vystríhal. Jednoznančne im povedal: „Nejedzte z tohto stromu, bude zle-nedobre!“ Nemusím vám rozprávať, ako sa to skončilo...

Časť tohto príbehu nájdete aj v tejto knihe.

LUDÍ SOM SOBÁŠIL UŽ VYŠE TISÍCKRÁT. Vyplynulo to z mojich farárskych povinností a do svadobného obradu som sa za každým vcitoval natoľko, že som ho chvíľami prežíval ako vlastnú svadbu. Ešte aj teraz sa na každý sobáš teším, lebo väčšinou to býva veľká komédia.

Pravdaže, komédiou sa stáva proti svojej vóli. Keďže sobášny obrad je veľmi oficiálna udalosť, účinkujúci amatérski herci kónajú pod psychickým tlakom a NIKDY sa všetko neodohrá tak, ako sa naplánovalo. Svadba akoby priťahovala smolu a prebúdzala v najtajnejších zákutiach každej zúčastnenej rodiny najpo-

chabejšie nápady. Svadba zrazu každému, koho sa tou či onou mierou týka, pomúti rozum.

Porozprávam vám typický svadobný príbeh. Doslova katastrofický. Napočudovanie, skončil sa šťastne, hoci nepochybne aj vy chvíľami o jeho dobrom konci zapochybujete.

Ústrednou postavou tejto drámy bola nevestina matka (ďalej NM). Ani nevesta, ani ženích, ani oddávajúci farár. Ale matka. Zvyčajne zdvorilú, rozvážnu, inteligentnú a rozumnú ľudskú bytosť celkom vychýlilo, keď sa dozvedela, že jej dcéra sa chce vydat. Nie že by bola z toho – ako sa to pri podobných oznámeniach stáva – nešťastná. Skôr naopak. Zaplavila ju radosť. A chcela sa o ňu podeliť s celým svojím okolím – preto kula železo, kým bolo horúce.

Potajomky pripravila scenár, ktorým by neohrdol ani režisér veľkofilmov Cecil B. DeMille. Scenár kráľovskej svadby, aký by pristal na vydaj princeznej. Keďže ho mienila financovať, ťažko ho bolo možné odmietnuť. Nevestin otec sa modlil, aby budúci ženích dcéru radšej tajne uniesol. Lenže nebo jeho modlitbu nevyslyšalo.

NM venovala prípravám svadby sedem mesiacov, nič neponechala náhode, úplne chcela zabrániť ľudskému omylu. Všetko sa musí nezmazateľne vryť do pamäti. Pred svadbou usporadúvala čajové posedenia, koktaily i slávnostné večere. Nevesta a ženích sa stretli iba tri razy. NM mi vyvolávala každý týždeň a do mojej pracovne vstupovala častejšie ako upratovačka. (*Majiteľ reštaurácie sa ma pýtal, či sa naozaj pripravuje svadba, a nie vpád vojsk. „Pripravte sa na vpád!“ radil som mu.*)

NM angažovala osemnásťčlennú dychovú kapelu. (*Chrámový organ by slovom nestačil – znel by veľmi ‚kostolne‘.*) Obchodné domy od východného New Yorku až po južanskú Atlantu mali uspokojiť nevestine želania na vybavenie domácnosti. NM nielen dala ušit oblečenie družičiek, ale zakúpila aj smokiny pre ženícha a družbov (zdôrazňujem, že nevypožičala – zakúpila!). To ešte nie je všetko. Snubný prsteň sa vrátil ku klenotníkovi so žiadosťou, aby doň vsadil väčší drahý kameň, na ktorý potichu prispela NM. Ak vravím, že príprava svadby tú dámu vychýlila z rovnováhy, vychýlila ju až úchyľne.

Keď sa na to dívam z odstupu, generálnu skúšku svadby a večeru v deň pred veľkou udalosťou by som prirovnal k prípravám v Napoleonovom tábore v predvečer Waterloo. Nič nemalo ostať na improvizáciu. Nič nemalo zabrániť na budúci deň víťazstvu. Ani na túto svadbu nikto NIKDY nezabudne. *(Tak ako nikto doteraz nezabudol na Waterloo. Ako vysvitlo, z tej istej príčiny.)*

Koleso osudu sa nedalo zastaviť a nadišiel slávnostný deň. Hostia v slávnostnom oblečení zaplnili kostol. Zapálilo sa toľko sviečok, že večer bolo ako za bieleho dňa. Kapela na chóre spustila pompéžnu hudbu. Uličkou medzi lavicami s majestátnosťou opernej divy na premiérovom predstavení kráčala NM. V živote si nesadla do kostolnej lavice s väčším uspokojením. Všetko pôjde ako po masle. Žiarila, plápolala, usmievala sa a vzdychala.

Hudbu stíšili a deväť – predstavte si, deväť – družičiek zahalených šifónom precupitalo v tesnom zástupe dlhou uličkou, nato poradovým krokom prepochoďovali ženích a družbovia.

Konečne, s neodvratnosťou osudu zahrnel z chóru svadobný pochod. Vstúpi nevesta. Pred ňou kráčali ešte štyri natešené miniprincezné, rozhadzovali okolo seba lupienky kvetov a za nimi ďalšia trpasličia dvojica niesla prstienky. Zhromaždenie vstalo a s napätím sledovalo sprievod.

Fíha, nevesta! Obliekala sa celé hodiny, ak nie dni. Už v sebe nemala ani kvapku adrenalínu. Ostala s otcom v salóniku, a kým nekonečný svadobný sprievod prechádzal k oltáru, obšmietala sa okolo stolov s vyberanými lahôdkami a mimovoľne si vzala niekoľko ružových, žltých a zelených mentolových cukríkov. Potom sa pohrabala v strieborných miskách s rozličnými druhmi orieškov a zachutili jej najmä pekanové pumy. Pomaškrtila si na jednej-dvoch hrudkách syra, vzala si zopár čiernych olív, za priehrstie slaných mandlí, kúsok klobásy so zabodnutým ozdobným špáradlom, dva garnáty na slanine a kreker natretý pečevou paštétou. Všetko spláchla pohárom ružového šampanského. Podal jej ho otec. Na upokojenie nervov.

Keď sa nevesta zjavila na konci uličky, ľudia si väčšmi všimli jej tvár než oblečenie. Bola bledá ako stena. Akoby sa cez uličku gúľal odistený granát.

Neveste sa zdvihol žalúdok.

Práve vo chvíli, keď kráčala okolo matky.

Ak hovorím o ‚zdvihnutom žalúdku‘, vôbec nemám na mysli, že si nevesta so zdvorilosťou dámy odgrgla do vreckovky. Povracala sa. Doslova z nej vychrstol smerom k oltáru gejzír, ktorým zasiahla dve družičky, ženícha, malého nosiča prstienkov a mňa.

Dodnes si presne pamätám na podrobnosti. Ba všetko ostalo zachytené na videozázname. Obrad nakrúcali tri kamery. NM naozaj na nič nezabudla.

Keď sa nevesta zbavila zájedok, šampanského a posledných zvyškov dôstojnosti, klesla do náručia otcovi, zatiaľ čo ženích si sadol na zem a nevedel, či je. NM omdlela a poskladala sa na zem ako handrová bábika.

Vzápätí prepukol v prednej časti kostola zmätok, akoby vyhlásili požiarny poplach, a hádam iba bratia Marxovci by ten chaos prevýšili. Družbovia hrdinsky pobiehali sem a ta, mini-princezné sa rozfikali a ľudia so slabším žalúdkom sa rozbehli k východom. Kapela nič netušila a hrala ostošesť ďalej. Nevesta k oltáru prišla a zase odišla do celkom iného stavu vedomia. Kostolom sa vznášal pach čerstvých zvratkov a miešal sa s vôňou blikajúcich sviečok. Znova mi zišiel na um Napoleon a Waterloo.

Iba dvaja sa usmievali. Ženíchova matka. A nevestin otec.

Čo sme nato urobili? Vrátili sa do skutočnosti. Hostí sme vyzvali, aby sa presunuli do salónika, ale nepojedli ani nevypili toho toľko ako za bežných okolností. Nevestu utíšili, umyli, prezliekli do šiat jednej družičky a vzkriesený ženích ju objímal a bozkával. (*Nevesta ho za to bude milovať až do smrti. Keď sľuboval, že si ju berie ‚na dni dobré i zlé‘, myslel to doslova.*) Scenár sa vrátil k bodu, v ktorom sa sobášny obrad prerušil. Flauta potichu zakvílila jednoduchú melódiu, nevesta a ženích zložili sľub a manželstvo som vyhlásil za uzavreté. Tak ako sa na svadbe patrí, všetci si poplakali, lebo počas celého

obradu ženích držal nevestu v objatí. A ešte žiaden ženích nepobožkal nevestu nežnejšie.

Ak sa NM predtým usilovala o to, aby sa svadba vryla každému do pamäti, určite z toho hľadiska dosiahla neslýchaný úspech. NIKTO na ňu NIKDY nezabudne.

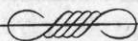
Zosobášená dvojica odvtedy žila šťastne, ba šťastnejšie než mnohí iní. Sú spolu dvanásť rokov a majú tri životaschopné deti.

To však ešte nie je koniec príbehu. Jeho najlepšia časť iba príde. Na desiate výročie tejto katastrofálnej príhody sa uskutočnil spomienkový večierok. Nachystali tri televízory, pohostenie a pozvali najlepších priateľov. (*Nezabúdajte, že nebudu zaznamenávali tri videokamery, a naraz teda premietli všetky tri záznamy.*) Prítomní ich sledovali s búrlivým smiechom, a najmä s komentárom, obraz sa neraz zastavoval, čo voči niekdajším účinkujúcim nebolo práve najzdvorilejšie. No najväčší ohlas a prípitky vyvolala scéna, pri ktorej kamera zachytila na tvári nevestinho otca úšklabok, s ktorým hľadá na svoju práve oživovanú manželku.

Najlepšou časťou príbehu však nie je samotný večierok. Mám na mysli najmä tých, čo ho usporiadali. NM, ktorá sa vtedy veľmi nepreslávila. Odvtedy sa síce takmer nezmenila, ale správa sa o niečo uvoľnenejšie. Odpustila svojmu manželovi a aj iným, že boli svedkami jej debakla, ba odpustila aj sebe. Nikto sa pri sledovaní záznamu nesmiel srdečnejšie.

Jestvuje na túto vlastnosť jedno slovo. Veľkodušnosť.

Aj preto už štyridsať rokov s ňou žije v manželstve muž, ktorý sa vtedy na ňu sklabil. Aj preto ju dcéra dosiaľ miluje.

JOHAN PIERPONT ZOMREL AKO SKRACHOVANÝ ČLOVEK. Po dlhej sérii osobných porážok, ktoré mu obrúsili ducha, roku 1866 vo veku osemdesiatjeden rokov dovŕšil svoj život ako štátny úradník v hlavnom meste Washington.

Začínal celkom dobre. Promoval na Yale, ktorú pomáhal za-

ložiť jeho starý otec, a nie bez istého nadšenia si zvolil štúdium pedagogiky.

Stroskotal ako učiteľ. Bol na svojich študentov pridobry. Preto sa rozhodol študovať právo.

Stroskotal ako právnik. K svojim klientom sa správal s nepriemeranou veľkorysostou a väčšmi ho zaujímalo, ako zadostučiniť spravodlivosti, než prevziať prípady, ktoré by mu priniesli vysoký honorár. Rozhodol sa obchodovať s textíliami.

Stroskotal ako podnikateľ. Nestanovil za ponúkaný tovar také ceny, ktorými by dosahoval zisk, a bol veľkodušný k veriteľom. Medzitým začal písať básne, a hoci mu ich publikovali, z honorárov vyžiť nemohol.

Stroskotal ako básnik. Rozhodol sa stať duchovným, zapísal sa na harvardovskú teologickú fakultu a ustanovili ho za farára v kostole na Hollis Street v Bostone. Ale angažoval sa za prohibíciu a proti otroctvu, dostal sa do konfliktu s vplyvnými členmi kongregácie, a donútili ho rezignovať.

Stroskotal ako duchovný. Pozdalo sa mu, že by azda urobil politickú kariéru, kandidoval za Abolicionistickú stranu na úrad guvernéra štátu Massachusetts. Nezvolili ho. Neodradilo ho to, a uchádzal sa o členstvo v Kongrese vo farbách Strany za slobodnú pôdu. Nezvolili ho.

Stroskotal ako politik. Vypukla občianska vojna a dobrovoľne slúžil ako kaplán Druhého regimentu massachusettských dobrovoľníkov. Po dvoch týždňoch však musel z armády odísť, lebo na funkciu zo zdravotných dôvodov nestačil. Mal sedemdesiatšesť rokov. Teda ani ako kaplán neuspel.

Niekoľko mu našiel bezvýznamnú prácu v zázve ministerstva financií a posledných päť rokov svojho života dovŕšil ako bezvýznamný archivár. Ani v tejto práci sa mu nedarilo. Nemal k nej vrúcny vzťah.

John Pierpont umrel ako skrachovaný človek. Nič z toho, čo si predsavzal, neukončil ani nedosiahol. Jeho hrob na cintoríne na Mount Auburn v massachusettskej Cambridgei označuje malý náhrobný kameň. Do žuly tam stojí napísané: BÁSNIK, KAZATEL, FILOZOF, LUDOMIL.

Z odstupu času sa však žiada pripomenúť, že John Pierpont

vlastne ani nebol taký skrachovanec. Vari možno pokladať za neúspešný život človeka, ktorý oddane slúžil sociálnej spravodlivosti, láskavo sa správal k svojim blížnym, čínorodo sa zapájal do veľkých pohybov svojich čias a veril v silu ľudského myslenia? Čas ukázal, že mnohé z toho, čo pokladal za svoju porážku, bol vlastne začiatok víťazstva. Školský systém zreformovali, zlepšila sa práca súdov, zmenil sa zákon o úveroch a predovšetkým – zrušilo sa otroctvo.

Prečo vám o tom rozprávam? Nie je to nezvyčajný príbeh. Mnohí reformátori devätnásteho storočia mali zhodný život – stíhali ich podobné neúspechy aj úspechy. Johna Pierponta z istého – veľmi dôležitého – hľadiska vôbec nemožno označiť za neúspešného človeka. Jeho najväčší úspech si pripomíname každý rok s príchodom decembra. V srdciach i mysliach sme mu postavili doživotný pamätník.

Oslavujeme jeho pieseň.

Nespieva sa v nej o Ježiškovi, anjeloch ani o Santa Clausovi. Nesmierne prostá pieseň vyjadruje prostú ľudskú radosť z jazdy na saniach, ťahaných konským záprahom mrazivou bielou krajinou za zimného večera. Na saniach uháňa družná spoločnosť, ktorá sa celou cestou smeje a spieva. Nič viac. Nič menej. *Jingle Bells*. John Pierpont zložil *Jingle Bells*.

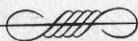
V nijakom prípade nemôže byť skrachovancom človek, ktorý vytvoril pieseň o najobyčajnejšej ľudskej radosť. Poznajú ju vo svete tri-štyri milióny ľudí, spievajú ju aj tí, čo sa v živote na saniach neviezli, ale živo si takúto jazdu vedia predstaviť, spievame ju všetci, malí i veľkí, a len čo sa ozve na klavíri jej úvodný akord, súzvučne s ním sa rozospieva aj naša duša.

Raz uprostred zimy, keď popoludní snežilo, John Pierpont vzal do rúk pero, aby skromným darčekom potešil svoju rodinu, priateľov a kongregáciu. A tým nám všetkým natrvalo nachystal veľkolepý vianočný dar, ktorý síce nenájdeme pod stromčekom, ale neviditeľne a nezvratne nás rozožiarí radosťou.

(Postskriptum. V zime roku 1987 v Methowskom údolí Kaskádových vrchov v štáte Washington sa mi konečne splnila dávna

túžba. Sneh bol takmer meter vysoký, teplota okolo bodu mrazu, obloha jasná, sane s otvorenou korbou, grošovaný kôň s červeným postrojom a zvončekmi. Ubáňali sme snehom a celou cestou sme sa smiali.

Vďaka ti, John Pierpont. Každé slovo tvojej piesne je pravdivé!

KTO JE, ALEBO KTO BOL MAJITELOM PSA, nech tieto riadky ďalej – opakujem – nech tieto riadky ďalej NEČÍTA! Radšej kapitolku preskočte! Lebo keby ste sa do nej zahĺbili, ešte z nej nebudaj budete nešťastný. Pomyslite si o mne to najhoršie, a beztak ma nepochopíte. (V tejto knihe nie všetko je pre každého.)

Ak však psa nemáte ani mať nechcete, chvíľu si pohovoríme! Vyslovím vám názor mlčiacej menšiny, ktorý sa nezjavuje v médiách. Potláča sa v obave, že by ste ním urazili svet psov.

Nechovám domáce zvieratá. Nemám ani jedno. Ani psa, ani mačku, ani vtáka v kletke, ani ryбку v akváriu. Napriek tomu som zodpovedný občan, na verejnosti sa správam rozumne, platím dane, občas zájdem do kostola, láskavý som k deťom i k starým ľuďom. Mám rád svoju rodinu, jej členovia ma tiež majú radi. Ale na domáce zvieratá si nepotrpím. Najmä nie na psov.

Povedal som to raz na veľkej recepcii. Vyhlásil som, že nemám rád psov. Vyslovil som to o niečo hlasnejšie, ako som mienil, hoci nebolo mojím zámerom vyslúžiť si nepríjemnosti. Uvedomoval som si, ako by som v takom prípade dopadol.

Zrazu sa rozhostilo ticho, až mi v ušiach zazvonilo. Zrejme by som takú pozornosť na seba neupútal ani tým, keby som sa postavil na stoličku a vykrikol: „SOM BESNÝ.“ Niektorí prítomní sa odo mňa odtiahli.

Veď nikde nie je napísané, že kto sa chce stať dobrým človekom, musí doma chovať psa. Biblia neprikazuje: „Ak v mojich

očiach chceš dosiahnuť milosť, budeš chovať psov!“ Sväté písmo sa o chove domácich miláčikov zmieňuje iba veľmi skúpo. Psi sa nespomínajú vo Vyhlásení nezávislosti, v ústave ani v prísaha vernosti americkej zástave. Aj bez psa sa človek dostane do neba alebo ho zvolia do verejného úradu.

(Pravdepodobne by vás však nezvolili za prezidenta. Všimli ste si, že každý prezident má psa? Zakaždým jestvuje aj prvý pes krajiny. Niekedy aj dvaja-ťaja. Zrejme bez psa by ste na prezidenta kandidovať nemohli. Dosiaľ obdivujem starého Lyndona Johnsona, ktorý občas svojich biglov za ich bolestivého skuvňania poriadne vytahal za uši. „Páči sa im to – celkom si v tom volkajú,“ hovorieval Lyndon. Domnievam sa, že svoju ázijskú politiku uplatňoval priamo aj v Bielom dome. Lenže to je chýlostivá téma a radšej obráťme list.)

Čo mám proti psom? Hneď vám to vysvetlím.

Po prvé, z nevysvetliteľných dôvodov som od narodenia pre psov ako magnet. Hoci by som sa k psom ani nepriblížil, akási neznáma mocná sila ich ku mne priťahuje. Veľké škaredé potvory s vrčaním a s vycerenými zubami sa na mňa vrhajú. To by som ešte pochopil. Ale vyhľadávajú ma aj ostatné psie plemená. Uslintane okolo mňa krúžia, vrtia chvostom, chcú sa čo najtesnejšie priblížiť k mojim rukám a tvári, dotýkajú sa ma spenenou papuľou, oblizujú a fučia na mňa. Tvárim sa, že ich nevnímam, ale ďalej na mňa vyskakujú, škrabú ma labkami, brešú. Čestné slovo, vôbec ich na to nevyzývam. Vôbec ich neprovokujem.

A nemožno nespomenúť vizitky, ktoré psi nechávajú po sebe na chodníku. Rád by som sa vyhol podrobnostiam, ale na nešťastie aj v tejto oblasti sa tuším u mňa prejavuje magnetizmus. Dost často mávam pocit, že sa mi na topánky prilepili použité pampersky. Raz som zozbieral za vrecúško takýchto pokladov, ktoré mi na trávnik nakládal pes z vedľajšieho domu, a opatrne ich vysypal susedovi pred dvere. Keď si ten šiel ráno z poštovej schránky vybrať noviny, šliapol do nich v domácich papučiach. Nebol si istý, či som to urobil ja, ale odvtedy svoju beštiu na môj trávnik nepúšťa.

Ale dost na túto tému. Ak máte podobnú skúsenosť, vlastne

ani nemusím pokračovať, ak nie – ani dlhšími rečami vás nepre-svedčím.

Zbytočne by som plytval slovami, keby som opisoval, ako sa ľudia psom prihovárajú. Privádza ma to do rozpakov. Čestné slovo! Ktovie, čo si psi pri tom myslia? Najmä keď sa im niekto predvádza ako bruchovravec – chvíľu sa psovi prihovára a vzápätí iným hlasom za psa aj odpovedá. Veď to poznáte. Už ste to istotne počuli. Ešte aj psi to pokladajú za čudáctvo. Pozorujte psa, keď sa jeho pán s ním zhovára! Pes neverí vlastným ušiam. „Nechce sa havinko nabrmbať? Nie, havinko by strašne rád šiel pápá.“

Viete, že na potravu pre psov míňame v našej krajine ročne niekoľko miliárd dolárov? Zhruba dvakrát toľko ako na výživu dieťaťa. Psie pochúťky predstavujú okolo jedenásť percent z celkových tržieb potravinárskych veľkopredajní. V sieti supermarketov sa z predajnej plochy venuje psím pochúťkam a potrebám pre psov vyše tridsať metrov. Psie hamburgery, psie rezne, kura na psí spôsob, šteňacie maškrty a tak ďalej. Len si to niekedy obzrite! Ročne sa predá celkove na tri miliardy kilogramov psej žranice. Ako mi povedal známy zverolekár, štyridsať percent psov trpí nadváhou.

Pridajte k tomu cenu zvierat, náklady na chovateľskú a veterinárnu starostlivosť a na nákup vitamínov. Ďalej na kúpu rozličných doplnkov – obojkov, misiek, remeňov vykladaných trblietavými kamienkami, pletených obliečok a psieho parfumu. (*Áno, parfumu!*) Plus výdavky na skrášľovacie salóny, vôdzky, lopatky na exkrementy, fotografovanie. Keď to zrátame dovedna, Američania ročne vydávajú na psov približne sedem miliárd dolárov. Sedem miliárd dolárov!

Deväťdesiat percent psov v našej krajine sa sýti a žije lepšie než sedemdesiatpäť percent obyvateľov tejto planéty.

Väčšina psov v Amerike sa má lepšie než dvadsaťtri percent tunajších detí, ktoré živia pod oficiálnym prahom chudoby.

Ako je to možné? Prečo chováme psov a zaobchádzame s nimi tak dobre? Lebo potrebujeme lásku, ktorú si ľudia navzájom prejavíť nevedia? Lebo sme unudení a osamelí, lebo beznádejne

lovíme a zbierame citové zážitky, alebo...? Sused, ktorý má dvoch psov, trpezlivo počúva moju tirádu a krúti hlavou, že tomu jedným slovom nerozumiem. Zrejme nerozumiem.

Pokiaľ ide o psov, veľké zadostučinenie som prežíval v primitívnej akahskej dedine v horách severného Thajska. Akahovia chovajú psov podobne ako my ošípané a kurence. Dobytok pokladajú za svojho užitočného pomocníka, zvieratám dávajú mená a nikdy by takú bytosť nezjedli. Ale bez zábran si pochutia na psoch. Psi tu nie sú domáci miláčikovia – jednoducho tvoria súčasť potravy.

Na psov sa teda dá pozerat aj iným spôsobom.

NA LEPENKOVEJ ŠKATULI JE NÁPIS „DRAHOCENNOSTI“. Keď píšem, dovidím na ňu, lebo v pracovni som ju vyložil na hornú poličku. Neraz zodvihnem oči a rád sa na ňu zadívam. Uskladňujem v nej rozličné osobné daromnice, ktoré prežili občasnú záchvaty upratovania a likvidácie nepotrebností. Škatuľa obstála aj pri triedení harabúrd, ktoré som pri sťahovaní prenášal z jednej povaly na druhú. Keby do škatule nazizol zlodej, nevezme z nej nič – za jej obsah by nedostal ani cent. Ale keby v dome niekedy horelo, vybehnem z neho práve s touto škatulou v ruke.

Medzi suvenírmi v škatuli je aj papierové vrecúško. Vrecúško, do akého sa balí desiata. Hoci jeho horný koniec uzatvára lepiaca páska, poistená ešte stehmi zošívачky a niekoľkými spinkami, na jednom boku sa papier natrhol a cez otvor vidno obsah.

Vrecúško opatrujem azda už štrnásť rokov. Pôvodne patrilo dcére Molly. Krátko po tom, ako začala chodiť do školy, s veľkým nadšením pomáhala baliť desiatu sebe, bratom i mne. Každému do vrecúška nadelila niekoľko sendvičov, jablká, drobné na mlieko, niekedy aj lístok s odkazom alebo osobitné prekvapenie. Keď som sa raz ráno zberal do roboty, Molly mi podala dve vrecúška. Jedno bola moja bežná desiata. Druhé bolo uzatvorené lepiacou páskou, zošívачkou a spinkami. „Prečo mi dávaš

dve desiata?“ „V tom druhom vrecúšku nie je desiata.“ „A čo je v ňom?“ „Zopár vecí – len si ho vezmi!“ Nechcel som sa zdržiavať, vopchal som obe vrecúška do tašky, dcéru pobozkal a odišiel z domu.

Keď som sa náhlivo napoludnie najedol, druhé vrecúško som roztrhol a jeho obsah vysypal. Vypadli z neho dve stužky, tri kamienky, plastový dinosaur, kýptik ceruzky, drobná morská mušľa, dve zvieracie figúrky z marcipánu, gulôčka, použitý rúž, malá bábika, dve čokoládové tyčinky a trinásť penny.

Usmial som sa. Aké pôvabné! Keďže ma čakali neodkladné popoludňajšie pracovné povinnosti, chytro som písací stôl upratol a omrvinky aj s Mollinými taľafatkami vhodil do odpadkového koša. Nemohol som z nich nič použiť.

Keď som večer doma čítal noviny, priplichtila sa ku mne Molly. „Kde máš moje vrecúško?“ „Aké vrecúško?“ „Ktoré som ti dala ráno.“ „Nechal som ho v úrade. Prečo?“ „Zabudla som doň vložiť tento lístok.“ Podala mi papierik. „A rada by som ho dostala naspäť.“ „Prečo?“ „Vložila som doň svoje drahocennosti, ocko – zišlo mi na um, že by si sa s nimi azda rád pohral, ale už by si mi ich mohol vrátiť. Však si to vrecúško nestratil, ocko?“ Do očí jej vhrkli slzy. „Nie, nie, iba som ho zabudol v úrade,“ zaklamal som. „Ale zajtra ho prinesieš!“ „Pravdaže – neboj sa!“ Keď ma s úľavou objala okolo krku, roztvoril som lístok, ktorý mi ráno nestihla vložiť do vrecúška: „Strašne ťa mám rada, ocko!“

Jo!

Jo!... ojoj!

Zahľadel som sa dieťaťu do tváre.

Mala pravdu – v tom druhom vrecúšku ‚naozaj nebola desiata‘.

Molly mi zverila poklad. Všetko, čo si sedemročné dievča stráži ako oko v hlave. A ja som ho stratil. Ba nestratil – odhodil tie veci do odpadkového koša, lebo ‚nemohol som z nich nič použiť‘. Dobrotivý Bože!

Nebolo to prvý ani posledný raz, keď sa vo mne ozval zmysel pre otcovskú zodpovednosť.

Do úradu som mal pomerne ďaleko. Ale nič iné mi neostávalo. Vyrzil som. Na pút kajúcnika. Tesne pred upratovačom som stihol vysypať obsah odpadkového koša na písací stôl. Práve som sa pustil do triedenia odpadkov, keď vstúpil upratovač, aby splnil svoju pracovnú povinnosť. „Stratili ste niečo?“ „Ehm... vlastnú hlavu.“ „Z koša nič nemohlo zmiznúť. Ako to vyzeralo? Nemôžem vám pri hľadaní pomôcť?“ Najprv som nemienil vyjsť s farbou von. Ale pravdepodobne by som pôsobil ako ešte väčší hlupák, a radšej som mu všetko porozprával. Nevysmial ma. Usmial sa. „I ja mám deti.“ To nás spojilo a ako dvaja blázni sme sa hrabali v odpadkoch, vybrali z nich jednotlivé cennosti a navzájom sa na seba usmievali. V takýchto situáciách človek nikdy nie je sám. Nikdy.

Z dinosaura som zmyl horčicu a každú taľafatku ostriekal osviežovačom dychu, aby som ich zbavil pachu po cibuli. Potom som opatrne vyrovnal skrkvané kľbko papiera do viacfunkčného vrecúška, vložil doň poklady a odniesol ich domov s opatrnosťou, akoby v ňom bolo zranené mača. Budúci večer som ho vrátil Molly. Na nič sa ma nepýtala, nič som nemusel vysvetľovať. Vrecúško síce nevyzeralo tak dokonale ako predtým, ale nič sa z neho nestratilo, a to bolo rozhodujúce. Po večeri som sa jej vypytoval na jednotlivé predmety. Postupne ich povyberala a zoradila do radu na jedálenskom stole.

Rozprávala o svojich pokladoch pomerne dlho. Každá vec mala svoj príbeh, čosi jej pripomínala alebo súvisela so snami či s vymyslenými priateľmi. Niečo jej vraj priniesli víly. Čokoládové tyčinky, ktoré som jej dal už dávnejšie, načne vraj až vtedy, keď to naozaj bude nevyhnutné. Jej rozprávanie som prerušoval iba niekoľkými uznanlivými zvolaniami: „Aha!“ Koniec koncov, naozaj som ju chápal.

Molly mi o niekoľko dní vrecúško na veľké prekvapenie znova zverila. Bolo to isté, neúhľadné. A s tým istým obsahom. Zrejme mi odpustila. Zase mi dôveruje. Zase ma má strašne rada. Chodil som ako otec s hlavou o niečo zodvihnutjšou. V priebehu niekoľkých mesiacov mi vrecúško opakovane vnútila. Nikdy som nepochopil, podľa akého kľúča mi ho

prideľuje. Možno to bola odmena, keď som sa pred ňou prejavil ako vzorný otec. Každý večer som sekal dobrotu v nádeji, že ma ním ráno vyznamená.

Časom sa Molly sústredila na iné veci... našla si iné poklady... a o vrecúško stratila záujem... vyrástla. Ktovie. A ja? Zverila mi vrecúško do trvalej opatery. Raz ráno mi ho nachystala, a už o jeho vrátenie nepožiadala. A tak ho opatrujem až doteraz.

Občas myslievam na chvíle sladkého života, keď som takmer o vlások prišiel o prejavenu náklonnosť. Priateľ by povedal, že ‚zomieral som od smädu, hoci po kolená stál som v rieke‘.

Ošúchané papierové vrecúško leží v škatuli. Opatrujem ho tam od chvíle, keď mi dieta povedalo: „Tu máš... dávam ti v ňom to najcennejšie, čo mám. Zober si ho – odteraz patrí tebe. Hoci nie je v ňom toho veľa, dávam ti to zo srdca.“

Keď mi ho dávala prvý raz, nič som nepochopil. Ale teraz už je to moje vrecúško.

„**M**MLADÝ PÁN, TENTO STROM JE OBSADENÝ,“ zaznelo odkiaľsi zhora. Akoby som dostal drúkom po hlave. Neznášam oslovenie ‚mladý pán‘, a nemenej ma zamrzelo, že na strome, na ktorý som chcel vyliezť, sa niekto usídlil predo mnou.

Poslušne som sa spustil na zem a pozrel cez konáre. V korune sedela staršia žena. V najvyššej časti. Žena mala biele vlasy previazané tmavožltou šatkou, na sebe belasé džínsy, trampky a kožené rukavice. Na vysokej širokej vetve majestátneho bresta kvočala ako lesný duch. Nezliezala. „Nájdite si iný strom!“ priateľsky, ale rázne ma odháňala. „Áno, prosím.“

Pobral som sa k zamestnancovi parku, ktorý práve strihal kríky, ale než som sa ho stihol niečo spýtať, predišiel ma. „Áno, viem, tam hore na strome je stará žena.“ Dodal, že žena má okolo šesťdesiatpäť rokov, už je v dôchodku a býva na Federal Avenue. Každú jar a leto chodievala do parku k stro-

mom. Podľa záhradníka ju z toho hambálka raz znesú hasiči. Ale momentálne si svoje činy ešte uvedomuje a nikoho neohrozuje. Jednoducho sa jej páči loziť po stromoch.

Chápem ju.

Ba keď som tento mesiac zistil, že v georgijskej Atlante jestvuje Medzinárodný klub stromolezcov, stal som sa jeho členom. Zaplatil som členské a vlastným členský preukaz. Vstúpil som do klubu aj preto, že poskytuje svojim členom bezpečnostné vybavenie a množstvo technických pomôcok. Určite niektoré využijem.

Nedávno som totiž spadol zo stromu. Zrútil som sa medzi konármi, oškrel si kožu na laktoch a narazil hlavu. Lekár skonštatoval, že mám otras mozgu. Poranil som si mozog. A zároveň aj vlastné sebavedomie.

„Čo ste robili na strome?“ spýtal sa lekár. „Orezávali ste konáre?“

(Dlhá prestávka. Zrejme to sa ma bude spytovať každý. Ak poviem pravdu, nepochopia ma. Ak si niečo vymyslím, nepochopím sám seba.)

„Ehm,“ odvetil som.

Vyliezam na stromy, lebo mi to spôsobuje radosť.

Lenže neviem si zdôvodniť prečo. Slovom, vyliezam, a o tom nediskutujem. Podistým sa vo mne ozývajú primitívne pudy – musím poslúchnuť starodávne volanie, ktoré sa ozýva z mojej DNK. Naši predkovia strávili státisíce rokov na stromoch. Pohodlný konár postaršieho bresta mi pripomína domov. Cítim sa na ňom ako doma. Patrím naň.

Deti si stavajú na stromoch hniezda. Z tých istých dôvodov. Sú chatrné, zhlobené z dosák, priviazaných alebo pribitých v takej výške stromu, kam by rodičia nevystúpili, ledaže potajme v srdci. Keby som mohol, usídlil by som sa v takom hniezde.

Dnes sa mi na stromy vylieza o niečo ťažšie. Človek v stredných rokoch už nemá na to toľko síl, ba ani spoločensky uznávaný dôvod. Pravdaže, môže orezávať konáre. Taká robota sa všeobecne pripúšťa. Môže zničiť zo stromu mačku alebo

uvoľniť z koruny šarkana. Aj to sa pripúšťa. Ale vyliezť na strom iba zo zábavy – usadiť sa na konári, lebo to vyvoláva príjemný pocit... To...

Udržať sa na strome si vyžaduje istú námahu. Spadnúť zo stromu znamená prehru. Najmä ak si pri tom poraníte mozog. Keď som dopadol na zem, chvíľu som videl dvojmo, čo bolo celkom zaujímavé. Potom som vracal, a to už vôbec nebolo zaujímavé. Viete, čo je otras mozgu? Predstavte si, ako vás po prepítej noci neznesiteľne bolí hlava, a tieto nepríjemné pocity zdvojnásobte!

Lekár mi prikázal, aby som na niekoľko dní celkom vypol, čo sa mi celkom hodí – veď už dávno sa o to usilujem.

A povedal mi, aby som stromy zďaleka obchádzal. Hľa, aké slabé vedomosti majú lekári o tom, čo človeku prospieva z hľadiska duševného zdravia!

Pád vlastne ani nie je taký zlý. Akoby ste leteli, ibaže nemusíte mávať rukami.

Problematický je iba dopad na zem.

Lekári by teda mali radiť: „Usilujte sa o mäkké pristátie!“ Mám na to svoj názor.

Všetkému je na vine zemska príťažlivosť. Kvôli nej narazíme na zem. Viem, že vám nehovorím nič nové, ale spomínam to najmä preto, že sa v súvislosti s ňou šíri dobrá správa. Vraj stráca silu.

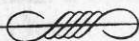
Na základe jej slabnutia sa Mesiac vzdaluje od Zeme rýchlosťou päť centimetrov za rok. To znamená, že každý rok vážime o jeden zemiakový hranolček menej. Skutočne. Čím je človek starší, tým jemnejšie dopadne. Keby sme sa o päťsto miliárd rokov zošmykli z vysokánskeho stromu, azda by sme na zem ani nedopadli. Vznášali by sme sa vzduchom a lietali. Konečne sa máme na čo tešiť. Nie je vyhliadka na takú budúcnosť radostná? Aspoň v niektorých oblastiach sa náš život zlepšil. Nepochybne som vás potešil.

Mimochodom, dnes som zase bol na strome. Vyháňam čerta diabla. Premýšľal som tam o tom, aké by bolo úžasné, keby

čoraz viac ľudí dlhší čas trávilo na stromoch. Vrátili by sa ta, kde sa kedysi cítili tak dobre. Všeličo mi zišlo na um. Starý Budha dlhší čas vysedával pri strome a vtedy sa v ňom zrodili viaceré úžasné myšlienky. Ktovie, čo by bol ešte povymýšľal, keby bol na strom aj vyliezol a sadol si na jeho konáre?...

Keby väčšina ľudí dlhé hodiny vysedávala na stromoch, azda by to ovplyvnilo zemskú príťažlivosť aj v inom zmysle slova – starší ľudia, ktorí bežne mávajú ťažkú, ustaranú hlavu, by sa zrazu cítili ľahkí ako pierko. Vy, ja, takmer každý obyvateľ tejto planéty by sa za slnečného aprílového popoludnia utiahol v parku na strom. Tam by sme rozjímali. Kývali na seba. Osievame múku v deravom klobúku.

Nechcete sa k nám pridať? Medzinárodný klub stromolezcov, poštový priečinok 5588, Atlanta, Georgia 30307, USA.

UČITEĽ MLČÍ. Aké neuveriteľné, čo tu vystrájam, pomyslí si. Natiahne si gumené rukavice, siahne do bieleho plastového vrecúška a vytiahne ľudský mozog. Skutočný ľudský mozog.

Žiaci mlčia. Aké neuveriteľné, že sa učiteľ na také niečo podujal, pomyslia si.

Keby mi tú hrôzu podal, zide na um každému, na mieste zgegнем, otrčím päty.

Pravdaže, učiteľ im mozog podá. A nikto neumrie.

Keď sa mozog vráti k učiteľovi, ten ho ponad stôl hodí spojke ragbyového družstva v gumených rukaviciach a ten zase zadákovi v gumených rukaviciach. Zadák nechá mozog dopadnúť na lavicu a ozve sa smiech. Mozog pri dopade poskočí.

Na vysvetlenie: učím začiatočníkov kresliť, už dávnejšie im vysvetľujem, ako vplyva výskum mozgu na proces umeleckej tvorby, a na ilustráciu používam obrázky, diagramy a anatomické tabuľky. Doteraz sme si pohadzovali žltý melón, aby sme si aspoň hmatom uvedomili veľkosť mozgu, lenže ani tým som

žiakov od abstraktných predstáv o mozgu neodpútal. Zízali na mňa so skleným pohľadom a zrejme ich môj výklad nudil.

Plne som si uvedomil svoj pedagogický neúspech a vtom jedna prvoročička vraví: „Ak chcete, prinesiem do školy naozajstný ľudský mozog – otec ich má za vagón.“ (*V triede zašumí : „ČO chce priniest?“*)

Vysvitne, že jej ocko, neurochirurg, sa na lekárskej fakulte zapodieva výskumom, v laboratóriu má v liehu množstvo mozgov a celkom rád nám umožní vidieť skutočný mozog. Hádam si s tým poradím. „Nezabudnite si nabudúce do školy priniest mozog!“ skríknem na rozchádzajúcich sa žiakov. „VŠETCI!“

O týždeň prvoročička, doživotná kráľovná *Ukáž, čo máš*, prinesie do školy vrecúško s mozgom.

„Čo na to poviete, pán Fulghum?“

Na túto situáciu sedí ako uliaty výraz, cítiť sa ako nahý v tŕní. Obyčajne v takýchto chvíľach žiaci najprv skamenejú a nato sa ozve také silné „Fíha!“, až sa obloky otriasajú.

„Pozrite, to isté i ja mám medzi ušami,“ začal som. „Kúsok mäsa. Vyživil som ho včera sendvičom s bolonskou salámou, zemiakovými hranolčekmi a kakaom. A všetko, čo teraz robím – čo som robil doposiaľ a čo budem robiť v budúcnosti – prechádza cez jeho klky. Sám som ho v sebe vypestoval a slúži výlučne mne. Je to najzáhadnejšia vec na svete.“

(Nezabúdajte, že v ruke som držal mozog, ktorý už nebol živým mäsom – vypreparovali ho vo formaldehyde. Nebol slizký ani odporný. Mäkká hmota, gumovitá ako hlina, bola svetlobéžovej farby a trocha vlhkastá. Veľkosťou pripomínala žltý melón, ktorý sme si predtým podávali – vážila takmer kilogram dvadsať.)

„O tom, ako tento mechanizmus pracuje, čosi viem – mozog podnecuje dýchanie, krvný obeh, usmerňuje prúd proteínov. Všetko sa zakladá na chemických procesoch a na elektrických impulzoch. Mozog je motor. A v motoroch sa vyznám.“

Lenže tento vyše kilogramový mäsitý motor obsahuje aj množstvo nabiflovaných básničiek a recept na pečenú morku, pamätá si na pach školskej šatne, na všetky doterajšie smútky, na techniku preradovania rýchlostí s medziplynom na náklad-

nom aute, na tvár mojej manželky z mladších rokov, na vzorce, ako sú $E = mc^2$ a $a^2 + b^2 = c^2$, na Prológ ku *Canterburským poviedkam*, na prvý plač môjho prvorodeného syna, na to, ako si poradiť so štikútaním, na slová hymny študentov St. Olaf's College, na päťdesiat rokov snov, na uzol, ktorým sa uväzujú šnúrky na topánkach, na chuť oleja z treščekej pečene, na Van Goghove Slnčnice i na využívanie Deweyho desiatinného triedenia kníh. To všetko nájdete v tomto obyčajnom kúsku mäsa.

Kubický centimeter mozgu v sebe ukrýva desať miliárd bitov informácií, ktoré sa doň ukladajú rýchlosťou päťtisíc bitov za sekundu. Mozog sa vyvíjal celé milióny rokov, keď ešte Zem bola iba žeravá skalná guľa. Lenže táto Zem sa jedného dňa zrúti do Slnka a už jej nebude. Prečo? Ako je to možné?

Práve o tom svojím mozgom premýšľam.“

„Fí-ha,“ zahrmlia žiaci zborovo. Dnes je učiteľ vo forme – získal si ich.

Mozog pomaly a dôstojne putuje z ruky do ruky. Rozhostí sa hrobové ticho. Najväčšie tajomstvo života zaujíma každého.

Výskum mozgu za posledných dvadsaťpäť rokov dospel aj k takémuto významnému záveru:

Tak ako sa ľudia od seba odlišujú vonkajším vzhľadom hlavy, odlišujú sa aj jej vnútrajškom.

Keď sa obzrieme okolo seba, zbadáme nekonečné množstvo rozličných ľudských hláv – sú si odchodné pletou, vlasmi, vekom, etnickými črtami, veľkosťou, farbou a tvarom. Lenže znútra sú rozdielnosti ešte väčšie – odlišujeme sa tým, čo vieme, ako sme schopní nadobúdať vedomosti a spracúvať informácie, čo si pamätáme a na čo zabúdame, s akou stratégiou pristupujeme k svojim činom a ako riešime situácie. Pridajte k tomu vedomie, že „okolitý svet“ je rovnakou mierou vonkajšou *percepciou* i vnútornou *projekciou* našej hlavy, a ohromí nás ako vyslovený zázrak, že ešte sme vôbec schopní medzi sebou komunikovať. Prichodí nám takmer neuveriteľné, že máme do činenia s tou istou realitou. Naša existencia v najlepšom prípade prebieha na základe voľného konsenzu.

Toto poznanie ma z praktického hľadiska privádza k tomu, že

som voči ľuďom, s ktorými žijem, o niečo trpezlivejší. Menej sa uchylujem k námietke „Preboha, prečo to nechápeš ako ja?“ a oveľa častejšie vravím: „Teda ty to *chápeš takto?* Pánabeka! Aké úžasné!“

Pripomínam si Einsteinov mozog, uložený v laboratórnej sklenej nádobe niekde v Missouri. Vybrali mu ho, lebo chceli zistiť, či je niečím osobitý. (*Nie, nebol. Einstein nazrel do najväčších tajomstiev života nie vďaka vybaveniu svojho mozgu, ale vďaka spôsobu, ako ním narábali.*) Keď veľký Al pracoval v Ústave pokročilého výskumu v Princetone, istý hosť chcel vidieť jeho laboratórium. Veľký človek sa usmial a plniacim perom ukázal na svoju hlavu. (*Fí-ha!*)

VIETE NIEČO O GEECKOM TANCI? (*Nie, nejde o tlačovú chybu. Nie o gréckom, ale o GEECKOM tanci.*) Slovo *geek* nájdete v slovníku. Označuje jarmočného komedianta, predvádzajúceho kúsky, nad ktorými sa nám zastavuje rozum. Napríklad odhrýza živým kurčatám hlavy. V súčasnom slangu geek je šibnutý človek, od ktorého vystane každé čudáctvo. A pri tom rád na seba upozorňuje. Mládež týmto slovom pomenúva starších ľudí, ktorí sa usilujú žiť nekonformným štýlom. V tomto označení sa do istej miery skrýva kompliment. Znamená to, že dotyčný človek je síce čudný, ale zároveň aj zaujímavý.

Nemali by sme proti tomu protestovať. My starší viac-menej všetci sme geekovia. Genetický kód v nás v istom okamihu života stlačí spínač. Hľadáte v šatníku, čo si dnes obliecť, a zrazu si poviete: Veď komu na tom záleží, čo si dám na seba? Niekedy okolo šesťdesiatky sa začnete správať, akoby ste divé huby pojedli. Vyrazíte z domu na nákup v papučiach, a vôbec sa vám nechce vrátiť, aby ste sa prezuli do topánok. Čert ber topánky! Alebo vybehnete k poštovej schránke v kúpacom plášti – v starom, rozpadávajúcom sa, ale pohodlnom župane, a figu dbáte, kto vás uvidí. Keď u vás niekto zazvoní, už nepozriete na seba do zrkadla. Hneď otvoríte dvere. Môže stáť pred

nimi hocikto. Už sa neviete ani červenat. Vážne? Prestanete si ustielat posteľ. Vážne? Život už vnímate ako staré auto – pokiaľ funguje a odvezie vás, kam chcete, na jeho zovňajšku nezáleží. Niektorí vravia, že človek prezrel. Iní v tom vidia začiatok múdrosti. Ako chcete.

Ale rád by som vám porozprával o geeckom tanci.

Keď mám všetkého plné zuby a túžim trocha pookriať, zájdem do podniku, kde sa tancuje. Nemám na mysli putiky, v ktorých sa každý najprv naslope a potom na tanečnom parkete sa ledva drží na nohách. Uprednostňujem podniky, kam si prichádzajú ľudia naozaj zatancovať. Tanečníkov mám rád. Ešte som nestrelol dobrého tanečníka, ktorý by zároveň nebol slušným človekom. A vždy sa s nekonečným zadostučiniením i prekvapením dozvedám o tanečníkoch čosi viac. Napríma ma nekonečnou radosťou, keď s prekvapením zistujem, čo sú zač. S pôžitkom sledujem, ako sa nemotorná dvojica – obaja tuční, škaredí ako noc a namosúrení, akoby im uleteli včely – odoberie na pódium a zrazu sa zvrta s ľahkosťou anjelov. Keď postretnem na ulici podobných ľudí a ohňám nad nimi nos, to lepšie vo mne mi pošepce: „Čo ak sú to tanečníci?“ Hneď ich vnímam v lepšom svetle. Ba i seba.

Lenže odbočil som. Vráťme sa ku geeckemu tancu.

V nedeľu od 18.30 do 21.30 v mojej oblúbenej Sovej taverne hrávajú tradičný džez. Geecka kapela má vo svojom repertoári chicagskú a neworleansku swingovú hudbu zo starých dobrých čias. Chodievajú tam zvyčajne ľudia po štyridsiatke, robotnícke typy, ktoré vypijú nanajvýš jedno pivo, lebo v pondelok ráno o pol ôsmej nastupujú do zmeny. Vôbec ich nemožno označovať za neokrôchancov. Sú to, slovom, tanečníci.

Rád sa na nich dívam a premýšľam, kto z nich by sa mohol stať geeckym kráľom večera. Starší chlap akoby mal na sebe neviditeľné domáce papuče a kúpací plášť. Sivovlasá hlava mu plešivie, je nízky, tvár má samú vrásku. Pri chôdzi napáda na ľavú nohu. Keby ste ho zazreli na autobusovej zastávke, poviete si, že utiekol zo starobinca. Lenže teraz ho vidíte v taverne. Viete, prečo sem prišiel. Je to tanečník. Tancujúci geek.

Zvyčajne si takýto muž privedie aj manželku – geekyňu. Je o niečo mladšia a už päťdesiat rokov sa zakaždým trasie od nedočkavosti, kedy si konečne zatancuje. Stačí pozrieť na jej topánky. Ak sú čiernej farby, so stredne vysokými podpätkami a s prackou cez priehlavok, s istotou sa možno stavať, na čo sem prišla a čo urobí.

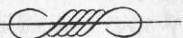
Hudba spustí, muž chytí ženu za ruku a spolu odkrivkajú k pódiu. Touto predohrou by ste sa mali správne naladiť. A nato sa už iba vyjavene dívate. Žena sa postaví do mužovho otvoreného náručia, zrazu obaja strasú zo seba roky a na hudbu v sále i na hudbu srdc krúžia sálou ako Popoluška a princ. Kým sa niekto so svojím partnerom naučí takto tancovať, trvá to najmenej štyridsať rokov. Zvrtajú sa s ľahkosťou a grációznosťou, ich tanečný krok sa rokmi čoraz väčší zdokonaľuje. Muž našlapuje ako námorník, jeho pohyby sú úsporné. Žena reaguje na každý nebadateľný náznak, kedy sa zvrtnúť. Občas sa im stretnú pohľady, a hneď vám je jasné, že na pódiu pred vami krepčí šťastná manželská dvojica. Muž a žena sa musia dlhší čas navzájom milovať, aby dokázali byť k sebe takíto.

Niekedy starý geek požiada o tanec inú ženu. A zase iný muž vtedy požiada o tanec starú geekyňu. Novému partnerovi alebo partnerke akoby pri nich narástli krídla. A stavím sa, že sa v geeckej spoločnosti cítia ako v siedmom nebi. Raz večer ma vzala do tanca osemdesiatjedenročná geekyňa. Usiloval som sa zo všetkých síl, a v ničom za mnou nezaostala. „Ide vám to celkom dobre, holúbok,“ pochválila ma, keď som ju odvádzať na miesto. Celý týždeň ma hrial tento kompliment.

Pevne som sa rozhodol, že sa aj zo mňa raz stane geecky tanečník. So svojou geekyňou si už brúsime tanečný štýl. Uvedomujem si, že človek má spoločenskú zodpovednosť udržiavať v ľuďoch okolo seba večnú mladosť. Pravdaže, sám musí ísť dobrým príkladom. Nerád by som umrel potichu v posteli – keď raz za príjemného večera dotancujem, sadnem si stoličku, usmejem sa a vydýchnem naposledy.

Pripomína mi to povesti o indiánskom kmeni Hopiov. Hopiovia nevidia veľký rozdiel medzi modlitbou a tancom – oboje pokladajú za nevyhnutné pre dlhý život. Hopiovia by o tom

hádam mali niečo vedieť, lebo hoci už dávno mali vyhynúť, ešte vždy prežívajú. Byť užitočným Hopiom znamená udržiavať si v srdci pokoj a zúčastňovať sa na tancoch. Súhlasím.

V NAŠOM KOSTOLE SME ROKY NEMALI ŽIVÝ BETLEHEM. Po prvé, naučili sme sa vnímať vianočné obdobie o niečo racionálnejšie a úspornejšie a uspokojovalo nás, že si sviatky menej honosne pripomenie na svojej pôde nedeľná škola. Po druhé, ostatný raz sme pri živom betleheme takmer ošediveli. Vtedy týždeň pred Vianocami vypukla ružienka, ovčie kiahne a hongkonská chrípka. V deň predstavenia sa na cestách vytvorila poľadovica, na istý čas sa prerušila dodávka elektrického prúdu, čím sa niektorým zastavili hodiny, a ešte aj ovca, prenajatá do betlehemskej maštale, dostala hnačku. Spomínam iba špičku ladovca: Jozef a dvaja z troch kráľov počas predstavenia chválili Dávida, zopár ufnukaným anjeliom tieklo zhora aj zdola. Ale najviac zmätku narobili mladí výrastkovia, ktorí pri slávnostnom sprievode zaobchádzali so zapálenými sviečkami tak nezodpovedne, že v nás väčšmi vyvolávali strach z ohňa a Božieho hnevu než pocit pokoja, ktorý by mal zavládnuť v srdciach ľudí dobrej vôle. Netvrdím, že všetko bolo až také katastrofálne, ba možno spomínané pohromy nás nepostihli počas jedných Vianoc naraz, ale viaceré staršie cirkevníčky sa z toho nevedeli spamätať a každý návrh opätovne nacvičiť živý betlehem zanovito odmietali. Báli sa ho ako cholery, neboli ochotné znova sa vystaviť toľkým mrzutostiam.

Ale nostalgia bola silnejšia a tie isté staršie dámy jej podľahli vo chvíli, keď sa na ne obrátili mladé matky, ktoré podobnú skúšku ohňom ešte nezažili a ničím sa nedali odradiť. Vraj je najvyšší čas, aby sa aj ich deťom poskytla príležitosť.

Zakrátko ľudia, ktorí dovtedy vraveli: „Predsa nepadnem znova na hlavu!“, začali zhotovovať zo starých posteľných plachiet, lepenky a kuracieho peria anjelské rúcha. Nezohnali však vhodné plášte pre troch kráľov. Niekoľkí otcovia sa preto vybrali

do mesta, kúpili župany a potom ich – aby vyzerali obnosenejšie – poprechádzali kolesami nákladiaka. Istej mladej tarchavej žene jemne, ale dôrazne naznačili, že by mala porodiť začiatkom decembra a dojča potom zapožičať do živého betlehemu. Sľúbila, že sa pousiluje.

S anjelmi prísnu drezúrou nacvičili zborový spev. Ktosi zohnal skutočné jasle so skutočnou slamou. Všetci sme sa zhodli, že živé ovce z betlehemu vynecháme, ale istý podnikavec nám na večer požičal dve kozlatá. Vrcholným číslom bol však živý osol, na ktorom sa mala priniesť Panna Mária. Ešte sme nevideli živého osla kráčať k oltáru a pokladali sme to za geniálny nápad.

Poslúchli sme zdravý rozum a živý betlehem naplánovali na nedeľné ráno, keď už bude dostatok denného svetla a každý na všetko dovidí. Anjelikov nevyľaká tma, nerozbláčia sa ani si nepremočia nohavice. Obídeme sa aj bez sviečok. Tiež sme upustili od generálky. Takéto predstavenie sa zakladá na improvizácii, a keby sa všetko malo zopakovať ešte raz, stratí to pôvab.

Nadišiel veľký deň a všetci sa zhromaždili v kostole. Prišli aj manželia, ktorí na bohoslužby pravidelne nechodievajú – pravdepodobne ich sem pritiahla obdobná zvedavosť, ako keď niekde nablízku havaruje autobus.

Nič nenasvedčovalo tomu, že by sa to mohlo zle skončiť. Aspoň nie na začiatku. Iba kozlatá sa na parkovisku uvoľnili a zvädzali so svojimi pastiermi hotové rodeo. Spustili sme z plných pľúc vianočné koledy a nato anjelský zbor predviedol prvé veľké číslo: takmer sa trafil do správnej tóniny a spieval celkom zladene. Nad jasličkami zapálili betlehemskú hviezdu a nadišiel čas, aby na scénu vstúpili Jozef a Panna Mária, ktorá sedela na poháňanom oslovi a v náručí držala – ako sa neskôr ukázalo – handrovú bábiku (lebo tarchavej žene pôrod meškal). Príčinou katastrofy bol práve osol.

Urobil smerom k oltáru dva váhavé kroky, obzrel sa okolo seba a zataľ. Zaprel sa nohami, telo mu stuhlo na kameň a sprievod sa zastavil. Za bežných okolností možno osla prinútiť do pohybu viacerými spôsobmi, lenže keď si osol postaví hlavu v nedeľu ráno v kostole a ešte k tomu pred ženami a deťmi, výber donucovacích prostriedkov je obmedzený. Panna Mária

osla pošklbávala za ohlávku a niekoľkokrát doň zlostne kopla, ale bezvýsledne.

Predseda cirkevného správneho výboru, vyparádený do najkrajšieho sviatočného obleku, vstal z lavice v prvom rade a rozhodol sa zasiahnúť. Kostolná dlažba bola lesklá ako zrkadlo. Drepol si pri oslom zadku a spolu s ďalším mužom, ktorý ťahal za ohlávku, posúvali tvrdohlavé zviera centimeter po centimetri. Keďže sa sprievod zase pohol, zbormajster zapol magnetofón a zahrnel mohutný chorál Mormónskeho chrámového zboru sprevádzaného Filadelfským orchestrom.

Práve vo chvíli, keď osol a jeho poháňači boli v polovici cesty, v magnetofóne sa prepálila poistka a zavládlo hrobové ticho. A v ňom sa od oslieho zadku zrazu ozval zlostný hlas: „POHNI RÍŤOU, TY KURVA!“ Vzápätí poháňača zo zadnej časti kostola zahriakla manželka: „Leon, sklapni tú svinskú papuľu!“ Nato osol zahíkal. Keby sme v ten deň mali niekomu nasadiť oslie uši, o kandidátov by nebola núdza. A hlasy by sa rozdelili celkom rovnomerne.

Keď sa za niečím silou-mocou pechoríme, zrejme je na nás pohľad za všetky drobné.

Hoci od ostatného živého betlehemu v našom kostole uplynulo už niekoľko rokov, určite ani tento nebol posledný. Človeku sa oveľa hlbšie zapíšu do pamäti smiešnosti než patálie. A nádej – nádej v nás vzbudzuje vieru, že *tentoraz, tento rok* sa nám živý betlehem určite podarí.

Hádam práve v tom je čaro Vianoc. Aj počas nich žijeme normálnym životom – ibaže znevrady ho je oveľa viac než zvyčajne. Život nemožno zastaviť. Občas strácame rozum, stavíme všetko na hlavu, doliehajú na nás sklamania, ide nás rozdrapiť od zlosti. Prežívame vzrušenia, chvíle nádeje i tichej radosti. Smeje sa i plačeme, ohŕňame gamby i žasneme. Raz sa iba podpijeme, inokedy ožeríme ako svine. Objímame sa, bozkávame, svet nám je gombička. Vyhadzujeme peniaze von oknom. Vždy sa niekto z nás aj povracia, aj pociká. Zvyčajne odspievame v kostole iba zopár slôh, aj to zväčša falošne. A tak to ide deň čo deň a dookola. Sme živý betlehem – všetci v ňom, v tom nezmyselnom predstavení, účinkujeme.

Vari najmúdrejšie je všetkému nechať voľnosť. Koho poznám, ľahko vám dosvedčí, že problémy sa začínajú až vo chvíli, keď svoju vôľu chceme presadiť nasilu.

ŽASNÚŤ. UŽ STE NIEKEDY ŽASLI? To slovo mi schádza na um zakaždým, keď naň nadabím v príbehu o Ježišovom narodení. „Mária všetky tieto udalosti chránila hlboko vo svojom srdci a žasla nad nimi,“ čítame v Svätom písme. Keď si predstavíme, čo zastrešuje spojenie ‚všetky tieto udalosti‘, nie div, že Mária žasla. Ani nie osemnásťročná dievča práve porodilo v zadnej časti maštale, a nie je si celkom isté, kto je otcom dieťaťa. Jej manžel čosi hundre o tom, že sa kvôli daniam musia zúčastniť na súpise obyvateľstva a že tamojší veľký šéf Herodes sa rozhodol vyvraždiť novorodencov. A keby to bolo málo podnetov na žasnutie, vezmeme si trmu-vmu, ktorá prepukla návštevami astrológov, pastierov a anjelov, ktorí ustavične nastoľujú otázky, prichádzajú s vyhláseniami a spievajú chorály. Ešte aj zvieratá, ktoré s ňou tam boli uväznené, sa rozhovorili. Nie veľa kráv vie po hebrejsky, ale zrejme tentoraz sa im rozviazal jazyk. Na jej mieste by každý od údivu stratil reč. Čo iné ostávalo Márii, ak nie žasnúť?

Podobný úžas kedysi prežíval na kôpke popola starý Jób. Ani Jonáš sa mu neubránil v sparnej temrave, obmývaný žalúdočnými šťavami veľryby a nestrávenými zvyškami morských živočíchov. Stavím sa, že obom oči vyliezali z jamôk.

I ja žasnem. Zakaždým vari tri-štyri dni po Novom roku. Vtedy sa ešte nedeje nič pozoruhodné, a ten čas je na to ako stvorený. Začínam žasnúť hneď v prvý deň, keď sa všetko vracia do bežných kolají. Príbuzní konečne odcestovali domov. Prehrmeli Vianoce, a nech už dopadli akokoľvek – dobre, zle, alebo boli ani ryba, ani rak – rozprávke je koniec. Uplynuli aj Silvester i Nový rok, a či ste príchod nového roka vítali hlučnými radovánkami, alebo v posteli, všetko je definitívne za vami.

Sviatočný hurhaj sa utíšil, dom sme upratali, zvyšky jedál odviezli smetiari. Ešte je zavčasu spisovať daňové priznanie, ešte je zavčasu pracovať v záhrade.

Nie je to však celkom mŕtve obdobie. Keď sa v nedeľu popoludní poprechádzate po najbližšom okolí, zrazu zistíte, že život napreduje ďalej. Skúmavejším pohľadom odhalíte na stromoch púčiky novej jari, hlboko v záhonoch, kdesi v koreňoch narcisov a krokusov už nastáva pohyb. Tušíme ho, lebo sami vo svojich koreňoch cítime akýsi neurčitý pohyb.

Žasnúť neznamená rozjímať, trúchliť, ba ani meditovať. Znamená v hĺbke srdca prežívať ohromenie.

Aj tohto roku som na Deň žasnutia celé popoludnie žasol.

Ktovie, čo robia dievčence, ktoré som kedysi miloval. Kam sa podeli? Ako vyzerajú? Vari mi medzi prstami uniklo šťastie? Čo keby som vypátral ich adresy a postupne im zavolať? („Haló, to som ja!“ „Kto?“)

Ktovie, koľkí ľudia vôbec netušia, že o rok už tu nebudú, a teda nebudú môcť ani žasnúť. No keby to aj tušili, vari im to pomôže? Ktovie, koľko detí, ktoré momentálne jestvujú iba v rodičovských túžbach, takto o rok pribudne?

Ktovie, koľko ľudí trpí vo väzniciach – mnohí si odpykávajú trest neprávom, iných zase mučia. Ostala im ešte vôbec nádej?

Na Deň žasnutia pri takýchto otázkach uzatváram so sebou tajnú dohodu. Nikomu sa s ňou nezverujem, lebo ešte by ju niekto nebudaj pokladal za novoročné odhodlania. Radšej ju držím v tajnosti, lebo by ma mrzelo, keby ma neskôr niekto nachytil na hruškách a vyčítal mi, že nič z toho, čo som si pôvodne zaumienil, neplním. (*Raz som si spísal dobré skutky, ktoré som v minulom roku vykonal, potom ich preštylizoval do podoby predsavzatí a antidatoval. Aspoň takto som mal z toho dobrý pocit.*)

Spomenul som si na strednú školu. Keď som sa po zimných prázdninách vrátil do školy, celý prvý týždeň som sa v duchu zaprisahával, že tento rok sa väčšmi pousilujem. A niekoľko dní som v škole naozaj dosahoval lepšie výsledky. Nevydržal som to

síce dlho, ale tých niekoľko dní, počas ktorých som v sebe odhalil nádejné možnosti, mi poskytlo dôkaz, že by som vskutku mohol byť úspešnejší. Pravdaže, keby sa mi chcelo.

Teraz, v zrelom veku, v myšlienkach, ktoré odrážajú životnú skúsenosť, a preto sú opatrnejšie a neurčitejšie, prijímam podobné predsavzatia podvedome. Mohol by som robiť všetko lepšie. Aj prezident, aj pápež a vôbec celé ľudstvo. Všetci by sme mohli konať múdrejšie.

Vybavuje sa mi príbeh o človeku, ktorý našiel kráľovho koňa. Netušil, komu patrí, a ponechal si ho. Keď to kráľ zistil, dal muža uväzniť a za krádež koňa ho mienil popraviť. Keď mužovi nepomáhali výhovorky, napokon vyhlásil, že ochotne prijme trest, ale možno kráľ ani nevie, že by mu koňa dokázal naučiť rozprávať, a keby kráľ mal hovoriaceho koňa, o to väčšiu úctu si tým vydobyje. Kráľ si povedal, že nemôže nič stratiť, a pristal. Dal mužovi na to rok. Nešťastníkovi priatelia si mysleli, že mu preskočilo. Človek nikdy nevie, čo sa môže stať, chlácholil ich muž. Možno kráľ umrie, možno ja umriem, možno nadíde koniec sveta, možno mi kráľ medzitým odpustí. Ktovie, čo všetko sa medzitým prihodí – čo ak *kôň naozaj začne rozprávať*? Musíme veriť, že niekedy aj motyka vystrelí.

Keď sa ma manželka zavše opýta, kde som bol, odpoviem: „Bol som sa pohovárať s koňom.“ Aspoň má nad čím žasnúť.

„**A** VY ČO ROBÍTE?“ Základná otázka, ktorá odznieva na palube lietadla medzi náhodnými spolusediacimi. Používame ju aj na rodičovskom združení, na firemnom večierku a pri situáciách, ktoré si vyžadujú prehodiť niekoľko slov, aby reč nestála. Pod touto zdvorilou zámienkou si overujeme sociálne postavenie neznámeho. Byrokratická podoba tejto otázky je stručná: Zamestnanie. Prázdnu kolónkou v dotazníku sa na vás obracia daňový úrad, na zamestnanie sa vás pýta policajt, keď vám vypisuje pokutu, príslušnú rubriku o zamestnaní obsahuje aj žiadosť o vydanie pasu alebo žiadosť o bankový úver.

Povedz, za čo ťa platia, a hneď nám bude jasné, čo si zač a ako sa máme k tebe správať.

Keď sa ľudí spytujem, čo robia, zvyčajne mi podajú kartičku z tvrdšieho papiera s rozmerom osemkrát päť centimetrov. Obsahuje o nich základné identifikačné údaje. Meno, názov firmy, titul, adresu, množstvo čísel – telefón, telex, ďalekopisné spojenie a fax. Vizitka. Ak nemáte vizitku, neberú vás veľmi vážne. Hoci niekedy pravda je aj celkom opačná.

Napríklad môj spolucestujúci podľa vizitky zastával funkciu viceprezidenta pre systémové analýzy spoločnosti Unico. „No povedzte – čo robíte konkrétne?“ Ukázal na svoj titul, akoby som ho prehliadol. Znova som sa spýtal: „Keby som vás celý deň sledoval, pri akých činnostiach by som vás videl?“ Nadlhšie sa rozhovoril. Ale doteraz neviem, čo vlastne robí. A zrejme ani on to poriadne nevie.

Keď prišiel rad na mňa, vizitku som nemal. Akosi sa neviem odhodlať, aby som si zaobstaral ten drobný kúsok papiera. Moje pracovné záujmy sú trochu zložitejšie a musel by som ich dlho vysvetľovať, a preto sa často uchylujem k zjednodušenej odpovedi, ktorá sčasti je síce pravdivá, ale zďaleka nevystihuje celú pravdu. Ale aj takáto taktika ma neraz zahнала do nepríjemnej situácie.

Keď som raz ráno letel do San Francisca, odsekol som cestujúcej na vedľajšom sedadle, že som domovník. Dúfal som, že nebude chcieť v rozhovore pokračovať a nechá ma čítať knihu. (*Keď si pomyslím, čo všetko som doteraz v živote robil, veľa času prakticky venujem upratovaniu, čisteniu a vynášaniu smetia, hoci ma nikto za to neplatí.*) Lenže spolucestujúcu to fascinovalo. Vraj píše do miestnych novín stĺpček pre ženy v domácnosti a rada by si počas letu vymenila so mnou skúsenosti, ako najlepšie udržať v dome poriadok. V živote som sa toľko nedozvedel o tom, ako z kobercov odstraňovať škvrnny a flaky.

Vysvitlo, že je členkou cirkevného zhromaždenia, ktorému mám v nedeľu kázať. Zistil som to, až keď som vyšiel na kanceľ a zazrel ju v tretom rade. Postupne sa ukázalo, že od začiatku vedela, kto som, ale pružne si domyslela, že keď sa v lietadle vydávam za domovníka, pravdepodobne mám na to dôvod.

Keď som raz letel do Thajska, v prvej triede ma posadili k sikhovi s veľmi distingvovaným zovňajškom. Množstvo vzácných šperkov, prepychové oblečenie, zlaté zuby. (*Pravdepodobne bazárový obchodník vyššej kasty, pomyslel som si.*) Keď sa ma spýtal, čo robím, bez dlhšieho váhania som mu odvetil, že som neurochirurg. „Aké úžasné!“ zvolal radostne. „Ja tiež!“ Bol to neurochirurg. Skutočný neurochirurg. Chvíľu trvalo, kým sme všetko uviedli do správneho stavu, a potom sme si celou cestou do Bangkoku vynikajúco pohovorili, hoci desať sekúnd sme obaja odolávali pokušeniu, že sa k sebe budeme tváriť ako hluchonemí.

Keď som po takýchto príučkách zase letel, sedel som vedľa sympatického spolucestujúceho, ktorému som najprv porozprával tieto historiky a potom navrhol, že na skrátenie času sa zahráme – obaja si vymyslíme nejaké zamestnanie a budeme ho predstierať počas celého letu až do Chicaga. Chlapík súhlasil. Vyhlásil o sebe, že je špión, a ja som sa rozhodol pre úlohu mníšky. Mali sme kopu času – nikdy som sa tak príjemne nepobavil. Tvrdil mi, že sa už nemôže dočkať chvíle, keď ho manželka privíta s otázkou: „Ako sa ti letelo, miláčik?“, a on jej odpovie: „Letel som s mníškou v tvrdovom pánskom obleku...“

Za nami sedeli muž a žena v strednom veku z Green Bay, ktorým sme celkom vyrazili dych. Ohromene počúvali rozhovor medzi mníškou a špiónom. Keď sa ich niekto opýta: „Ako sa vám letelo?“, budú mať o čom rozprávať. Muž zo sedadla za mojím chrbtom ma v letiskovej hale predišiel a na rozlúčku povedal: „Príjemný deň, velebná sestra!“

Aj vyplňanie dotazníkov ma privádza do podobných trápností. V banke som do žiadosti o dôchodkové pripoistenie napísal do rubriky Zamestnanie ‚princ‘. Práve v ten deň ráno mi manželka povedala: „Fulghum, ty si niekedy ako skutočný princ!“ Niekedy naozaj. Keďže som sa vtedy cítil ako princ, uviedol som to do prázdnej rubriky. Úradník si s tým nevedel rady. Priamo pri priehradke sme sa priateľsky poškriepili o tom, čo je pri identifikácii dôležitejšie: či zamestnanie, za ktoré do-

stávam peniaze, alebo niečo významnejšie, rozsiahlejšie a bohatšie – teda či väčšmi zaváži, čím som, alebo čo si o sebe myslím.

Žiť sa niečím a žiť niečím nie je to isté. Uživiť sa a prežívať plnohodnotný život nie je to isté. Žiť dobre a zvoliť si dobrý život nie je to isté. Ak niekto uvedie svoje zamestnanie, ani zďaleka tým ešte neodpovedá na otázku: „Čo robíte?“

Aj Marcela Duchampa, ktorého väčšina ľudí pokladá za nerozlučne spätého so svetom výtvarného umenia, pred rokom 1940 táto konvenčná otázka frustrovala. Odpovedal na ňu: „Som *respirateur*.“ (Som *dýchač*.) Vysvetľoval, že najviac času mu zaberá dýchanie a spomedzi všetkých činností práve v dýchaní je najúspešnejší. Po takejto odpovedi sa ho ľudia zvyčajne obávali opýtať, či robí ešte niečo iné.

Viem, viem. Keď nás niekto požiada o základnú informáciu o našom zamestnaní, nemôžeme zakaždým uvádzať dvestostranovú autobiografiu. No predstavte si, že by sme na túto bežnú otázku neuviedli to, čo nás živí, ale to, čo nám poskytuje radosť, alebo to, čo nás naplňuje pocitom užitočnosti pre ľudskú spoločnosť! (Ak vám *zhodou okolností platia za to, čo robíte rád, buďte šťastný, ale s tým sa stretáva iba málo ľudí*.)

Posuňme nepatrne mieru hodnôt a na otázku, čo robíme, odpovedzme, ako trávime celých dvadsaťštyri hodín bežného dňa! Sám by som v takom prípade odvetil, že som *spáč*, ba *spachtoš* – spomedzi všetkých činností práve v spaní som najúspešnejší. Keby sa niekedy uskutočnila olympiáda sedmospáčov, získal by som zlatú medailu. Z dvadsiatich štyroch hodín osem prespím v posteli a každé popoludnie si zdriemnem ešte na pol hodiny. Nijaká iná činnosť si nevyžaduje stráviť toľko času na jednom a tom istom mieste. Zatiaľ čo spím, nikomu nespôsobujem bolesť ani trápenie, moja aktivita je aj ekologicky zdravá. Dostávať za tento výkon peniaze – stane sa zo mňa veľký boháč. Keby ľudia viac spali alebo aspoň viac času sa zdržiavali v posteli, svet by bol lepší. Niektorých ľudí v bdelom

stave neznášam, ale keď zaspia a na podhlavník im tečú sliny, môžu mi byť všetci ukradnutí.

Keby ste sa ma dnes spýtali na to, čo robím, odvetím vám, že som spevák. Nielenže ma za spev nikto neplatí, ale za istých okolností mi priatelia navrhujú, že mi zaplatia, ak *nebudem* spievať. Lenže aj tak spievam rád. Pod sprchou, v aute cestou do roboty, pri práci, idúcky na obed – keď z rádia zaznie známa pesnička, zakaždým sa pridám. Spievam. Venujem sa spevu. Pán Boh však moju túžbu spievať nevybavil zodpovedajúcim nástrojom. Môj hlas pri troche zdvorilosti možno označiť za „neistý“. Vnímam hudbu, a hoci mi v ušiach znie lahodne, nie som schopný verne ju reprodukovať. Keď sa pokúšam preveteliť do niektorej muzikálovej postavy, odjakživa ma okríknu, že s takým hlasom jedine by som sa uplatnil v zbore. Ale aj zo zboru by ma vyhodili, lebo takých ako ja tam majú za vagón. Ako mi bolo dobre, keď deti boli malé, ešte nemali hudobné vzdelanie a nekriticky spievali so mnou! Vôbec nám neprekážalo, že si nevieme spomenúť na všetky slová alebo utrafiť správnu melódiu – vymýšľali sme si. Speváka nemôžu odradiť technické drobnosti. Spevák spieva. A bodka.

Keď sa ma niekto spytuje na zamestnanie, občas odvetím, že pracujem pre vládu. Som v štátnej službe a na starosti mám najmä národnú bezpečnosť. *Som občan*. Podobne ako v prípade sudcov Najvyššieho súdu, aj moja funkcia je doživotná a závisí od nej prosperita mojej vlasti. Mal by som za svoju činnosť skladať účty, tak ako by sa mali za svoje činy zodpovedať aj tí, ktorí sa uchádzajú o volené funkcie. Rád by som raz povedal, že za svoju prácu stopercentne ručím a som na ňu pyšný.

Otázka „Čo robím?“ doslova znamená „Ako trávim svoj čas“. Pri písaní týchto riadkov na jeseň roku 1988 som si vyrátal, že za života som 35 000 hodín jedol, 30 000 hodín sa prepravoval, 2 508 hodín si čistil zuby, 870 000 hodín riešil rozličné drobné

problémy, vyplňal dotazníky, niečo opravoval a vylepšoval, platil účty, obliekal sa a vyzliekal, čítal noviny, zúčastňoval sa na zasadnutiach rozličných výborov, trpel chorobami a tak ďalej. 217 000 hodín som pracoval. Keď všetko odhora až nadol porátate a odrátate, veľa času nazvyš vám neostane. Niekde do tohto rozdielu sa musia zmestiť aj dobré skutky, prípadne bývajú vedľajším produktom inak nezmyselnej činnosti.

Často hovorievam, že si nerobím ťažkú hlavu z celkového zmyslu života – koniec koncov, taký obrovský kolos by som ani tak nezvládol. Namiesto zmyslu života ma zaujíma, aký zmysel mi dáva život – každý deň a každú hodinu. Nie je pritom dôležité, čo robím, ale v akom svetle pri danej činnosti vidím seba.

Priznávam sa, že už mám vizitku. Konečne som prišiel na to, čo na ňu uviesť. Jediné slovo. „Fulghum.“ To je moje zamestnanie. Keď niekomu podám vizitku, aspoň ňou hneď vyvolám príjemný rozhovor. Usilujem sa pôsobiť ako Fulghum čo najlepšie. Som teda synom, otcom, manželom, priateľom, spevákom, tanečníkom, jedákom, dýchačom, spáčom, domovníkom, umývačom riadu, kúpajúcim sa, plavcom, bežcom, chodcom, umelcom, spisovateľom, učiteľom, kazateľom, občanom, básnikom, poradcom, susedom, rojkom, pôvodcom zbožných želaní, vtipkárom, cestovateľom, pútnikom a tak ďalej a tak ďalej.

Ja – my všetci sme veľkolepé, bohatstvom obdarené, nespútané, protirečivé, živé a dýchajúce zázračné bytosti – slobodné ľudské stvorenia, deti Božie i nekonečného vesmíru. To je naše zamestnanie.

VÄČŠINA AMERICKÝCH STREDNÝCH ŠKÔL má inštruktora, ktorý žiakov učí šoférovať. Zupáka, ktorý cvičí motoristických nováčikov. Plní nevďačnú úlohu, jeho práca sa stretáva s nízkym spoločenským uznaním, z hľadiska školskej hierarchie je približne

na tej istej úrovni ako učiteľ strojopisu. Inštruktor autoškoly sa pokladá za spoločenskú nulu. Rodičia študentov sa s ním ani nezoznávajú. Kolegovia ho medzi seba neprijímajú, študenti ho pokladajú za nevyhnutné zlo. Za ďalšieho dospelého, ktorému sa musia pchať do zadku, aby získali vytúžené vodičské oprávnenie. Kto má čo len štipku rozumu, takú robotu by nevykonával. Osoba, ktorá sa zamestná ako inštruktor autoškoly, nemá veľké ambície, talent ani schopnosti. Lenže ktovie?

Napriek tomu, čo som doteraz povedal, rád by som aspoň chvíľu učil šoférovať. Ak sa na to dvíam očami Starého Perryho, pokladal by som to za česť. Študenti ho volajú Starý Perry (*nie je to jeho skutočné meno*). Tiež mu prischli prezývky Volantmajster a Obi Wan Kenobi. Keďže tá posledná je narážkou na Mudrca z trilógie Hviezdne vojny, spýtal som sa žiakov, prečo ho takto prezvali. Vraj mám sa s ním zviezť a uvidím. Teda som to skúsil.

Jack Perry. Výzorom veľmi bežný človek – ani vysoký, ani nízky, ani tučný, ani chudý, ani starý, ani mladý, ani celkom normálny, ani celkom čudák. Slovom, ani ryba, ani rak. Na ulici by ste sa za ním neobrátili, a keby ho na polícii zaradili do radu osôb, z ktorých máte identifikovať páchatela, určite ho nevyberiete, lebo taký človek sa sotva môže dopustiť niečoho pozoruhodnejšieho. Kedysi pôsobil ako bezvýznamný dôstojník na hlavnom štábe vojenského loďstva, ale z armády ho už prepustili, ženatý bol iba raz a má štyri odrastené deti. Protestant, ktorý sa s pôžitkom venuje záhradke. Pretože má rád autá i deti, stal sa inštruktorom šoférovania.

(Bude čestné a hádam aj na osob veci, ak vopred prezradím, že tento rozhovor je iba dodatočnou rekonštrukciou toho, čo sa medzi nami odobralo. Poukazujem ňou najmä na ducha, v akom sme si vymieňali názory. Málovravný Jack v skutočnosti povedal oveľa menej, než uvádzam, lebo po každej otázke sa na chvíľu zamyslel, potom kývol rukou a precedil: „Škoda slov!“ Keď som mu ukázal text, vyhlásil, že som to napísal krajšie, než to povedal, ale nemôže s tým nesúhlasit. Deti ho majú rady aj preto, že oveľa radšej počúva, než rozpráva.)

– Vy teda robíte inštruktora šoférovania?
– Áno, takto znie moja tabuľková funkcia.
– Čo však robíte naozaj? Študenti vravia, že patríte v škole medzi tých slušnejších – vraj ste férový pašák, aby som jedného citoval.

– Vážne to chcete vedieť?

– Vážne.

– Azda to znie neskromne, ale pokladám sa za šamana. Pomáham chlapcom a dievčatám absolvovať zasväcovací rituál, ktorým vstupujú do života – mojou povinnosťou je priviesť ich k tomu, aby sa zamysleli nad ďalším životom.

Väčšinou majú takmer šesťnásť rokov. O živote, sexe, alkohole, drogách a peniazoch vedia oveľa viac, než to predpokladajú ich rodičia alebo učitelia. Fyzicky sú takmer dospelí.

V našej kultúre nepotvrdzujeme nijakým rituálom, že mladý človek dospieva. Niet na to osobitného obradu, nedochádza k zmene oblečenia, nemusia sa splniť osobitné úlohy. Ale ani nikto mladému človeku verejne nevyhlási: Už nie si decko, ale dospelý!

Mladým ľuďom dávame do rúk jedine vodičský preukaz. Mať auto znamená presunúť sa zo zadného sedadla za volant. Už nie si cestujúci. Za jazdu zodpovedáš sám. Môžeš sa odviezť, kam sa ti zažiadá. Konečne máš moc. O tom sa s nimi zhovárám. O moci.

– Lenže ako sa naučia ovládať vozidlo?

– Ehm... to zvládnu ľavou rukou – absolvujú pod mojím dohľadom niekoľko cvičných jász, prečítajú si príručku o obsluhu vozidla – a predovšetkým sami sa to *chcu* naučiť. Veľa im o tom nerozprávam – musia zložiť skúšku, a to stačí.

– O čom sa s nimi zhovárate počas cvičnej jazdy?

– O tom, že získavajú novú moc, že sa pred nimi otvárajú nové možnosti, ale s nimi prichádza aj zodpovednosť. Zhovárame sa o ich snoch, nádeji a obavách: čo ak raz... čo ak... Najmä ich počúvam. Nie som rodič, bežný učiteľ, sused ani psychoanalytik, a vídame sa zväčša iba vtedy, keď krúžime v aute po okolí, a to ešte medzi štyrmi očami. Môžem sa s nimi pohovárať bez zábran. Hovoria mi o láske, peniazoch a o svojich plánoch a sputujú sa ma, ako vyzeral svet, keď som bol v ich veku.

– Nevzali by ste ma niekedy na cvičnú jazdu? Rád by som si zdokonalil vodičské schopnosti.

Vybrali sme sa teda na cvičnú jazdu. Nemýlil som sa. Moje šoférovanie sa zlepšilo – a spolu s ním aj môj zmysel pre orientáciu.

Skúsenosť s Volantmajstrom akoby potvrdzovala hlbokú pravdu starého príbehu. Ak ho nepoznáte, počúvajte! Ak ho poznáte, nič sa nestane, ak si ho vypočujete ešte raz.

Istý taliansky turista pricestoval do francúzskeho mesta Chartres, kde si chcel pozrieť výstavbu veľkého nového chrámu. Zavítal na stavenisko na sklonku dňa, keď sa už robotníci rozchádzali do svojich domovov. Spýtal sa muža, ktorý bol od hlavy po päty zaprášený, čo tam robí. Muž odvetil, že je kameňár. Celé dni ryje do kameňa. Ďalší muž uviedol, že je fúkač skla a zhotovuje tabuľky farebného skla. Iný sa predstavil ako kováč, ktorý tam ukúva kovové predmety.

Keď sa turista zatúlal do prítmnia nedokončeného chrámu, nadabil na staršiu ženu s metlou. Zametala úlomky kamenia, drevené piliny a sklené črepy, ktoré tam ostali po pracovnom dni.

„Vy tu čo robíte?“ spýtal sa jej.

Žena sa zastavila, oprela o metlu, pozrela k vysokej klenbe a odvetila: „Čo tu robím? Predsa budujem katedrálu na slávu Všemohúceho.“

Často myslím na ľudí z Chartres. Začali stavbu, o ktorej vedia, že ju nikdy neuvidia ukončenú. Budovali čosi, čo zďaleka presahuje ich rozmer. Dali sa viesť veľkolepou víziou.

To isté platí aj o Jackovi Perrym. Svojich študentov nikdy neuvidí dospelých. Niekoľkým učiteľom sa to pošťastí. Ale Jack Perry z hľadiska pracovného zaradenia i z hľadiska svojich možností slúži iba vízii, ktorú si vytvoril o budúcej podobe sveta.

Stará žena z Chartres akoby bola duchovným predkom muža, ktorý učí šoférovať a sám potichu stavia katedrálu na počesť ľudskej budúcnosti. Jeho zásluhou sa žiaci učia, že k autu i k životu treba pristupovať s opatrnosťou.

KEĎ SA UMYJÚ TANIERE a z výlevky vytečie voda, v sitku na dne ostáva isté – poviem to jedným slovom – svinstvo. Rozumný, inteligentný, objektívny človek by ho nazval usadeninou čiastočiek potravy, ktoré sa svojím rozmerom nezmestili do odtokovej rúry – videl by v ňom kúsočky proteínov, uhľohydrátov, tuku a vláknin. Aj večera má svoje lupiny.

Azda by ešte dodal, že substancia na dne výlevky sa najprv sterilizovala vysokou teplotou počas varenia, potom ju ešte dezinfikovali saponátom a horúcou vodou vo výlevke a napokon opláchli. Niet prečo sa jej obávať.

Ale každé dospievajúce dieťa, donútené umývať riad, pokladá takéto vysvetlenie za bohapustú lož. Splašky v sitku sú životunebezpečný toxický odpad – smrtiaca otrava. Slovom, odporný hnus.

Keď som mal trinásť rokov, matku som veľmi neuznával, ale vážil som si, že do výlevky siaha holými rukami – HOLÝMI RUKAMI z nej vyberá smrtonosné splašky a odhadzuje ich do nádoby s odpadkami. Navyše, raz som si všimol, ako z vlhkého vrecka s odpadom HOLÝMI RUKAMI – čo pokladám za šialenú odvahu – vylovila omylom odhodenu káвовú lyžičku. Lyžička sa tam zabárala v guči kábovej usadeniny oblepenej zvyškami po praženici a zeleninovej polievke. Takmer som omdlel, keď mi lyžičku podala, aby som ju opláchol. Nijaký dospievajúci mladík, ktorému záleží na živote, by sa bez rukavíc, masky na tvári a klieští z nehrdzavejúcej ocele niečoho podobného za nič na svete nedotkol.

Raz som v škole naďabil na francúzske slovo *ordure*, a keď mi učiteľ vysvetlil, že to znamená ‚nevýslovná špina‘, hneď mi zišlo na um, čo môžem ním pomenovať. Stretávam sa s tým každý večer. Na dne výlevky.

Keď som sa počas umývania riadu pochválil mame s novým slovíčkom, pozrela na mňa ako na najväčšieho hlupáka a vysvetlila mi, že večera, ktorú sme pred chvíľou zjedli, vyzerá v mojom žalúdku presne tak isto, rozkladá sa, a kým sa mi dostala dolu hrdlom, nič sa z nej neumývalo ani nepreplachovalo. Keby mi dala na výber, či chcem počuť takúto hrôzu, alebo

či ma má po hlave ovaliť lineárom, radšej jej lineár sám prinesiem.

Dlho a neúnavne som loboval, aby sme si kúpili drvič kuchynských odpadkov a automatickú umývačku riadu, lebo som si plne uvedomoval, že ich vynášli preto, aby sa ľudia nemuseli dotýkať takých nechutností.

Bez ohľadu na reči rodičov alebo nezúčastnených dospelých som vedel, že splašky v sitku sú choroboplodné a jedovaté. Nebodaj sa človek nakazí leprou alebo ešte horším neduhom. Keby ste sa čo aj náhodou niekedy dotkli pomyjí, nesiahajte si prstami na iné časti tela, kým si ruky v horúcej vode nepoumývate mydlom a neopláchnete. Predstavoval som si, že splašky môžu stuhnúť, zhustnúť a premeniť sa na živého tvora, ktorý sa v noci vyplazí z výlevky a voľne sa motá po dome.

Možno namietnete, že pri umývaní riadu stačí používať gumené rukavice. Dajte pokoj! Gumené rukavice sú pre chlapcov, ktorí sú ako baby. Veď ešte aj mama používa holé ruky. Otec v živote nepristúpil k výlevke bližšie než na pol druhu metra. Mama hovorievala, že ocko je lenivý ako trúd. No podľa mojej mienky ocko až pridobre vedel, aké nebezpečenstvo striehne vo výlevke.

Raz po večeri som ho presviedčal, že Ježiš nikdy nemusel umývať riad a vyberať z výlevky nečistotu. Súhlasil. Bol to medzi nami jediný rozhovor na teologickú tému.

Lenže keď sa záchod upchal ešte odpornejším svinstvom, ocko sa vyzbrojil zvonom. Prečistoval odtokovú rúru, a vtedy by som do tej miestnosti nebol vkročil za nič na svete. Akoby nejstvovala.

Lenže teraz... teraz som už dospelý. A nie odvčera. Predstavte si, že by som sa mal prihovoriť maturantom. Najprv by som sa ich opýtal, koľkí z nich sa chcú stať dospelými, nezávislými, samostatnými občanmi. Podistým by so zrejším nadšením všetci zodvihli ruku. A nato by som im vymenoval, čo všetko musia robiť dospelí:

- preplachovať sitko vo výlevke,
- prerážať zvonom záchod,

- obriadit malé deti, keď sa pokakajú alebo pocikajú,
- utierať soplavé nosy,
- drhnúť dlážku, na ktorú malé decko vyvrátilo špenát,
- čistiť na sporákoch rúry, lapače tuku a pekáče,
- vyprázdnovať debničky po mačatách a odstraňovať psie exkrementy,
- vynášať smeti,
- prečerpávať obsah žúmp,
- zahrabávať psy a mačky, ktoré na ulici skončili pod kolesami áut.

Vysvetlil by som maturantom, že dospelými sa stanú až vtedy, keď to všetko raz dokážu. Azda niektorí študenti sa v tej chvíli radšej dospelosti vzdajú. Lenže zatvárať oči pred skutočným svetom nepomôže.

Jestvujú ešte aj nepríjemnejšie činnosti, než uvádzam vo svojom výpočte. Moja manželka je lekárka a nerád by som sa rozširoval, čo všetko niekedy musí robiť. Najlepšie je o takých veciach sa nezmieňovať. Keď som v jej blízkosti, hneď sa cítim chorý. Ale zároveň som na ňu aj pyšný.

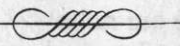
Ochota, s akou neporiadok vraciame na poriadok, je vlastne skúškou našej pripravenosti na život. Kto sa chce začleniť do ľudského spoločenstva, musí prejavíť dobrú vôľu vynášať odpadky.

V detstve máte pocit, že ak vás rodičia naozaj majú radi, nikdy vás nepožiadajú vyniesť smeti. Keď sa pridáte medzi dospelých, začnete odpratávať odpadky. Z lásky. Z lásky nielen k svojej rodine, ale k celému ľudstvu.

Platí to ako staré nemenné pravidlo.

Dospelosť je špinavé remeslo.

Ale niekto ho musí vykonávať.

ZNÁMA MÁ V CENTRE MESTA OBCHOD S LUXUSNÝMI HRAČKAMI.
 Tvrdí, že jej najlepší zákazníci sú zväčša elegantne oblečení

muži v stredných rokoch, ktorí prichádzajú predpoludním, keď do kancelárií už nastúpili všetci ich podriadení. V žargóne hračkárstiev ich prezývajú ‚otvorené peňaženky‘. Vyberajú si najkvalitnejšie hračky a nikdy z obchodu nevychádzajú s prázdnyimi rukami. Známa tvrdí, že ich rozpozná aj na ulici. Majú nedočkavý, prostoduchý výraz človeka, ktorý sa uberá do obchodu s príjemným predsavzatím urobiť radosť najmä sebe. Nečakajú na Vianoce. Prichádzajú v ľubovoľnom ročnom období.

Kto sú tí mrhači veľkých súm?

Starí otcovia. Nielen tí, ktorí sa tešia prvému vnúčatu.

Obchodníci ich pokladajú za dar z neba.

I ja patrím medzi nich. V ostatnom čase som trávil veľa času v hračkárstvach a kupoval vnučke bábiky.

(Neobávajte sa! Nemienim rozprávať o svojej vnučke. Ak nie ste starí rodičia, ani vás to veľmi nezaujíma, a ak nimi už ste, radšej by ste sa rozhovorili o vlastnom vnúčati, ktoré je, prirodzene, úžasnejšie než iné vnúčatá, a preto nie ste ochotní o nich počúvať.)

Starorodičovstvo sprevádza veľký problém. Človek má nutkanie veľa o ňom rozprávať. V skutočnosti však po vašej prednáške aj s ilustráciami – „Nepozriete si niekoľko fotografií?“ – nikto netúži.)

Ale nemal by som odbočovať. Od čias, keď som pred dvadsiatimi piatimi rokmi navštevoval hračkárstva, bábiky sa značne zmenili. Zväčša sú ‚anatomicky presné‘, čo predavač zakaždým predvedie. Vyhrnie bábike sukničku alebo jej stiahne nohavičky a zvolá: „NIE JE AKO ŽIVÁ?“

To je najtrápnejšia chvíľa pri kupovaní bábiky.

Teoreticky smerovanie vo výrobe bábik podporujem, ale neviem, čo ma viac privádza do rozpakov – či získať ako tela na nové vráta na odhalenú bábiku, alebo predavača požiadať, aby mi nič nepredvádzal. Prijímam to ako nevyhnutné zlo. Zrejme obava z takejto názornej ukážky núti starých otcov kupovať bábiky predpoludním, keď v hračkárstve nie je ani noha.

Výrobcovia bábik značne pokročili pri realistickom zobrazovaní ich tela. Dnes bábika dokáže takmer všetko na svete.

‚Šteklička‘ sa smeje, keď jej prstami prejdete pod pazuchu.

Jojkaňa' škreklavo zjajčí a vlasy jej vstávajú dupkom, keď jej stlačíte brucho.

,Cikani' sa vyhadzujú od plienky vyrážky. Navyše, predávajú ju nielen s krémom, ktorý vyrážky odstraňuje, ale aj s krémom, ktorý vyrážky zase vyvolá.

V obchode nájdete aj ,Novorodeňa', ktoré predávajú presne v podobe, v akej ho „prepustili z pôrodnice“, čo znamená, že má rozmery skutočného dojčata, je vrásčité, mľandravé a škaredé. Na zápästí má identifikačný lístok, cumlík a – predstavte si – na bruchu obvaz, zakrývajúci práve odrezanú pupočnú šnúru. ,Novorodeňa' je, pije, fňuká a špiní do plienok (*pravdaže, plne to zodpovedá anatomickému hladisku*), a keď ho stisnete, povracia sa. Predáva sa ako chlapec alebo dievča, s čiernou alebo bielou pleťou. (*Nie so žltou alebo červenou, Ktovie prečo.*)

Sklon k realizmu pri výrobe bábik si zasluhuje potlesk.

Naznačuje, ako riešiť populačný problém.

Prečo by bábiky nemali byť celkom realistické?

Povedzme ,Bolibruška', ktorá sa nasýti, potom neočakávane povracia, dostane hnačku a celú noc preplače.

Alebo ,Chorula', ktorej sa pravidelne vyhadzujú odpudzujúce červené flaky a tri dni a noci prekašle.

Alebo ,Hlavaňa', ktorá namiesto toho, aby zvolala „Mama!“, vykrikuje „NIE, NIE, NIE, NIE!“

Alebo ,Nehanba', ktorá pri prebaľovaní prdne, čo je takisto v zhode s ľudskou anatómiou.

Dokonalá bábika by mala mať všetky spomínané vlastnosti a schopnosti. Keď dnešná generácia malých dievčat a chlapcov dospeje, azda si dôkladnejšie zväži, či mať skutočné deti. Už vedia, čo ich čaká. Americkí výrobcovia bábik sa azda stanú významnou silou v službách kontroly pôrodnosti.

Tento vývin by vám však nemal vyrážať dych. Známa z hračkárstva pripúšťa, že čím viac sa bábika podobá na živé stvorenie, tým horšie sa predáva.

,Novorodeňa', ktoré som vám spomínal, si nenájde kupca ani za polovičnú cenu.

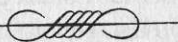
Nekupujú ho ani starí rodičia, ktorí majú prvé vnúča.

Najmä nie starí otcovia, ktorí majú prvé vnúča.

Nie, tí kupujú presne to, čo očakávajú: nepoškrvnené nesku-
točné malé krásavice v páperovom oblečení a s črtami baleríny
– bábičky, ktoré sú príťažlivé, sladké, milé. Bez anatomických
detailov, nie, ďakujem.

Dokonalé je to, čo si želá kupujúci.

Čo vyzerá presne ako jeho vnučka.

HAHA! LIŠKA! Nie hahó! Haha! Akoby sa niekto hahotal. Táto
skomolenina tradičného loveckého pokriku je heslom anglickej
Asociácie sabotérov lovu. ASL je zoskupenie obyčajných ľudí,
ktorí majú svojrázny vzťah k starému aristokratickému športu –
honbe na líšku.

Zopakujme si všetko od začiatku! Honba na líšku znamená
stretnutie príslušníkov smotánky, ktorí sa poobliekajú do
smiešnych odevov a vysadnú na kožené sedlá štíhlych koní.
Na výzvu hlavného honca, ktorý má na sebe červené športové
sako a trúbi na lesnom rohu, všetci účastníci sa rozbehnú cez
ohrady, kríky, údolia a polia, uháňajú v päťách svorky psov, a tá
zase v päťách objektu, ktorý pokladajú za líšku. Ak je to naozaj
líška, psi ju dobehnú a roztrhajú. Jazdci, a hádam aj psi, to
pokladajú za obrovskú zábavu. Čo si o tom myslia kone
a líška, ľahko si možno domyslieť. Patriť medzi prenasledova-
teľov znamená PATRIŤ do vysokej spoločnosti. Sú medzi nimi aj
členovia kráľovskej rodiny, princezná alebo vojvoda, možno aj
obaja, čo nevyhnutne dodáva honbe spoločenský lesk.

Do tejto rozmarnej zábavy v ostatnom čase zasahujú
prívrženci Asociácie sabotérov lovu. Vyše dvetisíc nadšencov
sa sústreďuje na to, ako honcom túto kratochvíľu prekaziť. Sú
na strane líšky. A proti ukrutnostiam, ktoré človek pácha na
divých zvieratách. Označujú honbu na líšku za „neospravedl-
iteľné prenasledovanie tvora, ktorý ani nie je určený na ľudskú
potravu“.

Cieľom Asociácie sabotérov lovu je vniesť do honby na líšku
zmätok, uchrániť líšku pred psami a umožniť jej, aby – neroz-

trhaná – ďalej šťastne užívala života. Sabotéri sa organizujú takmer tak dômyselne ako izraelská tajná služba. Usporiadateľa honby sa čoraz väčšmi usilujú svoje akcie utajiť. Sabotéri však zakaždým ich plány odhalia. Len čo nadíde deň honby, sabotéri prejdú do akcie. Uvádzam aspoň niekoľko príkladov o ich taktike a činnosti.

Sabotéri neraz rozošlú falošné alebo protirečivé pozvánky na poľovnícky zraz, uvádzajú v nich nesprávne miesto stretnutia i nesprávny dátum.

Tak ako partizáni skrývajú sa v lese, a aby zmiatli jazdcov, poľovníckym rohom dávajú falošné signály, ba niekedy, preoblečení za honcov, rozbehnú sa na koňoch nesprávnym smerom.

Krátko pred honbou niekoľko sabotérov prebrázdí okolité polia a lesy, na stromy a ohrady rozpráši umelý líščí pach a na odlákvanie psov kde-tu pohodí šťavnaté kúsky surového mäsa.

Diverzné jednotky spustia v dedinách poplašné sirény, nastrožia v teréne dymovnice, a keď niekde pristihnú účastníkov honby posilňovať sa jedlom či pohárikmi, odviažu im kone.

Pozornosť psov a jazdcov rozptyľujú aj reprodukciou nahrávok líščieho brechotu.

Raz všetkých psov prilákali na korbu nákladného auta a potom odviezli na kilometre ďaleko.

Keď sa sabotérom podarilo vniknúť do skladu s jazdeckým výstrojom, nachystané sedlá potreli medom. Na okolí sfarbili všetky vodné nádrže načerveno a kone účastníkov honby si iba s veľkým sebazaprením hasia smäd tekutinou, ktorá vyzerá ako krv.

V najbližších dedinách sabotéri uskutočňujú verejné divadelné predstavenia – na scéne herci prestrojení za líšky prenasledujú hercov prestrojených za aristokratov.

Asociácia má v pláne počas honby lietat nad jazdcami vrtníkom a do omrzenia im púšťať z reproduktorov slabomyseľné detské pesničky alebo nahrávky slabomyseľného smiechu.

Povráva sa, že keď sa raz na záver honby jej účastníci zhromaždili na záhradnú slávnosť, okolo stolov prebehlo zopár celkom nahých sabotérov – iba na zadku mali prilepené falošné líščie chvosty. Pravdaže, brechali pritom ako psi.

Netreba zdôrazňovať, že o akciách sabotérov vždy niekto upovedomí tlač a novinári s veľkou škodoradosťou celú udalosť zaznamenajú. Účastníci honby sa tak ocitnú pred zrakom verejnosti ako barbari a hlupáci. Noviny zverejňujú ich mená. To im nepridáva na vážnosti.

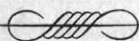
Poľovnícke kluby sa Asociácie boja ako čert svätenej vody. Ale keď si prizvú na ochranu poľciu a právnikov, ešte väčšmi sa zosmiešnia, a beztak si nepomôžu.

Saboši – ako sa sami nazývajú – sa na svojich kúskoch vynikajúco bavia, a keď sa im zásah podarí, oslavujú to veľkým hodovaním v dedinskej krčme. Poľovníci postupne strácajú záujem o honbu a líškam sa žije čoraz pokojnejšie.

Asociáciu sabotérov lovu mám rád. Nie azda preto, že by predmetom môjho vysokého záujmu bola záchrana líšok. Ani nie iba preto, že sa staviam proti každej podobe krutosti. Ale tlieskam ich odvahe.

Kto chce konať dobré skutky, musí sa vyzbrojiť značnou dávkou neústupnosti. Útočiť proti zlu – aj proti drobným neprávnostiam – samopašnými kúskami, prefiskanosťou, bujarosťou a smiechom si vyžaduje istú genialitu. Tej nikdy nie je nadbytok, ale keď sa raz prejaví, svet sa hneď zdá krajší a ľudský pokrok možnejší a znesiteľnejší.

Keby sme našli recept, ako vnieť do života viac ľahkých tónov, azda by sme sa všetci pridali k tým, čo sa chcú k spravodlivosti a šťastiu dopracovať prešibanými figlami.

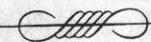
ZDÔVERÍM SA VÁM S RADAMI, ktoré zrejme patria niekde medzi Desatoro Božích prikázaní a Murphyho zákon.

Boh, ak si spomínate, kdesi na púšti zavolať starého Mojžiša na vysokú horu a podal mu dve kamenné tabule s prísnyimi pokynmi. Nepovedal mu: „Predkladám ti zo desať celkom obstojných nápadov a budem rád, keď mi povieš na ne svoju mienku.“ Odovzdal mu ich ako nemenné prikázania. Buď ich budeš dodržiavať, alebo znášaj príslušné dôsledky!

Murphy ako opačná krajnosť iba s cynickou dobromyseľnosťou vyhlásil, že nech robíme, čo robíme, ani tak nebude zo psa slanina. Pritom niektorí Murphyho pokladajú za optimistu.

Ponúkam ako zlatú strednú cestu svoje – Fulghumove – odporúčania. Siahajú do oblastí, ktorých sa Boh ani Murphy nedotkli. Nie sú také nemenné ako prvých Desatoro ani také beznádejné ako nekonečnosťou svojich variácií Murphyho zákon. Všimnite si, že môj zoznam vám ich ponúka iba deväť. Nad desiaty ešte premýšľam. Ba možno aj nad jedenástym.

1. Od každého malého predavača si kúp limonádu!
2. Keď môžeš o niečom hlasovať, hlasuj!
3. Zúčastni sa na dvadsiatom piatom abiturientskom stretnutí!
4. Radšej maj dostatok času než dostatok peňazí!
5. Keď si môžeš vybrať, choď cestou, ktorá vedie pekným prostredím!
6. Obdaruj každého žobráka!
7. Zaplať pouličným hudobníkom!
8. Dbaj, aby na deň sv. Valentína mal si kto na teba spomenúť!
9. Keď k vám zavíta cirkus, navštív ho!

PÍŠE SA ROK 1963.

Z hĺbky uličiek veľkopredajne, ktoré pripomínajú riečne kaňony, najprv čosi buchne, akoby niekde narazil mikrobus, a nato sa ozve hrmot ani pri leteckom nálete. Keby ste sa rozbehli v päťach za pomocníkom, ktorý sa vyzbrojil mopom a metlou, nájdete na jednej kope na zemi mladého otca, jeho trojročného syna, prevrátený nákupný vozík a značnú časť tovaru z pultu s nakladanou zeleninou.

Dieťa sedí na plastovom vrecúšku s prezretými rajčinami a postupne sa stáva obeťou – odborne povedané – ‚nadmernej straty tekutín‘. Do slz sa mieša hlien zo soplavého nosa, krv z rozbitého čela, sliny zo široko rozďavených úst. Pred škrekom, ktorý sa ozýva široko-ďaleko, by ešte aj pes zaliezol pod

postel. Chlapček sa pocikal a pravdepodobne na vyvrcholenie tejto malej tragédie sa navyše povracia. Už ho napína a pohľadom naznačuje: „Odstúpte, každú chvíľu to zo mňa vychrstne!“ Na scéne sa zjavujú ako záchranná jednotka pracovníci veľkopredajne, ale prístup im sťažuje malé jazierko slaneho nálevu okolo dieťaťa.

Chlapcovi sa nič nestalo. A otec podistým zo skúsenosti vie, že by bolo zbytočné chlapca čičkať alebo zastrašovať hrozbami, a tvárou tvár ku katastrofe ostáva zarážajúco tichý a pokojný.

Otec ostal chladnokrvný, lebo v duchu premýšľa o tom, ako by utiekol z domu. Teraz. Jednoducho by sa odkradol, nastúpil do auta, odviezol sa niekde na juh, zmenil si meno, zohnal robotu ako kamelot alebo kuchár vo vývarovni s celonočnou prevádzkou. Prijal by hocičo a hocikde – len aby už neprišiel do styku s trojročnými deťmi.

Pravdaže, jedného dňa sa nad tým všetkým azda pousmeje. Ale teraz v najtajnejšom kútiku srdca ľutuje, že má deti, že sa oženil, ba že sa vôbec stal dospelým, že svojho syna nemôže reklamovať a vymeniť za kvalitnejší model. O takýchto myšlienkach však nikomu nepovie ani povedať nemôže, ale aj tak mu chodia po rozume a vôbec nie sú na smiech.

Pomocník, vedúci veľkopredajne a zhromaždení diváci s otcom nesmierne spolucítia a utešujú ho. Otec nasadne na parkovisku do auta a drží na ruke vzlykajúceho syna, kým nezaspí. Nato ho odvezie domov, vynesie do postielky a prikryje. Dlhší čas hľadí na spiace dieťa. Z domu neutečie.

PÍŠE SA ROK 1976.

Ten istý muž chodí po obývačke a striedavo nadáva a plače. V ruke drží zvyšky listu, ktorý skrkval do guľôčky a potom ho znova niekoľkokrát narovnával. List je od šestnásťročného syna (*od toho istého syna*). Bol otcovou pýchou – aspoň do dnešného listu.

Syn vyhlasuje, že otca nenávidí a už ho nechce ani vidieť. Utečie z domu. Kvôli svojmu strašnému otcovi. Podľa jeho názoru otec ako rodič zlyhal. Pokladá ho za kreténa.

Čo si v tejto chvíli otec myslí o synovi, nemá hlavu ani päť, ale podistým to nie je veľmi lichotivé.

Vonku je krásny deň, prvý jarný deň. Ale dom pripomína skôr film *Apokalypsa dnes*. Otec sa ocitol v celkom novej situácii. Život mu podupal starý sivovlasý Oidipov duch. Raz – v ďalekej budúcnosti – sa nad touto príhodou azda zasmeje. V tejto chvíli však pociťuje bolesť.

Pokladal sa za dobrého človeka a za skvelého otca. Má na to presvedčivé dôkazy. Aj syna splodil kvalitného. Celý otec, hovoria o ňom iní.

„Prečo sa to stalo práve mne?“ kričí otec do povaly.

Slovom, mal syna. A bodka. Nijako si to teraz nevysvetlí. Každý to musí raz prežiť. Múdrosť prichádza až potom. Najprv ako tela na nové vráta zízate do prázdna.

PÍŠE SA ROK 1988.

Ten istý muž a ten istý syn. Syn už má dvadsaťosem rokov, oženil sa, má trojročného syna, domov, kariéru a všetko, čo človek na život potrebuje. Otec už prekročil päťdesiatku.

Trikrát do týždňa ich ráno o šiestej vídam spolu behať. Keď prechádzajú cez rušnú ulicu, syn sa rozhliada na obe strany a otca drží za lakeť, aby ho uchránil pred rútiacimi sa autami. Počujem ich smiech, keď ráno vyrážajú hore kopcom. Pri návrate syn nebeží prvý, ale drží sa vedľa otca a udržiava jeho rýchlosť.

Veľmi sa majú radi. Vidno to na prvý pohľad.

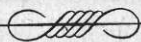
Sú k sebe nesmierne pozorní – prežili spolu aj nepríjemné chvíle, ale teraz sa už všetko dalo na poriadok.

Medzi ich obľúbené príbehy patrí historika, ako raz vo veľkopredajni...

PÍŠE SA DNEŠNÝ DEŇ.

Tento príbeh je večný. Opakuje sa v priebehu tisícročí tisícnásobne a literatúra prináša množstvo príkladov s tragickým koncom, vrátane príbehu o Oidipovi. Synovia odchádzajú, utekajú, spaľujú za sebou mosty, aby ich otec už nikdy nevidel. Ale niekedy (*mám podozrenie, že pomerne často*) sa

z vlastnej vôle vrátiť a privinú si otca do náručia. Aj s takýmto zakončením sa stretávame oddávna. Mohol by vám o tom porozprávať otec márnотratného syna.

MÔJ SYN JE MATKA. Dospelý, ženatý, jedno dieťa. Syn aj jeho manželka sú zamestnaní na plný úväzok a v súlade s koncepciou nového rodičovstva obaja majú rovnaké práva a rovnakú zodpovednosť. Syn sa v plnej miere zúčastňuje na výchove dcéry a trávi s ňou presne toľko času ako manželka. Prezývku ‚matka‘ som mu dal preto, lebo robí všetko, čo kedysi patrilo do výlučne materskej pôsobnosti. Dcéru kŕmi, obriaďuje, oblieka, stará sa o ňu, znáša jej modré z neba, prikyvuje jej, povzbudzuje ju, chráni, utešuje a – či už ju má v náručí, alebo na ňu myslí v srdci – predovšetkým ju zbožňuje. Obdivujem ho.

Dcéra má iba rok. Až doteraz všetko kľape ako hodinky. Ale keďže ho čaká ešte nemálo kôl, zišlo mi na um, že synovi trocha poradím, ako sa správať matersky. Rady uštedrím jemu, nie jeho manželke. Tá vie sama od seba najlepšie, čo má urobiť. Život ma naučil, aby som ženy nepoučoval, ako majú byť matkami. Nadobudol som z tohto hľadiska isté traumatizujúce skúsenosti. Hneď vám to objasním.

Počas dvadsiatich piatich rokov môjho života som každú druhú májovú nedeľu prežíval krušné chvíle. Na Deň matiek som sa ako farár musel prihovoriť oslávenkyniam. Nedalo sa tomu vyhnúť, hoci som sa o to pokúšal. Kongregácia bola pomerne slobodomyselná a poskytovala mi plnú voľnosť, čo z kancelára poviem. Ale keď sa blížila druhá májová nedeľa, jej očakávaní možno zhrnúť do slov jednej úprimnejšej cirkevníčky: „NA DEŇ MATIEK privediem do kostola MAMU, reverend. Rozprávajte na akúkoľvek tému! Ale nezabudnite spomenúť MATKY a dajte si na tej kázni osobitne záležať!“

Povedala to žartom – akoby si ma doberala. Ale myslela to vážne.

Každý rok som vynaložil veľa síl, aby kázeň dopadla dobre. Hoci i ja som mal mamu a mohol vychádzať z vlastného poznania, veľmi to nepomáhalo. Nikdy som nebol matkou, a čo teda môžem o tom povedať? Čestné slovo, nikdy ma kázeň nestála toľko námahy. Chcel som, aby kázeň bola vyvážená – aby bol vlk sýty, aj baran celý. Citoval som množstvo slávnych autorít, predčitoval dojímavé básne, vyhýbal sa riskantnému vtípkovaniu a nehýril lacnými radami. Ale druhá májová nedeľa sa nikdy neskončila bez toho, aby ma polovica cirkevného zhromaždenia nepokladala za pokrytca, lebo význam matky preceňujem, a druhá polovica zase za nevďačníka, lebo som nepovedal pekne po lopate, aké sú matky odnepamäti úžasné. Čo si má chudák farár počať?

(Mimochodom, všimam si, že Deň matiek sa stáva príležitosťou na komerčné besnenie. Predá sa stotisíc štyristo miliónov pozdravných pohľadníc – iba hŕstka z nich je vtípná. Okolo sedem miliárd dolárov sa minie na darčeky a na uhostenie mám v reštauráciách. Mamy dostanú šesťdesiat miliónov ruží, a pridajme ešte k tomu orchidey a kvety v črepníkoch. Po Vianociach a Veľkej noci sa v súvislosti s týmto sviatkom dosahujú v obchodoch najväčšie tržby. Iba v čase Vianoc telefónna spoločnosť zaznamenáva viac hovorov. Nemožno podceňovať, že tento sviatok podporuje aj príjmovú časť štátneho rozpočtu.)

Okolo druhej májovej nedele akoby človeka ovládli mocné sily, nazhromaždené v pamäti a vyvierajúce z ľudských sŕdc, myslí a psychiky. Deň matiek nemá charakter komédie.

Raz v takú sviatočnú nedeľu som vyhlásil, že za každého, kto má zázračnú matku, kto je zázračnou matkou alebo kto si myslí, že materstvo je zázračný stav, zvolám: „AKÝ ZÁZRÁK!“ Ak to však nie je váš prípad...

Nato som dal na zamyslenie niekoľko kvízových otázok, ale od nikoho som nežiadal odpoveď.

1. Kolkokrát ste vnímali Deň matiek ako deň nepríjemnej pretvácky?

2. Kolkí matku v skutočnosti nemáte radi – ba ju nenávidíte, a kolké zase postavenie matky neznášate?
3. Kolké ako matky neznášate, ba nenávidíte svoje deti?
4. Kolkí svoju matku vôbec nepoznáte?
5. Kolkým Deň matiek prichodí ako oživovanie mučivých pocitov, najmä keď doň patria myšlienky a spomienky povedzme na adopciu, potrat, rozvod, samovraždu, odmietnutie, alkoholizmus, odcudzenie, zneužitie, incest, žiaľ, stratu, na slová typu macocha a svokra, na hrubé ob-scénne narážky na materstvo?

Nachystal som si ešte ďalšie otázky, ale už po týchto piatich zavládlo v kostole hrobové ticho. Všetci ostali ako skamenení a navidomoči som naznačil viac pravdy, než cirkevníci či ja sme boli ochotní pripustiť. Zmlkol som. Hľadel som na nich, a oni hľadeli na mňa. Ich pohľad bol bolestný. Sadol som si nie do kresla pri oltári, ale do lavice medzi nich. Spýtal som sa na toľko vecí, že zhromaždení budú o odpovediach dlho premýšľať. Pripomenutie Dňa matiek sa teda neskončilo veľmi radostne. Neprispeľ k tomu ani chladný jarný dážď, ktorý padal za oblokmi kostola. Vyjsť s holou pravdou sa mi v prvej chvíli videlo ako znamenitý nápad, ale teraz...

Po bohoslužbe sa pri mne pristavila žena, ktorá prišla do nášho mesta na návštevu a ktorej tvár prezrádzala, že ako matka je svätica. „Mladý človek, aj lepší ľudia ako vy sa dostali do hlbokého pekla za podstatne menej surovostí, aké ste dnes ráno potárali! Hanba, hanba, HANBA, že ste nám tento deň takto pokazili!“

Vyklulo sa šidlo z vreca. Tak ako som už spomenul, o materstve rečným vždy s obavou. Najmä pred ženami. Keď sa u nás doma niečo nevydarilo celkom podľa plánu, mama poznamenala: „Veď som mala ten najlepší úmysel!“

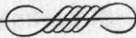
Teraz ma už nečakajú nedeľné povinnosti a moja mama dávno leží v hrobe. Pohybujem sa teda na bezpečnejšej pôde, keď radím svojmu synovi ako matke. Radím i jeho staršiemu bratovi, ktorý sa zasnúbil. Z jeho činorodého pohľadu sa dá vyčítať, že ani on už nemá ďaleko od materstva.

Obom synom preto odovzďavam ako otec niekoľko materských myšlienok:

1. Deti nie sú domáce zvieratá.
2. Medzi životom, ktorým deti naozaj žijú, a životom, ktorým žijú vo vašich predstavách, je značný rozdiel.
3. Nevysvetľujte si to, čo robia deti, veľmi osobne!
4. Nevedte zoznam ich hriechov – oplatí sa mať krátku pamäť!
5. Špina a neporiadok sú živnou pôdou pre ich blaho.
6. Nevstupujte do izby svojich detí po puberte!
7. Nemiešajte sa do ich priateľstiev a ľúbostného života, ak vás do nich nezasvätia samy.
8. Netrápte sa, keď sa k vám obracajú chrbtom; znepokojuvať by ste sa mali jedine vtedy, keby z vás nespúšťali oči!
9. Učte sa od nich; môžu vás veľa naučiť!
10. Milujte ich nekonečne dlho; ale odísť z domu im dovoľte zavčas!

Ešte poznámka. Jakživ sa nedozviete, čo ste za rodiča, či ste k deťom pristupovali dobre, alebo zle. Jakživ! Do konca života vás to bude trápiť. Ale keď vaše deti budú mať deti a budete sledovať, ako sa pri tom správajú, vyčítate z toho aspoň čiastočnú odpoveď.

Keď píšem tieto riadky, zase sa približuje Deň matiek. Nesmiem zabudnúť synovi poslať zopár kvetov a blahoprajnú pohľadnicu.

PRIATELOVI SA NEPÁČI MOJA ÚVAHA s názvom „Všetko, čo naozaj potrebujem vedieť, som sa naučil v materskej škole“. Vyčíta mi, že hoci sa číta celkom príjemne, nezachádzam v nej do hĺbky. Vraj by som nemal hovoriť iba o „príjemných“ veciach.

Má pravdu. Získal som – a musel som získať – aj poznatky, s ktorými nás ani základná škola neoboznamuje. Učítelia a do-

spelí ich zamlčujú. Pravdaže, uvedomujú si ich, ale tvária sa, akoby nejestvovali. Musíme si ich odhalit sami, alebo dozvedieť sa o nich od kamarátov.

Jediným zdrojom takýchto informácií bol had v rajskej záhrade. Mám na mysli zakázané ovocie zo Stromu poznania. „Ochutnajte ho, bude sa vám to páčiť!“ zašeptal had. Keď ho okúsíte, zvolávate na seba hromy-blesky; keď sa ho nedotknete, nie ste naplno človekom.

Svoje vedomosti by som rozdelil na dve časti: na súbor poznatkov, ktoré som sa naučil do trinástich rokov, a na to, k čomu som sa prehrýzal až doteraz sám. (*Poniekteré veci som sa sám chcel dozvedieť. Iné zase nie. Tak ako vraví moja priateľka Lucy: „Stala som sa dospelá, a niekedy si želim, aby som DNES nevedela to, čo som nevedela VTEĎY.“*)

Čo som sa napríklad naučil o sexe? Zistil som, že dievčatá sa od chlapcov odlišujú; s veľkým vytržením som sa hrával hru Ukáž mi, čo máš, a ukážem ti, čo mám ja. Neslušné slová o sexe akoby mali hrôzostrašnú moc: keď ich napíšete na stenu, dospelí idú z kože vyskočiť.

Čo som sa naučil o porušovaní zákonov? Brával som mame z kabelky peniaze a podarilo sa mi dostať i ta, kam som mal zakázané – doma povedzme do zamknutých skriň a po vyučovaní povedzme do školskej budovy.

Hoci mi mama vykreslovala pekelné tresty, občas som z takýchto výprav vyviazol so zdravou kožou – nie vždy človeka pristihnú.

A keď ma prichytili, naučil som sa klamať, a niekedy mi naozaj uverili. Ak nie, jednoducho som vyhlásil, že neviem, prečo som to spáchal. Tomu tiež občas uverili. Keď nezapôsobila nijaká výhovorka, a predsa ma potrestali, nebolo to až také zlé, ako ma strašili. Keby mi hrozilo znášať prísnejšie dôsledky, aj tak by som asi naďalej robieval psie kúsky, ktoré za to stoja.

Používal som ako veľmi užitočný nástroj kajúcny plač – dospelým som ním lámal srdcia.

Čo som sa naučil o Bohu? Reči sa vravia, a chlieb sa je: neverím, že Boh nás ustavične sleduje. Ale ak sa naozaj úpenlivo modlíme, Boh nás vypočuje a dokonca sa s nami dohodne.

Kým nezískame svoje, chvíľu pred ním sekáme dobrotu, ale oplatiť sa to. *(Takmer som ako tretiak zlikvidoval našu učiteľku. Modlil som sa, aby aspoň raz ochorela, a potom si choroby u nej podávali kľučky.)*

Čo som sa naučil o moci? Azda niekde na svete naozaj je nespravodlivá, ale v našom susedstve vždy mali prvé i posledné slovo veľkí chlapci. Naučil som sa, že keď si chcete od niekoho vynútiť poslušnosť, musíte ho občas aj udrieť. Nedostával som bitku aj od rodičov? Základné pravidlo je jasné: udri iba toho, kto je od teba menší.

Aké zručnosti som si osvojil? Vedel som plúť pomedzi zuby, s pôžitkom som sa hrával so zápalkami, švindľoval som pri pokeri. Vedel som sa z domu vypariť ako gáfor, zistil som, kde zhotovujú duplikáty kľúčov, a keď rodičia neboli doma, prevádzal som sa po prístupovej ceste v aute.

Čo som sa naučil o smrti? Zistil som, že nielen všetko na svete umiera, ale aj sám môžem zabiť – napríklad chrobáky, jašteričky, červy a myši. Starí ľudia síce tiež umierajú, lenže ja nikdy nezostarnem, a teda ani neumriem.

K čomu som sa doteraz prehrýzol sám?

Po prvé, posledná veta z predchádzajúceho zoznamu je nepravdivá. I ja som zostarel a viem, že raz umriem. Stal sa zo mňa rodič. Moje deti vychodili škôlku a hojne sa im dostalo aj výchovy ulice. Starší syn už je dospelý muž, oddeľuje nás od seba iba dvadsaťtri rokov a obaja sa zhovárame o svojom detstve bez najmenších rozpakov. Už VIE o tom hadovi všetko. Rozpráva mi o výčinoch, ktoré mi v detstve páchal za chrbtom, a ja sa mu priznávam, že o všetkom, o čom vraví, som vedel, ale tváril som sa ako slepý, lebo ani ja som nebol v jeho veku iný.

Keď je človek rodičom, nevyhnutne sa uchyluje k blahovoľnému pokrytectvu. Vyplýva už z podstaty rodičovstva. Obom nám je príjemné, že sa môžeme zdôveriť – hneď je medzi nami jasnejšie a stávame sa k sebe ľudskejšími.

Ale prehrýzol som sa aj k niektorým zisteniam, ktoré boli ako studená sprcha. Poučenia z materskej školy sú neupotrebitelné, keď ich nemôžeme uplatniť na sebe. Sotva sa dá deliť o všetko

a hrať s otvorenými kartami, keď sa niet o čo deliť. Život sám je nespravodlivý. Mám na mysli deti tejto planéty, ktoré svet vidia cez ostnatý drôt, žijú v polozrúcaných chatrčiach a špine, ktorú nespôsobili a ktorú ani nemôžu odpratať. Tieto deti si pred jedlom neumývajú ruky. Nemajú vodu. Nemajú mydlo. Ba niektoré ani ruky, ktoré by si umyli. Netušia, že jestvujú teplé koláče a studené mlieko, poznajú iba pomyje a prázdny žalúdok. Nemajú sa čím na noc prikryť a ani nespia, lebo privrieť oči je pre nich nebezpečné.

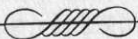
Nechodia do škôlky, v ktorej sa kreslia obrázky a učia rýmovačky, ale do školy drsného každodenného života, ktorá skôr pripomína film neprístupný mládeži. Ich učiteľkami nie sú milé starostlivé ženy, ale ľahostajní inštruktori – Bolest', Strach a Bieda. Tak ako iné deti, aj ony si rozprávajú príbehy o príšerách. Ich príšery sú však skutočné – videli ich na vlastné oči. Za bieleho dňa. Ani sa nám nežiada vedieť, čo všetko sa naučili.

Lenže vieme to.

Rozhodne to nie sú veci, ktoré by patrili do škôlky.

Hranica medzi dobrom a zlom, nádejou a zúfalstvom, nerozdeľuje svet na ‚my‘ a ‚oni‘. Prechádza uprostred každého z nás.

Nemienim sa s vami dohadovať o vašej predstave tohto sveta. Zaujíma ma však, ako ho mienite zmeniť. Nie som zvedavý, v čo dúfate. Ale rád by som sa dopátral, čo chcete v záujme tohto sveta vykonať. Neprosím o váš súcit s potrebami ľudstva, ale domáham sa sily vašich svalov. Tak ako pohonič, ktorý s vozom zastane pred dlhým strmým svahom a povie: „Kto sa chce viezť ďalej, nech vystúpi a pomôže tlačiť! Kto nie, nech aspoň nezavadzia!“

„SEĎ TICHU – ANI MUK!“ Mamin hlas. Opakovala to znova a znova. Aj v škole nás učitelia takto napomínali. A keď som

sa stal dospelým, tiež som obdobne okríkal svoje deti i žiakov. Prečo to dospelí vravia? Nespomínam si ani na jedno dieťa, ktoré by sedelo nehybne iba preto, že mu to prikázali rodičia. Vari aj preto po „SEĎ TICHU – ANI MUK!“ nasleduje „SADNI SI NA RIŤ A ZAVRI PAPUĽU!“ alebo „ZAVRI PAPUĽU A SADNI SI NA RIŤ!“ Mama raz použila obe verzie hneď za sebou, a keďže som mal bezočivý jazyk, spýtal som sa, čo mám urobiť skôr – či zavrieť papuľu, alebo či si lapnúť. Matka vrhla na mňa veľavravný pohľad. Keby ma zabila, podistým by ju zavreli – vyčítal som z neho – ale azda by sa to oplátilo. V takej chvíli dospelý zvyčajne jedným dychom zasyčí: „Zmizni!“ A dieťa, čo aj s kuracím mozgom, vstane a odíde. Rodičia potom dlho sedia ticho.

Ale sedieť ticho možno aj veľmi nahlas. Keďže tieto riadky píšem prvý decembrový deň roku 1988, pripomínam si výročie udalosti, počas ktorej práve takýto spôsob sedenia zapálil šnúru spoločenského dynamitu. Prvého decembra roku 1955 vracala sa z práce domov istá štyridsatdvaročná žena. Nastúpila do autobusu, zaplatila cestovné a sadla si na prvé voľné miesto. Žiadalo sa jej sedieť – boleli ju nohy. Keď sa autobus naplňal cestujúcimi, vodič sa k nej obrátil a vyzval ju, aby uvoľnila sedadlo a presunula sa do zadnej časti autobusu. Ostala ticho sedieť. Vodič vstal a vykrikol: „ZALEZ DOZADU!“ Ďalej ticho sedela. Cestujúci reptali, nadávali jej, štuchali do nej. Ale sedela ako zarezaná. Vodič vystúpil z autobusu, privolal políciu a policajti ženu odvedli do väzenia, zásluhou čoho sa dostala do histórie.

Rosa Parksová. Nebola aktivistka alebo radikálka. Iba tichá konzervatívna bohabojná žena, ktorá žila v usporiadanej rodine a statočne si ako šička zarábala na živobytie. Napriek množstvu výrečných výrokov, ktoré odznali na jej adresu a na jej miesto v kolobehu dejín, nenasadla do autobusu so zámerom vyvolať rozruch alebo niečo tým demonštrovať. Tak ako ostatní cestujúci, túžila sa iba dostať domov. Rosa Parksová ostala na sedadle ako prikovaná, lebo si chcela zachovať dôstojnosť. Nemienila už ďalej znášať údel ‚negerky‘. A nezišlo jej na um nič lepšie, iba ticho sedieť.

Patrí k prejavom sväteckej prostoty čakať so založenými rukami – ani prstom nepohnúť. Všetci významní náboženský vodcovia takto postupovali. Budha ticho sedel pod stromom, Ježiš ticho sedel v záhrade, Mohamed ticho sedel v jaskyni. Gándhí, King a tisíce ďalších tiché vysedávanie zdokonalili na mocný nástroj spoločenskej premeny. Ich programom sa stali pasívny odpor, meditácia, modlitba.

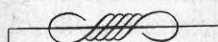
O účinnosti tohto nástroja sa možno presvedčiť aj v prípade malého dieťaťa. Neprikazujte mu sedieť ticho, ale sám na chvíľu posedte ticho a bez pohybu! Zakrátko upútate na seba značnú pozornosť. Aj žiakov v triede vyvedie z miery, keď učiteľ skamenie a mlčí. Hovorí sa, že mlčať je zlato.

Platí to aj v prípade dospelých. Na linke, ktorou kedysi cestovala Rosa Parksová, dnes v autobuse každý môže sedieť, kde chce, ba aj niektorí vodiči sú černosi – muži i ženy. Ulicu, na ktorej ju vytiahli z autobusu, premenovali na Rosa Parks Avenue.

Na tomto jedinom posvätnom úkone možno založiť nové náboženstvo. Jeho prívrženci to budú mať jednoduché. Nemusia sa v určený deň zhromažďovať na určenom mieste. Nespievajú nábožné piesne, neplatia cirkevnú daň, nedržia sa nijakej vierouky, nemajú kazateľov ani neusporadúvajú dobročinné večierky. Jedine sa od nich vyžaduje ticho sedieť. Raz do dňa si na štvrt hodiny zahryznú do jazyka a sedia ako peň. Tak ako vám to kedysi prikazovala mama. Nebolo by úžasné, keby to pravidelne robievalo čoraz viac ľudí? Každá stolička, parková lavička alebo pohovka by sa stali kostolom. Rosa Parksová dnes má sedemdesiat rokov, väčšinu času presedí v hojdacom kresle a pokojne žije na dôchodku so svojou rodinou v Detrote. Na jej čín jestvuje nesčíselné množstvo pamätníkov, ale najväčšou poctou sú jej milióny ľudí rozličnej farby pleti, ktorí každý podvečer nastupujú do autobusov, usadia sa a pokojne sa vezú domov.

Ak naozaj jestvuje nebo, nepochybujem, že Rosa Parksová sa doň dostane. Predstavujem si, ako sa pri nebeskej bráne ohlasuje anjelom.

„Rosa Parksová? Na teba už čakáme. Cít sa u nás ako doma – môžeš si sadnúť, kde sa ti zapáči!“

ROZPRÁVANIE O KRVI začnem bagelmi. Keby ste bagel chceli vložiť do elektrického hriankovača, veľmi sa nepoddá. A keby ste ho tam vopchali násilím, potom ho vyberiete leda skrutkovačom. Správnosť tohto tvrdenia som si prednedávnom dôkladne overil. Preto bagel radšej vodorovne rozkrojme – operácia je však zložitá. Ani v takomto prípade sa bagel tak ľahko nepoddá. Na pomoc si priberáme ostrý mäsiarsky nôž a kliešte. No veľmi na ošoh nie sú. Navyše, nepoznám ideálnejší spôsob, ako si pritom odfiknúť kus prsta.

Keď si porežete prst, bežne vám v prvej chvíli zide na um zavolať lekársku pohotovosť. Čím viac krvácate, tým svoj prípad pokladáte za naliehavejší. Ale keď sa vám podarí paniku v sebe trocha ovládnuť a postavíte sa k umývadlu, do ktorého z rany kvapká krv, existenciálna úzkosť z vás opadáva. Zrejme nezomriete – veď prst ste si neporezali po prvý raz. (Lenže v domácej lekárničke chýba leukoplast. Deti ho použili pri balení vianočných darčiekov, keď sa im minula lepiaca páska.) Upokojte sa! Vydržte a zhlboka dýčajte! Krvácajte!

Zistíte, že krv vám dlho nepotečie. Zdravotný problém pohotovo vyrieši vaša vlastná lekárska pohotovosť. Umývadlo sa čoskoro sfarbí krásnou farbou. Takú šarlátovú červeň nezženiete ani v obchode s výtvarníckymi potrebami. Farba je domácej výroby. Veľmi príbuznou tekutinou je morská voda. Krv sme si privlastnili, keď sme vystúpili z mora. Máme jej v tele päť až šesť litrov, a keď z nej stratíme čo aj pol litra, celkom mimovoľne sa chýbajúce množstvo doplní. Jednoducho jej vyprodukuje o niečo viac.

Tak ako veľa vecí okolo nás, čím krv väčšmi skúmame, tým väčšmi sa nám vidí fantastická, nepreniknuteľná a zázračná. Tvorí ju päťdesiatpäť percent tekutín a štyridsaťpäť percent tuhých látok – červené krvinky, biele krvinky a krvné doštičky. Iba červených krviniek je dvadsaťpäť triliónov. Keby sme ich pospájali, vytvoríme retaz, ktorou možno tri razy obopnúť zeme-guľu. Krv pri obehu v cievach prekonáva vyše stotisíc kilometrov, upravuje telesnú teplotu, rozvádza energiu, minerálne látky, hormóny a chemikálie na miesto určenia s presnosťou, ktorú by závideli všetky prepravné firmy, vrátane odvozcov smetia.

Už vám prst nekrváca. Akoby vám v prste vyrástla šestnást-stupňová proteínová kaskáda a prehradila krvi cestu. V okolí rany sa zhromaždili biele krvinky, ktoré bojujú s infekciami. Iné zložky krvi dopravili do rany regeneračné látky a začína sa proces hojenia. Endorfíny stlmili bolesť – rana už nepáli.

To všetko by sa stalo, keby ste päť minút vydržali trpezlivo stáť pri umývadle.

A pritom by ste nemuseli pohnúť rozumom, nič plánovať ani organizovať, z vašej strany si to nevyžaduje nijaké úsilie.

Naša krv sa vyznačuje krásou.

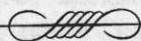
Naša krv vládne veľkou mocou a schopná je zázrakov.

Vážme si ju!

Znamená život.

Dennodenne nám to potvrdzuje.

(Keby uprostred tejto epifánie vstúpil do miestnosti niektorý člen rodiny a zbadal zakrvavený bagel, nôž, kuchyňu hore nobami, zapnutý briankovač, z ktorého dymí spálené chlebové cesto, i vás vyjavene hladiaceho do výlevky, zrejme si to bude vyžadovať isté vysvetlenie. Nuž vysvetľujte! Kedykoľvek sa zjaví žiak, učiteľ musí byť pripravený.)

„**A** SPIRÍN? DODNES PORIADNE NEVIEME, ako pôsobí. Sme si vedomí, že je účinný, ale prečo?“ zdôveroval sa mi lekár pracu-

júci vo výskume, keď sme na istej recepcii spolu konverzovali. Moment! Ten človek skončil lekársku fakultu, má veľký doktorát, na podporu jeho výskumov dáva štát veľké peniaze, a on zrazu nevie nič o aspiríne? To nebol od neho iba slovný obrat, aby reč nestála. Vyslovil pravdu. O aspiríne skutočne veľa toho nevie – doteraz tajomstvo tohto lieku neodhalil – a o nič múdrejší nie je ani chlapík v lekárskom plášti, ktorý ho propaguje v televíznej reklame. Aspirín sa oddávna pokladá za veľkú záhadu. Čínski lekári ho predpisovali už pred tisícmi rokmi. „Žuvajte vrbovú kôru, a ráno sa mi ohláste!“ radili pacientom. Vrbová kôra obsahuje kyselinu acetylsalicylovú. Ľahšie než kyselina acetylsalicylová vyslovíme slovo aspirín, ochotnejšie než prežúvať vrbovú kôru pregláme tabletku.

Bežného človeka trocha poteší, že ani lekári a doktori vied si nevedia rady s takým bežným a jednoduchým liekom, ako je aspirín. Keby som chcel riešiť rébusy, stačí mi siahnuť do domácej lekárničky.

V pracovnom denníku som našiel starý zoznam. Pod záhlavím *Obyčajnosti, o ktorých nič nevieme* som ho viedol od chvíle, ako som sa v ktoromsi vedeckom magazíne dočítal, že „doteraz sme neodhalili, ako sa voda dvíha zo zeme a vystupuje kmeňom stromu až k listiu“. Úžasné zistenie! Domnieval som sa, že stromy už dávno máme zmapované.

Zoznam sa mi rozrastal. Len čo som niekde natrafil na priznanie odborníka, že nie je vstave niektorú bežnú vec vysvetliť, poznačil som si ju.

Hneď na druhom mieste sa ocitli poštové holuby. Potom obyčajná nádcha. Vypadávanie vlasov. Keď som sa počas prednášok z oblasti fyziky dozvedel o Heisenbergovom princípe neurčitosti, uvedomil som si, že naďalej viesť takýto zoznam by bol sifyfovský údel. Všade sa stretávame s elektrónmi, a nielenže nevieme, ale ani nikdy nezistíme, či majú podobu vln alebo častíc. Ak nie sme schopní rozlúsknuť problém elektrónu, nerozlúskneme nič.

Pustil som sa teda do nového zoznamu. Tentoraz som ho nazval *Prejavy kozmologických skratov*. Naše poznatky o elektrónoch poukazujú na to, že všade vládne istá neusporia-

danosť. Napríklad póly rotačnej osi Zeme sa pohybujú po špirálovitej dráhe uzavretej v kružnici s polomerom asi osemnásť metrov. Vrchol rotujúcej osi sa teda ustavične nakláňa. Spolu s ním sa aj my nepatrne pohojdávame. Ak sa vám bez konkrétnej príčiny chveje žalúdok, azda je to dôsledok tohto kolísavého pohybu.

Aj teraz sa kolíšeme. Už dávno vieme, že pohyb Zeme sa spomaľuje, čo vyvoláva problémy s presným časom, a preto sme zaviedli priestupné roky. Ale že by sme sa pritom aj kolísali? Jestvuje o tom množstvo teórií, ale dodnes tento jav nikto poriadne neobjasnil. Zrejme ide o kozmologický skrat.

Veda má sklon odsúvať takéto zistenia do kategórie prípustných omylov. Výskum takmer vo všetkých oblastiach naráža na nevysvetliteľné nezrovnalosti. Skrat. Vždy je ľahšie vtesnať ho do rovnice alebo množiny, než ho vysvetliť.

Bez ohľadu na to, ako dôkladne a dlho pripravujete ovsenú kašu, v horúcom mlieku sa spravidla najmenej jedna hrudka ovsených vločiek celkom nerozpustí, ostane v kaši suchá a neprevarená. Po niekoľkých rokoch si na takéto hrudky zvyknete ako na nevyhnutné zlo. Nezídete vám ani na um, PREČO sa vločky takto správajú.

Ale zrazu sa o správanie ovsených vločiek začne zaujímať veda. Tento modelový príklad – lebo všade sa vyskytuje nejaká nerozpustená hrudka ovsených vločiek – sa stáva predmetom výskumu náhodných procesov, ktorý možno nazvať aj ‚chaosológiou‘, a predstavuje najvýznamnejší posun vo vedeckom myslení od Einsteinovho vzorca o vzťahu medzi energiou a hmotnosťou telesa.

Chaosológia sa zapodieva výskumom kozmologického skratu. So skratom sa stretávame v každom vednom odbore a v každom druhu ľudskej skúsenosti. Chaosológia tvrdí, že náhodné procesy si nemožno vysvetľovať drobnými bádateľskými omylmi, ale nedostatočnou informovanosťou. Model existencie náhodného procesu je na každej úrovni podstatne zložitejší a previazanejší, než sme si pôvodne mysleli.

Chaosológia vrátila bádateľov k základným veciam každodenného života – k otázkam, ktoré súvisia s tvorbou oblakov,

miešaním farieb, hustotou premávky, šfrením chorôb a zamfzaním vody v potrubí. Do chaosológie patrí výskum cyklu zemetrasení a sopečných erupcií, čo podistým vítajú najmä obyvatelia Kalifornie či Kaskádových vrchov. Obdobne sa hľadajú odpovede na otvorené otázky iných prírodných procesov.

Aj jazyk, ktorým sa definujú nové oblasti výskumu, je primerane skratový. Na 155. národnom zhromaždení Americkej asociácie pre vedecký pokrok v San Franciscu som si vypočul diskusiu chaosológov na také témy, ako je ‚fraktálny prstoklad‘, ‚neznáme atraktory‘, ‚poruchy voľnej previazanosti‘, ‚diffeomorfizmus zloženého uteráka‘, ‚rajský rast‘, ‚rezancové mapy‘ a ‚zvieratá s kryštálovou mriežkou‘. V chaosológii prevláda básnický jazyk a metafora hádam aj preto, že hovoríme o veciach za hranicami bežného chápania, a hoci ich vnímame ako nepochybnú pravdu, nevytvorili sme pomenovania, ktoré by ich presne vystihovali.

Aj to je dôvod, prečo tento vedný odbor nazývame chaosológiou. ‚Chaos‘ znamená všetko, čomu nerozumieme.

Chvíľami sa ocitáme v postavení obyvateľov veľkého a usporiadaného mraveniska v Chicagu. Z času na čas sa niekoľko najmúdrejších mravcov vyberie obzrieť si mesto alebo aspoň to, čo z neho mravec môže uvidieť. Čím ďalej sa výprava dostane od mraveniska, tým záhadnejšie sa jej všetko vidí. Nedávno mravce zabľúdili do tej časti svojho vesmíru, v ktorej dovtedy vládol pokoj a ticho. Znevrady sa tam však všetko roztriaslo, navôkol zotmelo a zadul mocný vietor. Nič podobné mravce nepredpokladali. Vycítili, že sa deje čosi nepredstaviteľné. Po návrate do mraveniska oznámili, že ich vesmír sa zmenil a že voľky-nevolky si musia o ňom poopraviť doterajšie poznatky. Niektoré mravce to chceli pomenovať chaos. Iným sa skôr pozdávalo označenie mysterium tremendum. Časť mraveniska navrhovala názov Spätný zážih Veľkého tresku. Niektorým sa výstižnejším zdal Boží hnev. Aj pred nimi sa otvoril nový vedný odbor – nová kapitola vo veľkej knihe poznania. Sotva tušili, že na svojej výprave nadabili na málokedy využívanú továrenskú vlečku, po ktorej zhodou okolností práve prechádzal nákladný vlak.

Mravcom sa, žiaľ, nikdy nepodarí Chicagu porozumieť. Našťastie, uvedomujú si, že sa ocitli uprostred akýchsi nevysvetliteľných zázrakov, a čím väčšími sa ich usilujú chápať, tým sa im vidia úžasnejšie. Zrejme mravce majú v povahe vydávať sa na výpravy a posúvať hranice poznaného, kým sa neocitnú pri novej hranici. Pomenovať to, čo je za tou hranicou, im pomáha prispôbiť sa tomu, čomu zrejme nikdy neprídu na klb. Sú to však iba mravce.

Chaosológia je výskum procesov, ktoré sa ani na okamih nezastavujú. Študuje skôr to, čo neodvratne prichádza, než to, čo je.

Chaosológiu ako vednú disciplínu mám rád. Jej pomocou sa dozvedám, že nech si svet okolo nás vykladáme akokoľvek, jestvuje v ňom kozmologická neusporiadanosť – aj v tom, čo vnímame ako absolútny poriadok, vždy čosi zaškrípe, vždy sa stane čosi nepredvídateľné, vždy prichádza k mutáciám a skratom, ktoré nás skrz-naskrz ohromujú tajomstvom a naplňajú úžasom. Aj preto tabletky aspirínu, ktorú držím v ruke, aj oblaky nado mnou ostávajú odborníkom i mne nepreniknuteľnou záhadou.

Chaos. Môžem sa naň spoľahnúť. Môj život zväčša tvorí chaos. Som naladený na rovnakú strunu ako vesmír. Cítim sa v ňom ako doma.

HOVORIEVAME O NEJ ako o 'veľkej epidémii objímania'. Vypukla v našom kostole v sedemdesiatych rokoch – ešte keď sa verilo, že láska človeka k človeku môže tento svet napraviť. Bol to nápad skupiny cirkevníkov, ktorí každú nedeľu ráno vítali pred kostolom ostatných veriacich. Povedali si, že objímu každého, kto vstupuje hlavným vchodom. Ľudia, ktorí prichádzajú na bohoslužby, mali by mať pocit, že sú milovaní a vítaní. Pôvodne to mienili pokusne robiť iba niekoľko nediel a overiť si, ako to zapôsobí. Ale veci sa im trochu vymkli z rúk.

Niekedy až šesť vítačov čakalo pred vestibulom kostola

a objímali všetko, čo sa hýbalo. Zavesili si na krk tabuľky s nápismi, ako VÝHRADNÝ OBJÍMAČ, SPLNOMOCNENÝ OBJÍMAČ, OBJÍM MA, SOM ČLOVEK a PÁN BOH MILUJE TOHO, KTO RADOSTNE OBJÍMA. Domnievali sa, že drobnými prejavmi frivolnosti hladšie spustia mechanizmus medziludských vzťahov a objatia budú naozaj úprimné.

Lenže – ako som už spomenul – vyšmyklo sa im to z rúk. Keď objímači nemali dostatok práce, údajne sa objímali – aby nevyšli z cviku – medzi sebou. Niektorí si pritískali k sebe stoličky, vrhali sa aj na kostolníka, keď z dlažby utieral rozliatu kávu. Objali aj túlavého psa, keď sa zjavil na prahu, ba aj zopár cudzích ľudí, ktorí hľadali neďalekú metodistickú modlitebňu a zabľúdili sem omylom. Povrávalo sa, že istý objímač oblapil kávovar – veď prístroj bol horúci ako živý tvor, ba ešte v ňom aj syčalo. Zlé jazyky tvrdili, že niektorí farníci prichádzali do kostola iba kvôli objatiu a odobrali sa domov ešte skôr, než sa začala bohoslužba. Objímanie sa stalo drogou. Prepukla epidémia. Veľká epidémia objímania.

Nie každý však túžil po objatiach. Istý tichý a cudný člen kongregácie poslal mne i správne mu výboru list. Vraj má k objímaniu čoraz väčšiu averziu. Hoci nežiada jeho zákaz, jednako mu lezie na nervy, keď sa pri príchode do kostola niekto naňho bodro vrhne. Raz sa chcel zakradnúť do kostola cez farskú kuchyňu, ale kuchár vo svojej mánii sa k nemu rozbehol s roztvoreným náručím a pritom mu obliol oblek slepačím vývarom. Pri ranných objímacích orgiách mu už zhodili okuliare a pošliapali topánky. Vníma ich ako nežiaduci spoločenský nátlak – keď sa objíme s jedným, musí sa objat aj s ostatnými. V obave pred objímačmi ešte aj na záchod sa bojí odskočiť.

Nebola to iba sťažnosť. Pisateľ uviedol aj niekoľko konštruktívnych návrhov. Mal by sa zriadiť osobitný vchod pre ľudí, ktorí sa chcú po príchode do kostola iba pozdraviť alebo podať si ruku. Možno by pre nich mali vydať výstražné odznaky so siluetou objímajúcej sa dvojice, prečiarknutou červenou uhlopriečkou.

Ba navrhol vytvoriť aj abstinentný spolok AO – Anonymní objímači; našli by v ňom útočisko tí, čo by sa radi tohto zlozvy-

ku zbavili. Odporúčal predávať tričká s nápismi NEOBJÍMAJ MA!, prípadne NEDOTKNUTEĽNÝ alebo NEČISTÝ.

Vykresľoval, ako sa mu raz pri vstupe do kostola podarilo zbaviť objímačov tým, že si cmúľal palec. Objímači si s takouto situáciou nevedeli poradiť. Možno by bolo účinné vchádzať do kostola s otvoreným dáždnikom alebo s usopleným dojčatom na rukách.

Keď som so správnym výborom pripravoval na list odpoveď, prepukla prvá vlna nekontrolovateľného bozkávania. Ktorýsi objímač zabľúdil v meste do episkopálneho kostola, kde súčasťou obradov je bozk pokoja. Veriaci zdvihne ruky, blahorečí Bohu, potom sa obráti k okolostojacim a bozkáva ich na líce. Geniálny nápad! Objímači sa hneď dohodli, že svoje pôsobenie rozšíria, na konci bohoslužby tiež zdvihnú ruky a budú udeľovať bozk pokoja. Bez ďalšieho varovania sa raz v nedeľu ráno o to pokúsili. Nemusím dodávať, že na tú nedeľu nikdy nezabudneme. Veď nikto z nás nečakal, že sa staneme predmetom nevyprovokovanej záplavy bozkov, a bolo nám celkom jedno, či tie bozky majú symbolizovať pokoj, alebo slúžia na iný účel.

Správny výbor rokoval o objímaní a bozkoch podstatne dlhšie, než pôvodne zamýšľal. Možno by sme sa oveľa ľahšie dohodli na oprave deravej kostolnej strechy! Sám som pocitoval potrebu zmieniť sa o prejavoch náklonnosti na verejnosti, lenže moja kázeň bola neslaná-nemastná a opatrná, a keď som dohovril, možno som bol ešte zmätenejší než moji poslucháči. Fuj, hanba!

Sedemdesiate roky prišli a odišli. Agresívne prejavy ľudskej spolupatričnosti vyšli z módy. Veriaci v našom kostole sa ešte objímajú, ale teraz to robia oveľa opatrnejšie. Dôležité je uviesť si, v čom sa situácia zmenila. Kedysi objímajúci tým dával najavo, čo všetko si môže dovoliť. Dnes tým skôr prejavuje starostlivosť o objímaného. Predtým iba dával, teraz aj dostáva. Vtedy vyzýval: „Pozri na mňa!“, v súčasnosti akoby vrazil: „Áno, vidím ťa!“ Ak predtým objímajúci presadzoval iba svoju vôľu, dnes si väčšmi všíma potreby svojho blížneho. Pri pohľade na

dvoch objímajúcich sa ľudí tento rozdiel azda ani nezistíte. Preto roztvorte niekomu náručie, aby ste to pochopili!

„KLAMALI MI O DNI VĎAKYVZDANIA!“ stažuje sa mi do telefónu niekdajšia žiačka, ktorá sa na univerzite dozvedá najnovšiu revidovanú verziu amerických dejín. Počas stredoškolských štúdií sa jej hlboko vryl do pamäti príbeh o Dni vďakyvzdania v podobe, v akej sme ho v piatej triede oživilí na javisku.

Vystupovala vtedy v úlohe neskutočne krásnej indiánskej princeznej Pocahontas, pobiehala na scéne v zamatovej nočnej košeli, siahajúcej až po zem, a napokon sa zosobášila s vysokým plavovlasým krásavcom, ktorý predstavoval Milesa Standisha. Spolužiak vo veľkom čiernom klobúku z lepenky, v trampkách nastriekaných strieborným sprejom a s kučeravými čiernymi fúzmi, ktoré ostali ešte z októbrového naštudovania melodramatického príbehu, pôsobil veľkolepo. Navyše, bol ozbrojený plastovým ľahkým guľometom. Dodávalo to predstaveniu isté napätie, lebo v skutočnosti mal pri sebe vodnú pištoľ naplnenú kľukvovou šťavou.

V piatackej verzii príbehu o našich pramatkách a praotcoch otcovia pútnici si posadali k dlhému radu kartárskych stolíkov naproti Indiánom. Indiáni sa od nich odlišovali tým, že mali vo vlasoch morčacie brká a tvár a ramená pomaľované rúžom. Všetci sklonili hlavu, pomodlili sa ďakovnú modlitbu, zjedli sendviče so studenou morčacinou a spláchli ich šumivou limonádou. Zaspievali *Na našich rodných pláňach*, starú hymnickú pieseň vďakyvzdania, a po nej sa podávala zmrzlina a šľahané zákusky so sladkým drievkom. Potom všetci trávili siestu a nakoniec sa otcovia pútnici zahrali s Indiánmi hru Kráľ môj, kráľ môj, daj mi vojaka! a na plnej čiare nad nimi zvíťazili.

Takto sa začal oslavovať sviatok, ktorý dnes poznáme pod názvom Deň vďakyvzdania. Piataci tomu verili a boli za tento príbeh vďační.

Lenže vo vyšších triedach sa moja priateľka dozvedela, že to

vôbec nebolo také idylické. Otcovia pútnici sa správali nevraživo, boli to pravcoví konzervatívci – bigotní fašisti, ktorí nielen k Indiánom, ale aj k sebe boli suroví. Vyhýbali sa radovánkam, väčšinu voľného času trávili v kostole, v ktorom sa nesmeli ani spievať. Keď niektorú ženu pokladali za čarodejnicu, upálili ju. Neznášali vedu, vzdelanie, tanec, čokoládu a tabak, krivým okom hľadeli na dievčence a chlapcov, ktorí sa spolu bavili. Dodnes neuznávajú rozhlas, televíziu, rokenrol a motobufety. Zaujímá ich iba kostol a tvrdá robota. Mladej priateľke sa otcovia pútnici zhnusili a jeden rok v Deň vďakyvzdania odmietla večerať, čím protestovala, že rodičia oslavujú stelesnené zlo.

Teraz študuje na univerzite, píše sa rok 1988 a všetky lži, ktoré jej o Dni vďakyvzdania narozprávali, ju privádzajú do zúrivosti. Už vie, že otcovia pútnici nechodili ustavične v čiernom; neprišli založiť Ameriku; neboli to komunisti ani fašisti, ale rebeli, ktorí utiekli zo svojej vlasti, aby mohli chodiť do kostola, do akého sa im chce, kedy sa im chce a kde sa im chce. (*Podobnými túžbami sa vyznačuje aj moja mladá priateľka.*) Pili víno, a keď na to mali, dobre si zajedli, fajčili ako Turek, holdovali sexu... pritom mladí puritáni kedysi líhali do postele oblečení a ešte k tomu ich od seba oddeľovala doska – „zviazali ich“, aby sa ich telá nedostali k sebe bližšie – to si musel preskákať každý dospievajúci chlapec či dievča. Nato otcovia pútnici založili Harvardovu univerzitu, kde moja priateľka teraz študuje a kde sa vo všetkých spomínaných tradíciách, prevzatých od otcov pútnikov, pokračuje až dodnes. (*„Ale dosku v posteli medzi sebou už nemávame,“* poznamenáva.)

Otcovia pútnici vlastne Deň vďakyvzdania neoslavovali, nepomodlili sa počas neho ani osobitnú ďakovnú modlitbu. Iba si až na prasknutie nadžgali žalúdok, lebo boli hladní, že by aj hada zjedli. Ani jeden príbuzný si za nimi neodskočil. Otcom pútnikom vlastne vyhovovalo, že sa dostali ďaleko od príbuzných, lebo tí ich v Anglicku nútili chodiť do správneho kostola. Moja priateľka sa s takouto verziou o otcov pútnikoch celkom stotožňuje – boli to ľudia jej typu.

Aby som nezabudol – ani Indiáni Deň vďakyvzdania neoslavujú. Jedna spoločná oslava im stačila. Odkedy večerali s otcami

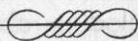
pútnikmi, prežívali iba trápenie a ustavične ich moril hlad. Mladá priateľka navštevuje prednášky o kultúre amerických domorodcov, módný študijný odbor, ktorý produkuje nádejných šamanov.

Krátko som vám zhrnul oveľa dlhší telefonický rozhovor, ktorý som mal v Deň vďakovzdaní. Mladá priateľka sa cíti v Novom Anglicku osamelá. Aj otcov pútnikov zrejme kedysi sužovala samota.

Rozhovor s poslucháčmi univerzity býva poučný – rád sa dozvedám, čo vzrušuje mladšiu generáciu. História je naozaj zmätočná. Priateľka sa nepochybne stretne ešte s niekoľkými ďalšími verziami o Dni vďakovzdaní a vôbec o ľudskej histórii, a až potom sa jej obraz začne vyjasňovať. Pokladám za veľký pokrok, že v otcov pútnikoch sa vidí ako v zrkadle. Mám podozrenie, že jedine v tom sa nemýli.

I ja mám na túto udalosť svoj názor. Nech sa toho jesenného dňa roku 1621 stalo čokoľvek, keď si ten večer otcovia pútnici líhali do postele, nepochybne im v hlavách behali podobné myšlienky, s akými sa sám stretávam každý rok na konci sviatočného dňa.

„Dobrotivý Bože, aký som šťastný, že to máme za sebou... zase sme sa do prasknutia najedli... ale nikto nebol ranený... vládne mier, všetci sme v teple a suchu, máme pohodlné postele... a život ide ďalej... bolo toho nielen dosť, ale všetko bolo aj úžasné... a za to... za to vzdávam vďaku!“

UNITÁRNEHO DUCHOVNÉHO NERAZ POŽIADAJÚ, aby zosobášil dvoch ľudí rozličného vierovyznania. Bežne sa tomu hovorí „zmiešané manželstvo“. Ale tento termín neuplatňujeme iba v prípade rozdielnej náboženskej výchovy budúcich manželov. Každé manželstvo, ktoré uzatvárajú osoby rozdielnej rasy alebo spoločenskej triedy, je ‚zmiešané‘. Požehnať takému manželstvu znamená spojiť dvoch ľudí, ktorí sa usilujú prekročiť mŕnové pole.

Uvediem ako typický príklad svadbu pôvabnej mladej ženy

z Brooklyna. Pochádzala z mnohopočetnej rodiny. Jej rodičia boli poľskí prisťahovalci. Židia. Snúbenec, vysoký tmavý krása-vec, bol z Detroitu. Aj on pochádzal z mnohopočetnej rodiny, ale írskej. Katolíci. Do nevestinej rodiny patrili rabín i kantor; ženíchova rodina sa zase pýšila niekoľkými kňazmi a novickou v ženskom kláštore. Nebolo najšťastnejšie, že mladý muž a žena prišli dokončiť univerzitné štúdium až na Západ do Seattlu, nebolo najšťastnejšie, že ešte predtým neuzavreli manželstvo s niekým zo svojho prostredia; no bolo hotovou pohromou, že sa zaľúbili, ba chceli ZOSOBÁŠIŤ s partnerom z ‚celkom iného cesta‘ – hrozilo zemetrasenie najvyššieho stupňa. Bolo to čosi nepredstaviteľné.

No slečnu z Brooklynu a mladíka z Detroitu, oboch dvadsať-jedenročných, opantala láska. Boli pevne presvedčení, že láska hory prenáša. Mal som o tom ako farár pochybnosti, lebo dušu mi už predtým zjazvilo niekoľko šrapnelových úlomkov, keď podobné páry predtým neprešli cez mínové pole so zdravou kožou.

Jednotlivé časti tohto príbehu od začiatku takmer až do konca nadväzujú na seba ako domino. Ba možno ich predvídať, takže keby som bol uzatváral stávky, ako sa tento vzťah bude vyvíjať, vyhrám veľké peniaze. Mohol som budúcich manželov vystríhať, ale beztak by ma neboli počúvli. Niekedy ľudia musia prísť na veci sami. Koniec koncov, chlapec a dievčina uvažovali o niekoľkých možnostiach, ako svoju situáciu vyriešiť.

Plán A: Zosobášia sa civilne a svojim najbližším na Východe vôbec o tom nepovedia. Lenže láska lásku plodí a obaja úprimne milujú aj svojich rodičov, a keby sa to tí raz dozvedeli – čomu sa podistým nedá zabrániť – hlboko ich to raní. Najmä by ťažko niesli, keby odhalili, že svadba sa uskutočnila bez *akéhokolvek* náboženského obradu. Preto...

Plán B: Zosobášia sa pred unitárnym duchovným a rodičom o tom povedia až ďalší deň. Rodičia nemajú tušenie, v čo veria unitári, ale svadobný obrad by aspoň mal niečo do činenia s náboženstvom a odohral by sa v kostole. Dobrý nápad. Do hry teda vstúpi reverend Fulghum. A potom...

Plán C: Ak sa má svadba uskutočniť v kostole pred farárom,

azda na ňu pozvú okrem dvoch svedkov aj zopár priateľov. Keď pozvú jedného, musia pozvať aj druhého, lebo neradi by niekoho urazili. Zoznam pozvaných však veľmi rýchlo prekročí málo zreteľnú hranicu, kto je ‚priateľ‘ a kto iba ‚známy‘, a napokon chtiac-nechtiac pozvú každého, koho poznajú. Bude to teda veľká svadba – inými slovami zase hotová pohroma. Keď pozvete toľko národa, nevyhnutne sa po obrade musí usporiadať obrovská hostina, lebo v takom prípade neobstojí vyhlasovať, že svadba bola tichá, a hostia sa rozídu na kávu. Pravdaže, ak pozvete kopy ľudí a ešte ich aj uhostíte, nemôžete trocháriť a pred toľkými divákmi predstúpiť k oltáru ako šupáci. Nie sú včerajší! Nevesta musí mať dlhé biele šaty, ženích aspoň vypožičaný smoking, vyžaduje si to kvety, družičky, fotografov, snubné prstene – všetko, čo k tomu patrí. Až tam chlapca a dievčinu dohnal pôvodne nie najhorší nápad, aby sa na obrad prizvalo zopár priateľov. Hádajte, čo bude ďalej! Správne.

Plán D: Keď sa svadba rozrastie do takých gigantických rozmerov, nemôžu na ňu nepozvať svoje rodiny. Pozor, vstupujeme na mínové pole!

(Rád by som na okraj poznamenal, že každá svadba sa koniec koncov odtrhne z reťaze. Ešte som nezažil svadbu, ktorá by bola menšia, než sa pôvodne predpokladalo, alebo ktorá by neprekročila plánovaný rozpočet. Keď sa povie a, musí sa povedať aj b. Pripomína to život v manželstve. Ba život vôbec. Koniec koncov, prečo nie? Keď nadíde čas radosti a osláv, nikdy nešetríme!)

Vráťme sa k nášmu príbehu. Chlapec a dievčina šliapli na mínu. Na najväčšiu mínu z celého poľa. Obaja zavolali svojim mamám a pozvali ich na svadbu. Telefonovali im priamo z môjho domu a odvtedy mi telefón poriadne nefunguje. Pravdepodobne medzi Detroitom a Brooklynom sa zavarili telefónne drôty. Mamy zareagovali navlas rovnako. „KOHO SI TO BERIEŠ? KOHO?“ zvolali po chvíli mlčania a rozvzlykali sa. Nato slúchadlo prevzali ockovia a ich stanovisko možno zhrnúť do stručného: „IHNEĎ SA VRÁŤ DOMOV!“

Celý mesiac chodili listy, vyzváňali telefóny. Do bojovej akcie

sa zapojili uovia, tety, bratanci a sesternice. Rabín napísal tridsaťstranový list. Kňazi a novicka sa modlili. Ani jedna z rodín na takú svadbu v ŽIVOTE NEPRÍDE. Rodičia sa vyhrážali, hrozili pekelným ohňom, vydierali, že im pukne srdce. Ponúkali úplatky. Lenže bezvýsledne; svoje deti ničím nemohli odhovoriť. Nezabrala ani posledná hrozba – že svoje deti vydedia.

Nepovedal by som, že nevesta a ženích tieto útoky brali na ľahkú váhu. Strávili v mojej pracovni veľa času – nevesta rumádzgala, ženích nadával. Ale so vstupom do manželstva to mysleli vážne, aj keby sa okolo nich rozhorelo peklo alebo prišla potopa. Bránili sa neviditeľným štítom – láskou. A mali tajnú zbraň: zmysel pre humor a optimizmus. Často si u mňa poplakali, ale nemenej často sa aj dobre zasmiali.

Chlapec i dievčina boli z dobrého koreňa. Ich rodičia nemali v živote na ružiach ustlaté a učili deti nevzdávať sa, ak v niečo veria. Deti sa správali presne podľa rodičovských rád. Verili si navzájom. A to bolo dôležité.

O tajbrejk z patovej situácie sa pokúsila stará mama. Ženíchova stará mama. Prepánajána, keď sa jej jediný vnuk žení, čert ber, koho si berie, ale nemôže pri takej vzácnej udalosti chýbať. Musí prísť na svadbu už kvôli ešte nenarodeným pravnúčatám, ktoré ju raz budú potrebovať. Tiež kedysi s nevestou nesúhlasila, ale synovo manželstvo sa, chvalabohu, celkom vydarilo. Stará mama to myslela smrteľne vážne, kúpila si cestovný lístok a naozaj mienila prísť na svadbu. Bodka.

Prejavil sa dominový efekt. Ak sa stará mama chystá na cestu, potrebuje mať niekoho poruke – nepocestuje predsa sama! Čoskoro sa všetci írski katolíci z Detroitu rozhodli, že sa na svadbe zúčastnia. Ukážu tým židovským netvorom z Brooklynu, ako vyzera skutočná RODINNÁ SPOLUPATRIČNOSŤ. Ba privedú aj uja Dickieho, kňaza, aby sa všetko dalo do súladu s Božími zákonmi.

Bum! Lahko uhádnete, ako na to zareagovala druhá strana. Tridsaťpäť brooklynských židov, vrátane starého otca rabína, si kúpilo letenky.

Príprava svadby pripomínala predvečer neľútostného zápasu medzi tímom katolíckej univerzity Notre Dame a Jeruzalemského

technického inštitútu. Vo fyzike sa tomu hovorí „dosiahnutie kritickej hmotnosti“.

Jedným slovom, prišli všetci. A vtedy sa to začalo komplikovať. Starý otec rabín vyslovil želanie po hebrejsky predniesť na konci obradu aspoň tradičné požehnanie. Keď sa to donieslo k írskym katolíkom, tí ako profylaktické opatrenie proti hebrejskej modlitbe vymysleli, že stará mama, ktorá kedysi účinkovala v operete, zaspieva ešte pred požehnaním Schubertovu *Ave Mariu*. Jedna strana si želala, aby sa počas obradu trocha zamávalo kadidlom, druhá strana sa zase domáhala vína, aby pre šťastie mohli rozbiť pohár. Nevesta a ženích pokyvovali hlavou, a čokoľvek kto navrhol, s úsmevom súhlasili: „Čokoľvek!“

Nadišiel veľký deň – sobotný večer. Hneď po západe slnka – aj časom som sa prispôbil niečiemu želaniu – obe rodiny vpochodovali do kostola a usadili sa do lavíc. Presnejšie – ‚zakopali sa‘, každá na jednej strane uličky medzi lavicami. V tej chvíli by som sa bol stavil v pomere 6:5, že po obrade sa nepustia do hostiny, ale do seba.

Lenže akosi zabúdam, čo všetko dokáže láska. Írski katolíci z Detroitu prekypovali k ženíchovi láskou; aj poľskí židia z Brooklynu prekypovali k neveste láskou. Obe rodiny mali na to veľmi jednoznačný dôvod – bol to pozoruhodný mladý pár, a hoci pri výbere životného partnera akoby obaja potratili rozum, jednako ich najbližší hľadeli na nich s pýchou a obdivom. Aj najzatrpknutejší a najžľčovitejší pozorovateľ tohto súboja musel pripustiť, že ženích je driečny a nevesta pôvabná. Iba človek trpiaci vlčou tmou by nebol počas obradu postrehol, s akou vážnosťou obaja skladajú manželský sľub. A keď sa nevesta rozplakala a ženích ju objal a tiež sa rozplakal, v kostole neostalo ani jedno oko suché. Obrad som musel prerušiť, lebo všetci nariekali, ani čo by bol súdny deň. I ja ako oddávajúci. Ba oči si utieral a smrkal ešte aj ujo Dickie, ktorý vyčkával vo vestibule, aby sa nenakazil inovereckým obradom.

Koniec koncov, stala sa prostá vec. Keď som sa spýtal nevesty, či si berie prítomného muža atď. atď. a nevesta opakovane

pritakávala: „Áno, božemôj, áno, ÁNO!“, všetkých v kostole zaplavila radosť. Zopakoval sa odveký, a predsa vždy nový zázrak. Iba slepé oči alebo srdce z kameňa by ho nevnímali. Jasali sme. Zase sa raz potvrdilo víťazstvo dobra. Nevedeli sme to vyjadriť slovami, a tak sme iba plakali.

Nato sa ženíchova stará mama, sedemdesiatosemročná vládkyňa rodu írskych katolíkov, postavila, aby zaspievala *Ave Mariu*. Keď už vykonala takú dlhú cestu, predsa vnuka nesklam! Podišla ku klavíru, hlboko sa nadýchla, privrela oči a splnila, čo prisľúbila. Ešte som nepočul túto pieseň predniesť s väčším zaujatím, oduševnením a úprimnosťou. Oslnila. Neozval sa ani jeden škreklavý, predramatizovaný tón, aký by ste očakávali od tretotriednej operetnej speváčky. Nie. Bol to hlas starej matky, ktorá prevtelila celý svoj doterajší život do hudby, aby pri príležitosti, aká sa vyskytuje raz za život, vzdala česť tomu, koho miluje a v koho verí. Keď doznel posledný tón a všetci sme ostali ako skamenení, stará mama otvorila oči, usmiala sa na vnuka a dodala: „A hotovo!“

Brooklynský židia sa postavili a spontánne jej zatlieskali. Azda nevedeli, či sa to v kostole patrí, ale v hudbe sa vyznali a vedeli, že stará mama vložila do spevu všetko, čo cíti, vytušili z jej spevu veľkú lásku. Postojačky prevolávali: „Bravo! Bravo, stará mama!“

Starý otec rabín nemienil ostať v hanbe. Pomalým krokom pristúpil tesne k neveste a ženíchovi. Načiahol sa, vzal oboch za ruky. V mene Abrahámovom, Izákovom, Jakubovom a všetkých brooklynských židov im udelil požehnanie, ktoré ich bude sprevádzať až do konca života. Človek nemusel vedieť po hebrejsky, aby pochopil, že mladomanželov tým uviedol do Božej priazne.

Nemýlite sa, aj írski katolíci sa postavili a zaplavili rabína ováciami, na ktoré nikdy nezabudne. Bravo, starý ocko!

A vtedy sa zo mňa vydral hlboký výdych úľavy, lebo som si uvedomil, že zvíťazila láska, a lúboštný vzťah sa vari naozaj dovŕši radostne. Šťastný koniec! Čo väčšmi si v tomto živote želáme, ak nie šťastný koniec udalostí, ktoré okolo seba

vnímame? Jednému šťastnému koncu sme práve boli očitými svedkami.

Obe rodiny si do svadby neuvedomovali, že uznávajú veľa spoločných hodnôt a tradícií, hoci sa nevedia dohodnúť na metaforách, ktorými svoje najposvätnejšie veci označujú. Uctie-
vajú si rodinu, vieru, lásku, toho istého Boha a pokladajú si za povinnosť ich osláviť.

Nevesta a ženích náhlivo prešli uličkou medzi lavicami do salónika, kde už čakala kapela. Tancovali polku a všetci im tleskali do rytmu. Starý otec rabín požiadal starú mamu ope-
retnú speváčku o tanec, na chvíľu medzi prítomnými zahučalo, nato sa k nim pridali a začala sa zábava. Na takej svadobnej hostine som ešte nebol – nikde sa toľko netancovalo, nejedlo, nesmialo a nespievalo až do neskorej noci. Aké úžasné!

O tri dni, keď sa mi trocha vyčistilo v hlave, znova som sa nad všetkým zamyslel. Musel som pripustiť, že som spočiatku ako farár prejavoval zbytočnú skepsu a nevesta a ženích mali pravdu. Láska je silnejšia než predsudky a víťazí. Nevieam, či tomu už verím úplne, ale v každom prípade mám na to konkrétne dôkazy. Keby som to mal vyjadriť konečným skóre, láska vyhrala nad zlom 21:0. Kedykoľvek by ste o tom zapochybovali, spoľahnite sa na tých, ktorých milujete – na každého.

*(Epilóg. O rok, približne na prvé výročie tejto nezabudnu-
teľnej svadby, som dostal pohľadnicu z výletnej lode plviacej
sa Karibským morom. Myslel som, že je od nevesty a ženícha.
Nie. Od rodičov nevesty a od rodičov ženícha, ktorí sa odvtedy
stali veľkými priateľmi.)*

SVADBY SA ZVYČAJNE POKLADAJÚ ZA ROZPRÁVKOVÉ CHVÍLE, keď sa na okamih zastaví skutočný život. A možno naozaj platí „A odvtedy žili spolu a šťastne...“, hoci azda iba jeden deň. Keď boli moje deti malé a rozprávku pred spaním som uzavrel

šťastným koncom, niektoré sa zakaždým spýtalo: „A čo sa stalo POTOM?“ Vari som im mal povedať, že Popoluška sa vydala za chlapca, ktorý uctieva nohu ako fetiš, a že sklené črievice ju pekelné tlačili? Vari som im mal povedať, že žabiak, ktorého princezná pobozkala, sa síce premenil na princa, ale princovi ostali žabie vlastnosti a na raňajky si namiesto ovsenej kaše pochutnáva na muchách? Poznatky zo skutočného života mi naznačujú, že to nie sú nerozumné odpovede na otázku „A čo sa stalo potom?“

Hovorím dvojiciam s posmešnou vážnosťou, že na manželstvo sa poskytuje iba dvadsaťštyrihodinová záruka. Vyhlíadky na trvalý manželský zväzok sú päťdesiatpercentné. To znamená, že často oddávam partnerov, z ktorých jeden alebo obaja boli už predtým zosobášení. Ich prvé manželstvo nebolo šťastné. Ale aspoň sa niečo dozvedeli o sebe, o skutočnom živote a o manželstve. Ich doterajší zväzok ich teda obdaril múdrosťou.

Predovšetkým už vedia – tak ako to viem i ja – že skutočný sobáš a manželský sľub neprebiehajú v deň, keď sa oficiálne potvrdia.

Krátko po tom, keď medzi zaľúbencami padne návrh na sobáš a obaja ho prijmú, keď svoje rozhodnutie, dátum svadby a všetko, čo s tým súvisí, verejne oznámia, odohrá sa rozhovor, pri ktorom si slávnostne sľubujú dodržať, na čom sa dohodnú. Takýto rozhovor sa opakuje niekoľko dní, ba aj týždňov. Povedzme pri ceste autom, pri kuchynskom stole po večeri, na dlážke v obývačke, pri návrate z kina. Zhovárajú sa o svojich záväzkoch, domove, rodine, deťoch, majetku, zamestnaní, snoch, právach, ústupkoch, peniazoch, možnostiach osobného uplatnenia a vôbec o všetkom, čo sa neskôr v spoločnom živote môže vynoriť. Možno to pôsobí zmätene, nemá to hlavu ani päťu, ale tvorí to základ budúcej zmluvy. Zmluva je neviditeľný súpis záväzkov. Budúci manželia si ujasňujú túžby, nádeje i vzájomné očakávania. Obaja si uprene hľadajú do očí, keď sa spýtajú, do akej miery svoje slová myslia vážne. Naozaj ich myslia vážne. Ani predstaviť si nevieme, koľkými bozkami a objatiami spečatia konečnú podobu zmluvy. Už je ruka v rukáve.

Ostáva iba podstúpiť verejný obrad, ak sa preň vôbec rozhodnú.

Viem, že moje slová vyznievajú ako kacírstvo a že azda tým svojich cirkevných predstavených pobúrim. Ale každý ženatý muž alebo vydatá žena mi dajú za pravdu. Budúcim manželom preto radím, aby venovali väčšiu pozornosť tomu, čo pred dňom s veľkým D prebieha pri takýchto rozhovoroch. Iba v takom prípade ich svadba nebude omylom.

Keď za mnou prichádzajú dvojice so žiadosťou o uzavretie druhého manželstva, zisťujem, že podstatne väčší čas a väčšiu energiu venovali predmanželským rozhovorom a oveľa menej ich zaujíma deň svadby, než to bolo pred uzavretím prvého manželstva. Uvedomujú si, že priateľské ovzdušie v kuchyni pri večeri je oveľa dôležitejšie než farba šiat družičiek. Už pochopili, že družnosť a priateľstvo majú vyššiu cenu než pekný zovňajšok. A sú presvedčení, že by sa zosobášili aj so žabou, keby ju mali naozaj radi a keby sa prípadne nemala premeniť na princa. *(Takyto poznatok získate aj vtedy, keď sa vám prvé manželstvo vydarilo, vydržali ste v ňom najmenej päť rokov a mienite v ňom zotrvať aj naďalej.)* Uzavrieť manželstvo druhý raz už nie je také romantické, ale ani doň nevstupujete bez lásky. Tentoraz sa láska usiluje prejavovať bohatšie, hlbšie, múdrejšie.

Predchádzajúce odseky mi slúžia za východisko k milému príbehu. Kdesi v Severnej alebo Južnej Dakote sa oženili dvaja bratia. Obaja boli približne v rovnakom veku, hneď po dvadsiatke. Jeden brat bol krásny, všetky dievčence sa za ním obzerali. Druhý bol mrzký ako žaba: nízky, rozložitý, ešte aj spieval škreklavo. Krásavec sa oženil s krásavicou a žabiak si zobral za ženu ohyzdu ako žaba. Obe rodiny bývali blízko seba a spoločne vychovávali deti. Ani prvý, ani druhý pár nebol skutočne šťastný – ich manželstvá síce fungovali, ale neuspokojivo. Človek zvonka sa však o tom nikdy nedozvedel. Deti vyrástli a sami vstúpili do manželstiev. Keď mal krásavec päťdesiat rokov, nečakane umrel na srdcový infarkt a žabikova manželka sa zabila pri automobilovej nehode.

O minulosti týchto dvoch rodín som sa dozvedel vtedy, keď sa ku mne do Seattlu prišli poradiť ovdovený brat a jeho ovdovená švagriná. Už celé roky prechovávali k sebe vytrvalú, ale tajnú

lásku. Po smrti životných partnerov brat-žabiak začal švagrinú navštevovať, aby ju trocha rozptýlil, spolu v kuchyni večerovali a umývali riad, pri práci si spievali staré nábožné piesne. Niekedy vedno pracovali v záhrade, vytrhávali burinu a celé hodiny sa zhovárali o živote.

Ani jeden sa nezmieňoval o citoch – v ich malom mestečku sa nepokladalo za správne, ak sa ovdovení švagor a švagriná do seba zaľúbia, alebo príčasto stýkajú. Raz večer pri utieraní taniarov žabiak spustil *Ako verne Ťa milujem*. Krásavica sa k nemu pridala. Pozrel jej do očí, ona jeho pohľad opätovala, a už vedeli, koľko odbilo.

A potom? Prešli do dlhých rozhovorov, ktoré vlastne boli svadbou. „Čo si o nás deti pomyslia?“ s obavou si lámali hlavu. Keby svoje deti dali dovedna, boli by v tom krdli synovia i dcéry, netere i synovcovia; sesternice i bratanci, nevlastní bratia i nevlastné sestry. Niekoľko detí si založilo vlastné rodiny a nie veľmi im to vyhovuje. Keby sa obe rodiny premiešali, zopár lodiek, čo sa už zmieta na rozbúrenom mori, sa azda prevráti.

Ich láska však trvala dlhší čas a bola zrelá, a ich život krátky a osamelý. V podstate do manželstva už vstúpili – partnerskú zmluvu uzavreli medzi sebou dávno predtým.

Teraz sa iba rozhodli, že si ju dajú potvrdiť – potajomky. Len si predstavte! Utekli z domu, aby sa zosobášili. Pomocou priateľov svojich priateľov ma v Seattli vyhľadali a dôverne ma požiadali o sobášny obrad.

Lenže netušili, že ich deti sú si všetkého vedomé. Aj toho, že rodičia predtým žili v nešťastných manželstvách, ktoré bez rep-tania znášali. Aj lásky, ktorá medzi ovdovenými partnermi vzbĺkla, aj svadobného sľubu prijatého ešte v kuchyni. Deti po celý čas z nich nespúšťali oči a o ľubostnom vzťahu a nadchádzajúcej svadbe vedeli takmer všetko. Ak ich sprvu lakalo, že sa znova zosobášia, zrazu si vrúcne želali, aby sa to stalo.

O tom, že deti veracom nazreli do kariet, som sa dozvedel ešte v ten istý večer, keď som sa s nimi zhováral. Zavolala mi jedna z dcér a vyzvedala sa, či ich zosobášim a kedy bude obrad, lebo na svadbu by radi pricestovali všetci rodinní príslušníci.

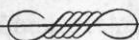
Všetko bolo ako v rozprávke. Svadbe požehnali aj deti nevesty

a ženícha, ktoré pricestovali v kolóne desiatich áut až zo severodakotského Farga. Keď nevesta a ženích v dohodnuté nedelne popoludnie prišli do môjho domu, kde sa mal uskutočniť podľa ich predstáv skromný tichý obrad, ich deti a vnúčatá sa už skrývali v kuchyni a v zadnom gánku. Len čo sa budúci manželia predo mňa postavili, rodinní príslušníci sa potichu nahrnuli do miestnosti, tváre usmiate, na lícach slzy šťastia. Aká nezabudnuteľná chvíľa!

Napokon jedno vnúča výkrikom „ALE SME VÁS PREKVAPILI!“ prelomilo hrádzu pritlmených citov a prítomní sa pretekali v radostnom objímaní a bozkávaní.

Keď sa nastolil aký-taký poriadok a konečne zavládlo ticho, nevesta, ženích, ich deti a vnúčatá sa ku mne obrátili a čakali na obrad. Povedal som, že ani sám by som nevymyslel dokonalejší obrad, akého sme práve boli svedkami, a vyhlásil som verencov za manžela a manželku, za tetu a uja. Znova prepukli objatia, bozky a radostné výkriky. Ľudí spolu zväzujú činy, nie slová.

Tento príbeh už roky rozprávam dvojiciam, ktoré chcú manželstvo uzatvoriť druhý raz. Jeho význam nie je v tom, že sa skončil šťastne. No pripomína, že vstupovať do manželstva zo sexuálnej túžby, pre peniaze a spoločenské postavenie, ba aj z čirej lásky zvyčajne prináša ťažkosti. Manželstvo je bludisko, a ľahšie sa z neho vymoceme, keď máme vedľa seba skvelého partnera – povedzme žabiaka, ktorý pri umývaní riadu spieva. Alebo krásavicu – stačí jej žabiaka chytiť za ruku, a hneď sa pri nej cíti princom. Takejto rozprávke sa oplatí uveriť.

„LYMONÁDA 5 CENTOV!“ Lákavý letný nápis, veľké červené litery. Hneď pred domom je klasická scenéria. Dvojica opálených detí, kartársky stolík, kuchynská stolička, krčah, papierové poháre a ceduľa prilepená na kolový plot. Bol to nápad ich starej mamy. Nech sa decká ustavične nepovaľujú doma a trocha sa vonku prevetrajú! *(Tvár starej mamy zazriete v kuchynskom obluku, odkiaľ ich sleduje.)*

Deti sa najprv vzpierali – akosi im to nevoňalo. Ale keď zistili, že by si mohli trochu zarobiť, inštinktívne sa ich zmocnila kapitalistická pažravosť a už týždeň takto vysedávajú pred domom. Ba v záujme vyššieho zisku nápoj ešte riedia!

Viem to z prvej ruky. Veď už päť dní som ich najlepší zákazník. No viem to aj preto, že ako chlapec som tiež predával limonádu.

Udržiavam ich podnik nad vodou a opakovane deriem podrážky v okolí ich domu, len aby som sa pri nich pristavil. Majú zo mňa celkom slušný zisk. Ale aj mne sa to opláca. Za päť centov dostanem pohár vody ochutenej citrónom a na chvíľu sa ma zmocní nostalgia. Deťom to zase vylepšuje finančnú situáciu. Som ich obľúbený zákazník. Na sklonku dňa mi zadarmo nalejú posledné presladené zvyšky z dna krčaha. Konečne pochopím, prečo nápoj chutil predtým tak trpkou.

Sú však lepšími obchodníkmi ako kedysi ja. Mladší chlapec sleduje každého zákazníka a prevezme od neho prázdny pohár. Najprv som si myslel, že chcú zabrániť znečistovaniu životného prostredia. Ale vysvitne, že pohár použijú znova. „Nie je to trochu nehygienické?“ „Prečo? Trpíte nákazlivou chorobou?“ Čo som im mal na to povedať?

Ponúkol som sa, že im dodám sušienky, aby svoj sortiment rozšírili. Zaplatia mi za vrecúško päť centov, a môžu zaň pýtať desať. Sú vo veku, keď každý návrh, ktorým im chce dospelý pomôcť, prijímajú s veľkou podozrievavosťou. Aj napriek tomu som na budúci deň zazrel na stolíku sušienky. Vrecúško za pätnásť centov. „Upiekla ich stará mama. DAROVALA nám ich.“ (*Stará mama mi z kuchynského obloka s úsmevom kýva.*) Čelím ekonomickým zákonom, ktoré sú neporazitelné. Ale aj múdrejšej hlave. Mojm údelom je byť zákazníkom. Dodávateľa nepotrebuje.

Nie prvý raz som sa dal nachytať na hru, v ktorej sa proti mne spojili najmladšia a najstaršia generácia.

Raz v lete na hrboľatej horskej ceste na ostrove Korzika mi kýval akýsi fagan a ukazoval na košík. Zastavil som. Za ním som

zbadal staršieho muža. Sedel pri stole, na ktorom boli vysoké zelené fľaše.

Chlapec na mňa vystrúhal štrbavými zubmi desatdolárový úsmev.

„Viete, prosím, po anglicky?“

Príkyvujem. Malý obchodník ku mne podíde a sprisahaneckým tónom hovorí: „Starý ocko predáva mandle a víno. Mandle sú z jeho stromov, aj víno si dorába sám. Mandle sú obstojné, víno sa mu nevydarilo. Dáva ho však lacno. Nekúpite? Ten chudák by sa potešil.“

Ďalší predavač limonád. Členovia Zväzu predavačov limonád by mali držať pospolu, však? Výborne. Zhruba za dolár si kupujem vrecúško mandlí a dve fľaše vína. Chlapec sa usmieva, stavec sa usmieva, ja sa usmievam. Sprisahanci držia pospolu.

Chlapec vrazil pravdu. Reklama neklamala. Mandle boli celkom chutné. Víno ani ocot.

O niekoľko kilometrov ďalší chlapec s ďalším starcom a všetko sa zopakuje. Náhoda. Za dolár mám ďalšie vrecúško mandlí a dve ďalšie fľaše neopísateľnej žbrndy.

Lenže o niekoľko kilometrov ďalší chlapec a ďalší stavec, o niekoľko kilometrov taká istá dvojica. Na tridsiatich piatich kilometroch cesty ma zastavilo jedenásť podobne zohratých umeleckých dvojíc.

Večer som sa v dedine dozvedel, že si tu starci najímajú chlapcov, ktorí sa v škole učia angličtinu. Chlapci zastavia turistu a porozprávajú mu príbeh, ktorý vždy zaberie. Starci sa vraj vôbec nevyznajú v cudzích menách. Čo chlapci od turistov vyberú a čo potom starcom odovzdajú, nie je tá istá suma.

Mám podozrenie, že starci vôbec nie sú takí hlúpi, ale keďže za víno vydávajú rozriedený ocot, mladšej generácii ani nemôžu veľmi vyčítať, že im to svojím spôsobom vracia.

Každý každému chce prejsť cez rozum.

Ani ja nie som výnimka. Dal som taxikárovi namiesto prepitného dve fľaše vína. Keď ma odviezol z hotela k lodnému nástupištu, účtoval si nehoráznu sumu, ale neovládam francúzštinu natoľko, aby som sa s ním mohol škriepiť. Víno sa potešil. Keď

zistí, aká je to žbrnda, azda ho dá pri ceste nejakému starcovi s chlapcom a fľaše budú kolovať ďalej.

O rok som sa na Kréte prechádzal okrajovou štvrtou Hérakleionu. Dve deti, vratký stôl, niekoľko pohárov, krčah, ceduľa – zvyčajná výbava.

„Prepáčte, prosím, neovládate angličtinu?“

A sme doma!

„Pravdaže. A čo predávaš?“

„Super Colu – starý ocko ju vyrába.“

Pokiaľ viem, Super Cola je grécky nealkoholický nápoj.

„Po čom?“

„Jeden americký dolár.“

„Dolár za fľašu Super Coly? Preskakuje ti?“

„Veď počkajte, až ju ochutnáte.“

Nemohol som predsa zradiť ďalšieho kolegu, ktorý predáva ‚lymonádu‘, dal som mu dolár, vzal fľašu a potiahol si z nej veľký dúšok.

Vo fľaši bola rakija – domácky vyrábaná pálenka, miestna lavórovica. Údajne sa niektorí po jej vypití vznášajú, akoby mali krídla. Iní svoje pocity už ani neopíšu. Lebo si celkom prepália hlasivky.

Keď som od nich odchádzal, zalievala ma horúčava, trpeli mi pery, ale cítil som sa uvoľnene a výborne. Fantastická LIMONÁDA!

Ak niekedy v lete zabľúdite do blízkosti môjho domu a zariete muža v strednom veku v klobúku so širokou zvlnenou strieškou, ktorý sedí pri kartárskom stolíku pod nápisom LIMONÁDA EXTRA ŠPECIÁL, \$ 1, zastavte sa a vypite si v mene medzinárodného bratstva predavačov ‚lymonád‘.

ROK 1969. CEDULA S NÁPISOM: HOCIKAM, LEN ODTIAĽTO. Držia ju tri bezprizorné kvetinové deti, ktoré stoja pri vjazde na diaľnicu a čakajú, kto by ich odviezol do sveta veľkých dobrodružstiev. Bežný nápis z tých čias – podistým ste sa s ním neraz stretli, alebo priam ho zo stopárov vycítili. Túžba cestovať, poprestýkaná vnútorným nepokojom.

Nedávno som pri vjazde na diaľnicu videl iný nápis. NIEKDE A SPÄŤ. Svojrázny text sa mi zapáčil, zastavil som a do môjho nákladného auta nastúpili vďační stopári. Mladí vysokoškooláci, chlapec a dievča. Tunajší život ich unavuje a radi by sa na semester vybrali kamkoľvek na svete.

„Lenže váš nápis vraví ‚a späť‘.“

„Ehm... sme odtiaľto a celkom sa nám tu páči. Ale radi by sme si niekde odskočili. Už ste mali podobné nutkanie?“

„Mávam ho raz do týždňa.“

Keď sa niekoho spýtate, čo by urobil, keby vyhral v lotérii, odvetí, že by predovšetkým zaplatil účty a potom cestoval – obzrel si svet, kamsi sa vybral a zase vrátil. V podstate sme kočovníci. A vždy ma pobaví, keď antropológovia nájdu zrúcaniny opustených sídel civilizácií. Prečo ich obyvatelia opustili? Kam odišli? Čo ich podnietilo na odchod? Možno naň nemali najmenší dôvod. Raz ráno sa prebudili a zrazu všetkých zasrbeli päty. Vypravili sa teda na cestu. A nestihli sa vrátiť.

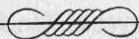
Zrátajte, kde všade ste doteraz bývali. Za päťdesiatjeden rokov som sa stahoval tridsatsedemkrát – to je môj rekord – a s manželkou sa už zhovárame o tom, kam zamierime nabu-

dúce. Spôsobom nášho života je nepokoj, a len čo zacítite nutkanie, vychystáte sa kamsi o kus ďalej. Keďže som zopár ráz cestoval „niekde a späť“, dospel som k dvom základným poznatkom.

Po prvé: tráva za mojím plotom nie je zelenšia. Skutočne! Na plotoch nezáleží. Tráva sa najviac zelená tam, kde ju polievajú. Keď opúšťate priestor ohraňovaný vaším plotom, vezmite si kanvu s vodou, a kdekoľvek na svete by ste boli, opatrujte trávu!

Po druhé: na všetko možno použiť vodácku múdrosť, ktorú do mňa vtíkal priateľ Baz, keď ma v spenených vodách učil ovládať kanoe: „Podstatné pred každou cestou je na chvíľu si sadnúť.“ Keď sa spúšťame riečnym prúdom, občas by sme mali zaveslovať k brehu, mlčky si sadnúť, pozorovať riekku a premýšľať o tom, kde sme boli, kam ideme, prečo a ako.

Veru tak! Len si prisadnite ku mne na breh a porozprávam vám, kde rastie zelená tráva a čo viem o rieke...

„GRÉCKA FILOZOFIA JE ŽIVÁ!“ načarbal niekto po anglicky na bránu do Plaky, starého trhoviska pod mohutnými kamennými múrmi Akropoly. V srdci Atén. Súhlasím. Gréci nám ešte vždy majú čo povedať. Ich filozofia v 4. storočí pred Kristom sa neskončila v hrobke ani sa nestala neživou časťou učebníc na trápenie študentov. Ešte žije. Tak ako ešte žijú aj Gréci.

Príťahuje najmä pragmatizmus. Od *pragma* – konanie. Táto filozofická doktrína overuje pravdivosť pojmov ich praktickým úžitkom. Nezáleží na tom, čo poviete, alebo čo si myslíte. Dôležité je iba to, čo robíte a do akej miery vás to uspokojuje. O pragmatizme sa veľa dočítate vo filozofických knihách. Ale stačí sledovať Grékov, ako obchodujú. Tieto príbehy som odporoval zo života.

Na letisku v Chanii na západnom konci ostrova Kréta Boeing 727 spoločnosti Olympia Airlines vyvrhne do preplnenej letiskovej haly stovku pokrikujúcich cestujúcich. Blázinec. Zdvihnuté päste a zvýšené hlasy, ženy plačú, deti nariekajú. Dvaja pasažie-

ri preskočia cez priehradku a fyzicky útočia na zástupcu leteckej spoločnosti. Prichádza polícia, hvízdanie, výkriky, v rukách obušky.

Vysvetlenie: Cestujúci mali doletieť do Hérakleionu na opačnom konci ostrova. Tam im prepravili iným lietadlom aj batožinu. Z neznámych dôvodov lietadlo pristálo celkom inde a musia absolvovať nepríjemnú, takmer tristokilometrovú cestu autobusom. Volajú po krvnej pomste. Vyhlasujú, že sa násilím zmocnia lietadla. Nemožno odtlčiť, čo si myslia o vinníkoch tohto stavu. Zvolávajú oheň a síru na vedúcich pracovníkov spoločnosti Olympia Airlines, preklínajú ich rodičov, prarodičov, ba aj detné deti, a posielajú ich do najhorúcejších pekiel.

Zavalitý solídne oblečený nemecký turista pobieha v kruhu na okraji rozvášneného davu a striedavo po nemecky a po anglicky vykrikuje: „PREČO SOM SA TU OCITOL? KAM SA POBERIEM? ČO MÁM ROBIŤ? ČO SI TERAZ POČNEM? GOTT IM HIMMEL, POMÔŽTE!“

Zúfalec bedáka tak hlasno, že dav zrazu stíchnie a zvedavo naňho uprie oči. Hľadia naňho ako na čiernu ovcu.

Letiskový prevádzkar zvolá do davu po anglicky: „Vážení cestujúci! Nastolujete prastaré otázky. My Gréci hľadáme na ne odpoveď už dvetisíc rokov a dodnes sa nám to veľmi nedarí. Preto vám aspoň všemožne vyjdeme v ústrety. Nepomôžu vám bohovia, ale spoločnosť Olympia Airlines sa postará, aby ste sa dostali do Hérakleionu. Nastúpte, prosím, do autobusu!“

Zástup zatlieska. Cestujúci sa nahrnú do autobusu, ktorý odhrčí smerom k Hérakleionu. Iba nemecký turista ďalej pobieha v letiskovej hale, vyslovuje svoje otázky a domáha sa zrozumiteľných odpovedí.

Popoludní som v pouličnej kaviarničke na pobrežnej promenáde v Chanii vypočul rozhovor dvoch Američanov, ktorí sa dohadovali, či sú ľudské bytosti v podstate zlé, alebo dobré. Boli to študenti práva. Prvoročníci. Jeden ukázal na pohár vína a mudrlantsky poznamenal, že podobne si možno položiť otázku, či je pohár poloplný, alebo poloprázdny – závisí to od výberu slov alebo názoru. Jeho spoločník nesúhlasil. „Nie, nie – množstvo vína v pohári možno odmerať s vedeckou pres-

nostou a na konečnej definícii sa možno dohodnúť. Dnes už takéto staré kliše neplatia!“

Kývol na čašníka, požiadal ho o dva prázdne poháre a o nejakú odmerku. Veda im poskytne spoľahlivú odpoveď. Podobne ľudský rozum je schopný vyriešiť aj väčšie záhady, ktoré súvisia s povahou človeka.

Čašínik, starý dôstojný Grék, sa spýtal, načo im budú poháre a odmerka, a všetko mu vysvetlili. Čašínik najprv na oboch mladíkov pozrel. Potom zamieril pohľad na pohár vína, ktorý chceli otestovať. Vzal ho do ruky, priložil si ho k nosu a privoňal k buketu. Bez jediného slova ho zdvihol na prípitok a s pôžitkom ho vypil na zdravie oboch mladých cestovateľov. Usmial sa. A odišiel.

Pragmatizmus. Všetko má svoj čas: aj bedákanie, aj nástup do autobusu. Aj diskusia, aj pitie vína.

ĎALEKO NA JUHOZÁPAD OD ATÉN na skalnatom pobreží Peloponézskeho polostrova je dedinka Stupa/Lefktrón. Hoci ju na bežnej cestovnej mape nenájdete, významná je tým, že tu Nikos Kazantzakis napísal román *Zorba*, najvýznamnejší súčasný prejav gréckeho pragmatizmu.

Stupa/Lefktrón má dvojité meno od čias tureckej okupácie (pred rokom 1883) a dnes ju rozdeľuje tridsaťpäť rozličných politických strán – čo znamená, že ju obýva tridsaťpäť osôb s volebným právom. Pravdaže, dedina sa zjednocuje aspoň v dvoch otázkach.

Po prvé, v júli a auguste sa jej zmocní túžba namastiť si vrecká na turistoch. Po druhé, spája ju náboženstvo. Grécka ortodoxná cirkev.

Človek by si pomyslel, že počas turistickej sezóny sa ekonomika a náboženstvo ľahko dostanú do konfliktu, lebo ten, kto by mal stráviť nedeľné predpoludnie v kostole, pracuje v kaviarni, v stánku so suvenírmi alebo v reštaurácii a vytúka z cestujúcich zájazdového autobusu posledné drachmy.

Nikoho však z toho nebolí hlava.

Ešte v tichu skorého rána otec Michaelis okolo kostola, stojaceho na kopci nad dedinou, rozostaví reproduktory. Z magne-

tofónového záznamu vysielala dedine bohoslužbu, zatiaľ čo sám si sadne do kresla a popíja kávu, ktorú mu priniesli z blízkej kaviarničky.

Bohoslužba trvá tri hodiny, vždy je taká istá a všetci ju poznajú už naspamäť. Stačí, keď ju počúvajú a sledujú počas práce v srdciach. Od deviatej až do pravého poludnia sa dedina premieňa na kostol. „Kdekoľvek by boli moje ovečky, aj Pán Boh je s nimi,“ vysvetľuje mi otec Michaelis, „čokoľvek by robili, Pán Boh drží nad nimi ochrannú ruku. Nikoho z toho nebolí hlava. Ani ich, ani mňa, ani Pána Boha.“

„A čo keď to zistí aténsky biskup?“

„Kto by mu to povedal? A keby sa mu to aj donieslo, ktovie, ako by zareagoval? Azda by sa mu tento nápad celkom pozdával. Pravdaže, dedinčania by mali byť v kostole. Aj sa tam zídu, len čo nadíde september. Ale nateraz stačí, že sú roztrúsení po dedine. Koniec koncov, nie je to to isté?“

KEĎ UŽ HOVORÍME O NÁBOŽENSTVE, OCHUTNALI STE GRÉCKU KÁVU? Iba málo ľudí, ktorí nie sú Gréci, vypilo na jedno posedenie viac než dve šálky, a do konca života o tom rozpráva. Ale ak ste kávičkár a neprekáža vám, že potom štyridsaťosem hodín oka nezažmúrite, ak máte zaplatené zdravotné poistenie a ak vydržíte na jazyku a medzi zubmi pachuť vtáčieho trusu a pálenie záhy, grécku kávu si oblúbite.

Prvú šálku som vypil na jesennom dobročinnom bazári v Gréckom ortodoxnom chráme sv. Demetria v Seattli. Vďačím za to Constanzii Gregocopoulosovej, osemdesiatštyriročnej starej dáme, ktorá sem prišla z Atén k niekomu na návštevu. Keď ochutnala kávu, ktorú podávali v kostole, hneď spustila krik. Vraj buď budú podávať pravú grécku kávu, alebo nič. Nato tam popoludní zavítala celá v čiernom a rozložila okolo seba mosadzné džezvy, horúce taniere a dočierna upražené kávové zrnká. Sklonila sa ako čarodejníca nad kotlom a čosi pohundrávala tlmočníčke.

„Prosil by som si šálku kávy,“ hovorím.

„Πρέπει να περιμένεις,“ hovorí pani Gregocopoulosová. (Je takmer bluchá a na mňa i na svoju pomocníčku bučí.)

„Hovorí, že musíte počkať.“

„Sprýtajte sa prečo!“

„Οί Άμερικανοί δ'λο θέλουν αμέσος, αλλά δέν εἶναι δ'λο αμέσος καλά.“

„Hovorí, že Američania ustavične chcú niečo IHNEĎ, ale dostať všetko ihneď nebýva vždy na osoh.“

„Ο Θεός 'έκανε έπτα μέρες για νά κάνη τόν κόσμο και τόν 'έκανε ορέα διόση δέν διάστικε.“

„Hovorí, že Pánu Bohu trvalo sedem dní, kým stvoril svet, a bolo to na osoh, lebo na všetko mal dostatok času a nemusel sa ponáhľať.“

„Εγώ, Κωνστανζια Γρεγοκόπουλος, θέλω ακριβός επτά λεπτά για τόν καφέ εις τό ,ουομα τόν Θεού.“

„Vraj jej, Constanzii Gregocopoulosovej, trvá podobne ako Pánu Bohu presne sedem minút, kým pripraví kávu.“

„Θά περιμένεις και θά τό φτιάσο και θά τό πιυίς και θά σου αρέσει.“

„Ak teda počkáte, pripraví vám kávu, ktorá vám určite bude chutiť!“

„Pravdaže, milostivá,“ vravím.

Počkal som, vypil kávu a naozaj mi chutila.

„NIE JE DOBRÁ?“ hučí mi pri uchu.

„Áno, milostivá,“ odvetím.

„Θά μάθεις νά περιμένεις και δ Θεός θά σέ εύλογίση ποιό συχνά και θά ζισης νά γεράσης χαρούμενος.“

„Hovorí, že keď sa naučíte čakať, Pán Boh vás bude požehnávať oveľa častejšie a v šťastí sa dožijete staroby.“

Stará pani sa zasmiala bezzubým smiechom a nežne ma na líci poštipala gestom, ktorým sa naznačuje hlupákovi, koľko múdrosti mu ešte chýba.

„ΜÁ ΕΣΤΕ ΝΙΕΚΤΟ ΟΤΆΖΚΥ?“ S takouto výzvou sa stretávame na konci univerzitných prednášok a dlhých schôdzok. Vysloví sa vtedy, keď sú poslucháči nielen preťažení informáciami, ale keď na odpoveď ani nezvyšuje čas. Podistým nám vtedy v hlave víria rozličné otázky. Napríklad: „Μόζουμε σα κωνεχνε ροζίσι?“ „Do-

čerta, načo bola táto schôdzka?“ „Kde si možno kúpiť niečo na pitie?“

Gesto naznačuje ochotu diskutovať, ale keby ste sa na niečo opýtali, rečník i poslucháči vrhnú na vás smrtonosné pohľady. Zakaždým sa prihlási nejaký hlupák – idiot, ktorý všetko berie vážne. A rečník mu zakaždým odpovie. Ešte raz zopakuje väčšinu z toho, čo už povedal.

Ale ak ešte ostáva chvíľka času a na výzvu nikto nereaguje, zvyčajne sa prihlásim s otázkou, ktorú spomedzi všetkých pokladám za najdôležitejšiu: „V čom je zmysel života?“

Človek nikdy nevie, či rečník nemá naporiadzi uspokojivú odpoveď, a nerád by som o ňu prišiel iba zo spoločenských zábran. Keď vyslovím otázku – zvyčajne sa vidí absurdnou – poslucháči sa rozosmejú, nechápavo krúčia hlavami, schovávajú si poznámkové bloky a nakoniec sa rozveselene rozchádzajú.

Iba raz, jediný raz, som na túto otázku dostal vážnu odpoveď. Dodnes som na ňu nezabudol.

Musím vám však najprv vyzradiť, kde sa to stalo, lebo už miesto, kde sa príbeh odohral, má osobitnú moc. Pravdaže, zase v Grécku.

Neďaleko dediny Gonia na ostrove Kréta sa v skalnatom zálive rozkladá grécky ortodoxný kláštor. Vedľa neho na pozemku, darovanom kláštorom, postavili ústav, ktorý slúži ľudskému porozumeniu a mieru a najmä opätovnému zblížovaniu Nemcov a Kréťanov. Plní neuveriteľne ťažkú úlohu, keď si predstavíme trpké pozostatky z čias vojny.

Poloha ústavu je dôležitá, lebo z neho dovidieť na malú prístávaciu dráhu pri Maleme, odkiaľ nacistickí výsadkári obsadzovali Krétu. Roľníci na nich zaútočili kuchynskými nožmi a kosami. Odplata bola strašná. Za napadnutie Hitlerových elitných oddielov obyvateľov dedín postavili do radu a zastrelili. Vysoko nad ústavom je cintorín s jednoduchým krížom, ktorý označuje masový hrob krétskych partizánov. Na opačnej strane zálivu na ďalšom kopci je udržiavaný vojenský cintorín nacistických výsadkárov. Oba pamätníky sú umiestnené tak, že každému

musia udrieť do očí a nikto na ne nezabudne. Krétanom napokon ostala jediná zbraň – nenávisť, a mnohí sa zaprisahali, že sa jej nikdy nevzdajú. Nikdy.

Dejiny tu spustili medzi dva národy ťažkú železnú oponu a existencia ústavu, ktorý ma liečiť vojnové rany, na miestach, kde sa z každého kameňa ozýva nenávisť, je krehký paradox. Prečo ho vybudovali práve tu? Odpoveď na to dáva jeho zakladateľ. Alexander Papaderos.

Doktor filozofie, učiteľ, politik, obyvateľ Atén, ale tunajší roďák. Na konci vojny prišiel k presvedčeniu, že Nemci a Kréťania sa vzájomne môžu mnohým obohacovať – mnohému sa od seba naučiť. Preto by mali ísť príkladom. Keby si navzájom odpustili a vznikol by medzi nimi tvorivý vzťah, v tom prípade by sa v ich šlapajach vydali aj iné národy.

Ak mám byť stručný, Papaderosovi sa to podarilo. Ústav sa stal skutočnosťou – pôsobí na miestach hrôz ako kongresové stredisko a zdroj plodnej spolupráce medzi dvoma krajinami. Popísali sa celé knihy o tom, ako sa v ústave uskutočňujú sny o vzájomnom obohacovaní národov.

Keď som prišiel do ústavu na letnú školu, Alexander Papaderos už bol živou legendou. Stačilo naňho pozrieť, a hneď ste vyušili, aký je to činorodý a odhodlaný človek – z jeho osoby vyžarovala energia, fyzická sila, odvaha, inteligencia, vášnivá zaujatosť a temperament. A keď ste sa s ním zhovárali, podali mu ruku alebo boli s ním v prednáškovej sále, svojou výnimočnosťou vás priam elektrizoval. Hoci mnohí ľudia majú vynikajúcu povest', málokedy sa vám to pri osobnom styku potvrdí. Alexander Papaderos bol z tohto hľadiska výnimkou.

Na záver posledného predpoludnia dvojtyždňového seminára o gréckej kultúre, na ktorom vystupovali intelektuáli a odborníci z rozličných vedných odborov, osobitne vyberaní z celého Grécka, Papaderos v úzadí miestnosti vstal zo stoličky, prešiel ku katedre, postavil sa k otvorenému obloku zaliatemu gréckym slnkom a vyzrel von. Sledovali sme jeho pohľad na záliv až k železnému krížu označujúcemu nemecký cintorín.

Obrátil sa. Urobil obradné gesto. „Má ešte niekto otázku?“

Rozhostilo sa ticho. Za uplynulé dva týždne sa v každom

nazhromaždilo toľko otázok, že by sa človek odpovedí nedočkal po celý život. Teraz však každý mlčal.

„Nikto už nemá otázku?“ Papaderos prebehol miestnosť pohľadom.

Aha! Ak sa nikto na nič nepýta, opýtam sa ja.

„Pán doktor, v čom je zmysel života?“

Zašumel zvyčajný smiech a prítomní sa netrpezlivo pohniezдили.

Papaderos zdvihol ruku, poslucháčov utíšil, potom si ma dlhší čas obzeral, akoby chcel zistiť, či otázku myslím vážne. Vybadal, že ju myslím smrteľne vážne.

„Odpoviem vám.“

Vytiahol z bočného vrecka náprsnú peňaženku, zalovil v koženej priehradke na bankovky a vytiahol guľaté zrkadielko vo veľkosti dvadsaťpäťcentovej mince.

Povedal približne toto:

„Za vojny som bol ešte malý chlapec. Žili sme vo veľkej chudobe v dedine, kde líšky dávajú dobrú noc. Raz som na ceste, kde havaroval nemecký motocykel, našiel zopár úlomkov rozbitého zrkadla.

Usiloval som sa nájsť aj ostatné úlomky a zlepiť ich. Kedže sa mi to nepodarilo, ponechal som si aspoň najväčší úlomok. Hľa, tento! Odieral som ho o kameň, kým sa nezaguľatil. Hrával som sa s ním, robil prasiatka a ohromovalo ma, že ním vrhám svetlo, kam slnko nikdy nezasvieti – do hlbokých jám, puklín a tmavých skríň. Bavilo ma posvietiť ním aj do najneprístupnejších zátóní, na aké som natrafil.

Zrkadielko som si uchoval a ešte aj počas dospievania vo chvíľach záhalky ním vrhal prasiatka. Keď sa zo mňa stal muž, pochopil som, že to nie je detská hra, ale metafora toho, ako by som mohol naplniť svoj život. Pochopil som, že nie som svetlo ani zdroj svetla. No jestvuje svetlo – pravda, porozumenie, vedomosti – ktoré vnímame v temných zákutiach iba vtedy, ak k nim obrátime zrkadlo.

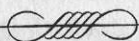
Som úlomok zrkadla, ktorého celkovú podobu a tvar nepoznám. Ale aj ako čriepok odrážam svetlo do tmavých kútov tohto sveta – do čiernych hlbín ľudského srdca – a v niektorých ľuďoch som schopný niečo zmeniť. Azda to pochopia aj iní a budú ma

napodobňovať. V tom vidím svoju úlohou. Zmysel svojho života.“

Zrkadielkom, ktoré opatrne držal v ruke, zachytil jasné slnečné lúče vnikajúce cez oblok do prednáškovej siene a odrazil mi ich na tvár a na ruky zložené na lavici.

Mnohé, čo som sa dozvedel toho leta o gréckej kultúre a histórii, mi z hlavy vyšumelo. Ale dodnes v náprsnnej peňaženke svojho vedomia nosím gulaté zrkadielko.

Má ešte niekto otázku?

RAZ V PREDVEČER LETNÉHO SLNOVRATU v dedine Puyricard neďaleko Aix-en-Provence v južnom Francúzsku nás s manželkou pozvali na svätajánske ohne. (Neviem, na ktorého svätého Jána to bolo. Jánov je veľa. Ak si ho uctievať hudbou a tancom, Pán Boh ho osláv, nech to už bol ktorýkoľvek.)

Keď sa na nočnej oblohe zjavila prvá hviezda, dedinčania na špinavom školskom ihrisku zapálili vatru a ľudová kapela – gitara, veľký bubon, pastierska píšťala a harmonika – spustila. Miestna kapela, ktorá na takejto slávnosti hráva odnepamäti. V polkovom rytme sa páry roztancovali okolo vatry – jediného svetla. Bolo to pôvabné. Ako scéna z románu, filmu, ako rozprávková vidina.

Počas prvej prestávky sa páry neodobrli na občerstvenie, ale hľadeli do ohňa. Zrazu mladík športového zovňajšku pevne uchopil za ruku dievčinu, spolu sa rozbehli, vysoko preskočili prudké plamene a bezpečne dopadli na zem tesne za pahrebou. Keď im okolostojaci zatlieskali, obaja sa objali a odchádzali s výrazom radostného uvoľnenia. Pokúšali osud, vyviazli so zdravou kožou a znova si môžu zatancovať. Nemýľte sa, ich kúsok bol veľmi nebezpečný!

Zlatým klincom svätajánskej noci bol teda skok ponad vatru.

Pravidlo bolo asi takéto: Keď si zaľúbenci, manželia, slobodné páry alebo čo aj spriatelnené dvojice chcú potvrdiť, čo si spoločne sľúbili, keď sa chcú ubezpečiť, že sa nikdy nerozídu, chytia sa za

ruky, rozbehnú k vatre a preskočia ju. Čím je oheň horúcejší a čím vyššie šľahajú plamene, tým ich vzťah vraj bude dlhší a hlbší. Povrávalo sa, že kto zle odhadol vzdialenosť a popálil sa, kto dopadol do žeravých uhlíkov, alebo počas skoku pustil ruku partnera či partnerky, ten na seba a na celý vzťah privoláva nešťastie. Takýto výsledok nebolo možné brať na ľahkú váhu.

Prví skákali tí, čo mali mladé srdcia a ľahké nohy. Keď večer pokročil a plamene sa znížili, odhodlali sa na skok tí opatrnejší. Niektorí sa dotkli ohňa; niektorí sa odrazili pri skoku priskoro, iní prineskoro, podaktorí sa k vatre iba rozbehli a tesne pred ňou zastavili, niektoré dvojice sa vo chvíli skoku pustili a jeden partner skočil, druhý sa v poslednom okamihu spätil.

Hoci sa všade ozýval bujarý smiech, ľudia sa povzbudzovali a doberali, každému bolo zrejmé, že ide o starodávny a vážny obrad, a nie o obyčajnú veselicu. Raz za rok, keď vrcholí leto, za hlbkej noci, povzbudzovaný hudbou i tancom, uchopíte svoju milú za ruku a pokúšate ohnivý osud.

Na záver večera, keď už blikali iba žeravé uhlíky, kapela zahrala tradičný záverečný tanec. Len čo doznel posledný tón pastierskej píšťaly, dedinčania obstúpili sľepňajúcu pahrebu a zmlkli. Dvojica, ktorá spomedzi dedinčanov žije v manželstve najdlhšie, obradne a slávnostne sa chytila za ruky a kráčala po zvyškoch vaty. Nato sa zhromaždení objali, rozišli do noci plnej hviezd a zamierili k svojim domovom a k ohňom večnej lásky...

POVRAVA SA, ŽE AMERIČANIA UPREDNOSTŇUJÚ JEDNOZNAČNÉ ODPOVEDE. Keď raz povieťe áno, tak platí áno, keď nie, tak nie. Buď čierne, alebo biele. Sivé nejestvuje.

V Indonézii sa bežne používa slovo, ktoré sa krúti okolo čierneho a bieleho ako mačka okolo horúcej kaše. Povie sa *belum*, a znamená „ešte celkom nie“. „Viete po anglicky?“ „*Belum*.“ Ešte celkom nie. „Máte deti?“ „*Belum*.“ Ešte celkom nie. „Poznáte zmysel života?“ „*Belum*.“ Pokladá sa za nezdvorilé

a cynické z mosta do prosta odvrknúť: „Nie.“ Védie to k smiešnym situáciám. „Nehorí ten taxík?“ „*Belum.*“ Ešte celkom nie.

Postoj pripomína starý kabaretný vtip: „Viete hrať na husliach?“ „Neviem, ešte som sa o to nepokúšal.“

Azda. Hádám. Možno. Nijaké áno, nijaké nie – ešte všetko je v hraniciach možného. Na našom veľkolepom autokarovom výlete za dobrodružstvami života sa lepšie uplatňujú mäkké hrany.

Nie je z možných svetov ten náš najlepší? *Belum.*

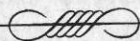
Blíži sa koniec sveta? *Belum.*

Budeme až do smrti žiť šťastne? *Belum.*

Obídeme sa bez vojnových zbraní?

Ktovie, ešte nikdy sme sa o to neusilovali.

Je beznádejné si myslieť, že by sme sa mohli bez nich zaobísť?
Belum. Ešte nie.

ŠTÍHLA VEŽA MAJESTÁTNEJ KATEDRÁLY V NEMECKOM ULME je najvyššou vežovou stavbou na svete – meria 161 metrov. Kto sa chce dostať na samý vrchol, musí zdolať sedemstotridsaťosem schodov. Porátať som ich. Ak ste po výstupe ešte schopný zaostriť zrak, zazriete dva výrazné orientačné body: predhorie Bavorských Álp a na východe vysoké útesy dvíhajúce sa nad Dunajom.

Koncom šestnásteho storočia tu žil Hans Ludwig Babblinger. Výrobca protéz, remeselník s osobitými schopnosťami a chýrny vo svojom okolí práve vďaka nim. Keďže mnohé neduhy a rany sa bežne odstraňovali amputáciou, mal ustavične veľa roboty. Kým ruky pracovali, myslou neraz zablúdil niekde celkom inde. Babblinger si vybájl, že by mohol lietat.

Spojil tento sen so svojimi remeselnými schopnosťami a z materiálu, ktorý mal v dielni, zostrojil krídla. Osud mu predurčil, že krídla vyskúša na pahorkoch Bavorských Álp, kde sa vyskytujú početné výstupné vetry. Jedného krásneho dňa v prítomnosti dôveryhodných svedkov Hans zoskočil z vysoké-

ho kopca a bezpečne sa zniesol na zem. Zázrak! Babblinger je schopný LIETAŤ!

Posuňme čas i miesto deja. Píše sa jar roku 1594. Do Ulmu prichádza na návštevu kráľ Ľudovít so svojím dvorom a otcovia mesta chcú naňho zapôsobiť. „Nech Hans Ludwig Babblinger vzlietne pred kráľom.“ Prirodzene.

Nanešťastie – keďže sa to hodilo kráľovi a predstaviteľom mesta – Babblinger si zvolil na ukážku svojich schopností blízke útesy nad Dunajom. Vetry tam boli zostupné.

Nadišiel veľký deň – pri rieke sa zhromaždili hudobníci, kráľ s dvorom, otcovia mesta a tisícky obyčajných ľudí. Babblinger sa postavil na vysoký skalný výčnelok, zakýval, prikrčil sa a vrhol nadol.

Plasol do rieky ako delová guľa.

Vyvolalo to nevôľu.

Budúcu nedeľu ulmský biskup počas kázne vo veľkej katedrále sa zmienil o Babblingerovi a vyčítal mu hriech pýchy.

„ČLOVEK NEBOL STVORENÝ NA LIETANIE!“ hrmel prelát.

Babblinger sa zhrbil pod tarchou biskupovho karhavého hnevu, odobral sa z kostola do svojho domu a už nikdy sa nezjavil na verejnosti. Onedlho umrel. So zlomenými krídlami, snami i srdcom.

Nedávno som letel klzákom, ktorý sa vznášal v teplom vetre vo výške tisícpäťsto metrov. Zišiel mi na um Babblinger a ulmský biskup. Pod sebou som zazrel balón plnený horúcim vzduchom, ultralhké lietadlo, ďalšie vetrone a troch parašutistov, ktorí klesali z oblohy. Nad nami vo výške jedenásttisícpäťsto metrov naberala sedemstoštyridsatsedmička kurz na východ k Chicagu.

Veľmi som zatúžil privolať z hrobu k sebe na sedadlo klzáka Hansa Babblingera a povedať mu: „Pozri! Vôbec sa nemusíš hanbiť. Človek bol stvorený *aj* na lietanie.“

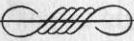
Symbolom kazateľov sa v priebehu dejín stal zdvihnutý zatračujúci prst. Obviňovali mužov a ženy z hriechu, omylov, skazenosti, zvrhlosti a sebeckva. Naznačovali im, že na tomto svete niet nádeje – v pozemskom živote sa nikdy nedožijú slávy.

Domnievam sa, že kazateľ by mal človeku poskytnúť krídla. Nie anjelské ani orlie – nijaké bežné lietacie ústroje. Mali by to byť posvätné krídla ľudského ducha, ktoré dvíhajú srdce i myseľ do výšok. Krídla určené všetkým babblingrom medzi nami, ktorí na nich vzlietnu, aby znova a znova rozširovali hranice ľudských možností.

Také krídla podistým nemožno zazrieť voľným okom. Musíte uveriť svojej predstavivosti a odvážiť sa do nebezpečných miest, aby ste zistili, či fungujú.

Dnes do ulmskej katedrály zväčša chodievajú turisti. Počet niekoľkých sviatočných návštevníkov, sediacich počas ne-
deľných bohoslužieb pod starodávnou kazateľnicou, však vy-
soko prevýšia rogalisti, ktorí sa v priezračnom rannom vzduchu
vrhajú z okolitých pahorkov a vznášajú v celých krdľoch vo
veľkolepej katedrále tohto sveta.

Nech si už kdekoľvek, Hans Ludwig Babbling, nepochybu-
jem, že by si sa rád o tom dozvedel!

SUFISTI SÚ MYSTICKÁ SEKTA, ktorá sa hlási k tradíciám islamu. Jej vodcovia sa preslávili poučnými príbehmi – krátkymi anekdotami, ktoré sa na prvé vypočutie zdajú ľahkovážne a pros-
té, ale skrývajú v sebe zrnká veľkej múdrosti. Nemajú charak-
ter poučení. Ostáva na poslucháčovi, aby sa s nimi podľa vlast-
nej vôle vyrovnal a osvojil si z nich, čo mu najlepšie vyhovu-
je.

Takto mi ich charakterizoval islamský učenec, ktorý vo Švaj-
čiarsku so mnou cestoval v autobuse. (*Alžírskeho učiteľa na
dôchodku už unavili horúce roviny a rozhodol sa zájsť do
hôr.*) Uvádzam jeho dva obľúbené cestovateľské príbehy od
sufistických majstrov.

Chýrny učiteľ – skutočný svätec – prechádzal cez malé mes-
tečko. Vedelo sa o ňom, že nosí pri sebe tajný kľúč k pochopeniu

zmyslu života. Priplichtil sa k nemu vreckár, šikovnými prstami ho prehľadal, ale nič nenašiel a pobral sa ďalej bez koristi. Nahmatal prázdne vrecká.

Chýrneho učiteľa pozval princ zapolovať si na levy. Keď sa učiteľ vrátil, spytovali sa ho, ako sa mu páčila polovačka. „Bolo to úžasné!“ „A na koľkých levov ste nadabili?“ „Ani na jedného – preto to bolo také úžasné.“

KEĎ SI MLADÁ ŽENA, ktorá dnes žije bohviekde, prečíta tieto riadky, spevavo zvolá: „Veď to je o mne – to sa stalo mne!“ Tento list jej píšem z vďačnosti za seba i za všetkých tých, čo si jej príbeh vypočuli odo mňa. Jej komicky beznádejná situácia sa nám všetkým zrazu stala perspektívou.

Milá spolupútnička,

spomínam si, ako ste nervózne sedeli vedľa mňa v hale hongkonského letiska. O sebe ste mi vyradili iba tolko: „Som Američanka a vraciam sa domov.“ Namiesto džínsov a trička ste mali na sebe sarong a sandále. Praktický krátky účes nahradili dlhé rozpustené vlasy. Vedľa vás ležal ruksak, dokmášaný a ušpienený dlhou namáhavou cestou a plný záhadných suvenírov, ktoré ste získali na ceste za poznaním. Šťastné dievča, zišlo mi na um.

Keď sa Vám dolu bradou kotúľali slzy, nazdával som sa, že oplakávate stratenú lásku, alebo Vám je ľúto, že si po prežitých dobrodružstvách zase musíte sadnúť do školských lavíc. No keď ste prešli do žalostného vzlykotu, všetko som pochopil. Zrejme ste občas na cestách boli sama ako prst a museli prejavit značnú udatnosť. Bolo celkom namieste, ak si teraz poplačete. Ak si zabeďakate. Bol som ako búľlavá vřba, do ktorej sa zapiera monzún nazhromaždenej úzkosti. Kým ste sa spamätali, na vysušenie záplavy slz ste spotrebovali moju i svoju vreckov-

ku, takmer celý balíček papierových vreckoviek a oba rukávy.

Nemýlil som sa, naozaj ste sa ešte nepripravili na návrat domov a túžili ste v ceste pokračovať. No Vám aj Vaším priateľom sa minuli peniaze. Už druhý deň ste trávili v letiskovej hale a takmer ste nemali čo do úst vložiť, ale hrdosť vám bránila dať sa na žobranie. Už sa blížil čas odletu Vášho lietadla. Lenže stratili ste letenku. Ešte raz ste mi v plači porozprávali všetko od Adama. Tri hodiny ste sedeli na tom istom mieste a klesali do ľadového mora beznádeje ako loď zasiahnutá torpédom. Chvilami sa Vám zdalo, že tu budete sedieť až do smrti.

Spolu s milou staršou manželskou dvojicou z Chicaga, ktorých ste tiež obdarili prívalom slz, horko-ťažko sme Vás utíšili. Navrhli sme, že Vás vezmeme do reštaurácie na obed a potom sa pohovárame so zodpovedným pracovníkom leteckej spoločnosti, ako vašu situáciu vyriešiť. Pozvanie ste prijali, konečne vstali a obrátili sa ešte k ruksaku. Vtom ste VYKRÍKLI. Zlakol som sa, či do Vás niekto nestrelil z pištole s tmičom. Ale nie... Vykriekli ste kvôli *letenke*. Našli ste letenku. Sedeli ste na nej. Už celé tri hodiny.

Tak ako hriešnik, ktorý v poslednej chvíli unikol pred pekelnými mukami, z ničoho nič ste sa rozosmiali, radostne výskali, všetkých nás objímali a napokon sa odobrali k priehradke. Podarilo sa vám zastihnúť odlet lietadla, ktoré Vás dopraví domov a k neodvratnej budúcnosti. Vašu drámu som prežíval s takým zaujatím, že som sa z odletovej haly vytackal ako opitý.

Tento príbeh som rozprával nesčíselnekrát. Keď som ho zakončil zvolaním „To dievča si sedelo na letenke!“, poslucháči sa v bolestnom sebazoznaní zakaždým rozosmiali.

Neraz i ja si zasadnem letenku – uvelebím sa na tom, čo by mi malo otvoriť cestu do výšok a k budúcnosti. Vtedy si pomyslím na Vás, uškľabím sa nad tým, akí sme obaja ťarbáci, a chytro vstanem.

Vďaka Vám! Stávate sa v mojich očiach cestovnou kanceláriou. Bodaj by ste odteraz našli každú letenku a dostali sa všade tam, kam ste si vysnivali!

TAK AKO MNOHÍ LUDIA ZO ZÁPADU, chcel som i ja na sklonku šesťdesiatych rokov hľadať vieru v iných končinách. V mysli mi zavládol chaos a zatúžil som dopracovať sa k sústave poznania, ktorú by som bežnými nástrojmi tunajšej kultúry neobsiahol. Zdalo sa mi, že inak sa „odtiaľto“ nedostanem „tam“.

Myšlienkou osvietenia ma zaujal najmä zen. Celkom sa mi pozdávalo, že stačí pokojne sedieť a vyprázdňovať si vedomie, a zrazu človeka zaplaví mocná vlna poznania, ktoré nemožno vysloviť slovami. Dozviem sa jeho pričinením mnohé neznáme veci a môžem potom po svete chodiť s pocitom: „Všetko sa mi rozjasnilo!“

Rozlúčil som sa s každodenným životom a vypravil do Japonska s nádejou, že konečne zen správne pochopím. Prihlásil som sa v chráme u tamojšieho učiteľa. Vyholil som si lebku a tvár, obliekol zrebné hnedé rúcho novica a čakal ani v rade na osvietenie. Predpokladal som, že za krátkych šesť týždňov, kým mi vyprší platnosť spiatocnej letenky, sa zo mňa stane svätý muž. Plným právom.

Pravdaže, nič podobné sa nestalo. Od nehybného vysedávania som dostával halucinácie a kŕče, ale osvietenie neprichádzalo. Strava vo mne vyvolávala hnačku. Od spávania na tvrdej doske ma rozbolelo v krížoch. A ostatní mnísi sa ku mne správali ako k bláznovi zo Západu a za chrbtom sa mi smiali. Vtedy som sa už dostal do štádia, v ktorom si uvedomujete, že jestvuje niečo, o čom vie každý okrem vás, ale nemáte potuchy, čo vlastne neviete.

No pochopil som, že je najvyšší čas spakovať svojich sedem slivák.

Na moje prekvapenie pozvali ma na rozhovor k predstavenému kláštora – majstrovi. Vnímam som to podobne, ako keď drobného zriadenca pozve na obed predseda správnej rady spoločnosti.

Keďže tento kláštor som si vybral najmä kvôli majstrovej dobrej povesti a majster sa iba málokedy venoval turistom môjho typu, pozvanie mi zároveň prichodilo ako osobitná česť.

Manabu Kohara, doktor ekonomických vied z Tokijskej univerzity, riešiteľ zenových kóan (myšlienkových rébusov), poradca kapitánov priemyslu, autor kníh, znalec siedmich cudzích jazykov, vzor veľkého učiteľa. Múdry, dobrý, uznávaný, perfektný. Keby on neodhalil neodhalené, neodhalí ho nikto na svete.

Keď ma voviedli do jeho osobnej pracovne, kľakli sme si na vankúše a obaja sa uklonili. On zo zdvorilosti, ja z posvätnej úcty. Dlhší čas hľadel na mňa i do mňa.

Nato opatrne presunul váhu tela na jedno koleno, nemenej opatrne čiahol rukou dozadu a poškrabal sa na mieste, kde chrbát stráca počestné meno, čo by si človek – ako nám kedysi mama pripomínala – nemal dovoliť na verejnosti.

„Mám hemoroidy. Bolia ma a svrbia.“

V pomyselnej príručke správania som márne hľadal poučenie, ako na takýto úvod do rozhovoru zareagovať. Radšej som neotvoril ústa a predstieral, že som sa zamyslel.

„Hemoroidy vznikajú zo stresu. Z ustavičnej obavy, že neopatrnosťou turistov sa tento drevený chrám raz premení na kôpku popola. Z ustavičného napätia, či získam od sponzorov dostatok finančných prostriedkov na rekonštrukciu kláštora. Ale aj z hádok s manželkou a deťmi, ktorí nie sú až takí svätí ako ja,“ usmial sa. „A zo zúfalstva nad dnešnou úrovňou lenivých trkvasov, ktorí sa chcú stať mníchmi. Občas si myslím, že by bolo najlepšie, keby som si zohnal malú chatku na Havajských ostrovoch a do konca života hrával golf.“

Naklonil sa nabok a znova poškrabal.

„V takomto strese som žil dovtedy, kým ma ‚osvietilo‘. A v takom istom strese žijem aj po ‚osvietení‘.“

Na dlhšiu chvíľu sa odmlčal a umožnil mi zvážiť jeho slová a činy.

Vstal a naznačil mi, aby sme vstúpili do predsiene chrámu. Postáli sme pri starom pergamenovom zvitku, okolo ktorého som neraz prechádzal. Nato poznamenal, že je najvyšší čas, aby som sa vrátil domov, kde som – ako sa mu vidí – zomieral od smädu a hľadal dúšok vody, hoci som po kolená stál v rieke. Súhlasím.

Potom som si pomaly prečítal slová z pergamenovej listiny

najprv v japončine a potom si ich starostlivo prekladal do angličtiny:

Naozaj niet ničoho, čím by si musel byť.

Naozaj niet ničoho, čo by si musel robiť.

Naozaj niet ničoho, čo by si musel mať.

Naozaj niet ničoho, čo by si musel poznať.

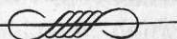
Naozaj niet ničoho, čím by si sa musel stať.

*Pravdaže: na úžitok padne aspoň pochopiť,
že obeň páli, a keď prší, zem je mokrá...*

„V každom prípade z toho vyplýva dôležitý záver. Z poznania nikto nie je vopred vylúčený,“ doložil učiteľ.

Zažmurkal, obrátil sa a odišiel.

Pritom si opatrne škrabal zadok.

NA ZAČIATKU KNÍH a na konci filmov sa zjavuje *Podakovanie*. Zoznam tých, ktorým sme povinní vzdať vďaku a uznanie. Bez ktorých by vytvorenie knihy alebo filmu nebolo možné. Tak ako sa na sklonku leta patrí, i ja spisujem svoje podakovanie. Hľa, kto všetko (ba aj zopár pavúkov a psov) mi obšťastnil život netušenými darmi!

Ďakujem obrovitému mužovi z červeného smetiarskeho auta, ktorý veľkodušne na mňa nezatrúbil, keď som sa na križovatke zasníval, hoci už bola zelená.

Ďakujem drobnému psíkovi, ktorý zúfalo chcel potešiť oveľa väčšiu suku, čo mi pripomenulo, že vášeň si neraz určuje neprimeraný cieľ a žiadostivosť býva slepá. (*No musím zatlieskať aj tolerancii, s akou na to reagoval predmet náklonnosti psíčata. Veď nič strašné sa nestalo!*)

Ďakujem tučnej zvráskavenej starej panej so šedivými vlasmi a vo vyblednutých belasých plavkách, ktorá za horúceho letného dňa sedela v parku pri detskom bazéne a vyzývala každého okoloidúceho, aby sa s ňou pretekal v špliechaní vody – pripo-

menula mi, v čom je skutočná ľudská krása a že človek je večným dietatom.

Ďakujem chlapčekovi, ktorý ma v potravinárstve odzadu objal za kolená, pritisol sa ku mne so zvolaním „Ocko!“, a keď zbadal, že nie som jeho otec, ešte raz sa ku mne pritisol a poskytol mi drobnú radosť.

Ďakujem neznámemu, ktorý nasadil do úzkeho pruhu zelene na Pätnástej avenue gladioly. Skrášil kúsok pôdy, ktorá nepatrí nikomu, ba pridal aj tabuľku s nápisom: POZOR, KVETY – NATRHAJTE SI!

Ďakujem trom mladým beloškám, ktoré raz ráno pri jazere hrali s mladými čiernymi štramákmi basketbal. Bolo pri ňom dovolené hádzať loptu do tváre, strkať laktami a kolenami a dopúšťať sa každej možnej surovosti. A ďakujem mladým čiernym štramákom, že dievčence pribrali do hry najmä na základe toho, že vedia hrať basketbal. To ma presvedča, že myšlienky o rovnoprávnosti žien na niektorých ihriskách tejto krajiny ešte nevymreli.

Ďakujem bývalému prezidentovi Jimmymu Carterovi, ktorý so skupinou Humana venoval celé leto výstavbe domov pre chudobných. Význam vášho prezidentského obdobia posúdi história, ale už dnes naďaleko žiari príťažlivý príklad vášho charakteru.

Ďakujem štyrom hluchým, ktorí sa v sobotu na trhu zhovárali posunkovým jazykom. Vytušil som, že vtipkujú (*nechápem ako, ale viem to*) – lebo zrejme sa smiali bez slov i na môj účet.

Ďakujem dixielandovému orchestru, ktorý v nedeľu popoludní bezplatne vyhráva v parku ani čo by na oslavu narodenín celého ľudstva – jeho zásluhou som zabudol, že ľudia sú smrteľní.

Ďakujem starému čudákovi, ktorý pred dragstomom v centre mesta hral na harmonike a na otázku, kam mu máme hodiť peniaze, odvetil, že nehra pre peniaze, ale chce mať okolo seba ľudí. Mal na sebe tričko s nápisom UŽ ZLIEZAM Z KOPCA A ČOSKORO MI ODZVONIA – vďaka nemu sa teším na starobu.

Ďakujem mladej žene s plochou hrudou, ktorá na riečnej pláži ostala s hrdo vztyčenou hlavou, keď jej policajt vypisoval pokutu

za neslušné obnažovanie, lebo sa kúpala bez horného dielu plaviek – a ďakujem policajtovi, ktorý ju neurazil a neobišiel, keď vypisoval pokuty aj obdarenejším ženám – presvedčil som sa, že človek si môže zachovať dôstojnosť, a zároveň aj zadostučiniť spravodlivosti.

Ďakujem poštárovi z môjho niekdajšieho bydliska. Hoci som sa už dávno odtiaľ odstahoval, ešte si pamätá moje meno – roznášal najmä pocit priateľstva a až potom poštu.

Ďakujem invalidovi, ktorý sa viezol v elektrickom vozíku s nápisom na chrbte: ZATRÚB, AK UŽ NEMÔŽEŠ VYDRŽAŤ! – pripomenul mi, že s humorom človek zájde ďalej.

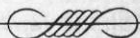
Ďakujem augustovým pavúkom, ktoré ma ráno i večer donútili chodiť po záhrade pomaly a opatrne – nevdojak som hľadel na ich dielo a zároveň rozmýšľal o vlastnej práci.

Ďakujem starému túlavému psovi, ktorý raz ráno pri jazere ku mne príbehol a potichu si vedľa mňa sadol. Obdaril ma svojou nemou spoločnosťou, ktorú si dodnes pokladám za česť.

Ďakujem domovníkovi, ktorý pri upratovaní kancelárskych hál, kde pracujem, spieva – na konci dňa vždy ma naladí 'slnéčne'.

Ďakujem pracovníkovi čerpacej stanice, ktorý mi umyl na aute okná aj napriek tomu, že pumpa je samoobslužná – pripomenul mi, že by môjmu zraku nemalo ujsť nič, čo stojí za pohľad.

Ešte za mnohé by som mohol ďakovať. Leto ma zahrnulo početnými darmi a o svete som sa dozvedel viac než z novín. Samé dobré správy. A zadarmo.

POROZPRÁVAM VÁM O LAVIČKE V NAŠOM MESTE. Jej konštrukcia je veľmi jednoduchá – tri tably vyhladenej sivej žuly, každá s hrúbkou pätnásť centimetrov. Priestor na sedenie je štyridsať centimetrov široký a vyše metra dlhý. Lavičku podopierajú dve nožičky, štyridsať centimetrov vysoké. Keďže som si to overil kompasom, môžem povedať, že dlhšie časti lavičky sú

obrátené na východ a na západ a konce smerujú na sever a na juh.

Masívna lavička stojí na vrchole najvyššieho kopca v našom meste zámerne. Ráno za jasnej letnej oblohy sa vám otvára z lavičky výhľad do stokilometrovej diaľky troma smermi.

*Dovídám k Puget Soundu na západ –
a Kaskádovým vrchom na chrbát,
severne alma mater na dohľad –
juh stráži strom, čo čnie sa ako brad.
o všetko mal som strašne, strašne rád.*

Slová vyryté do hrany lavičky sú epitaf. Lavička je vlastne cintorínsky náhrobný kameň. Keby to bolo možné, rád by som si tam s vami sadol.

Určite by ste sa na nej necítili nepohodlne. Ba ani by ste si nevšimli jej pôvodnú funkciu. Vytrčá na okraji dláždeného chodníčka, ktorý sa krúti ani had medzi hrobmi a priam láka, aby sa človek na nej usalašil. Najbližšou živou vecou je osamelá sekvoja, ktorá ohromuje majestátnym vekom i rozmermi – posluži vám ako spoľahlivý a dôstojný spoločník.

Umiestnenie lavičky, slová na jej hrane, čarovný výhľad – to všetko svedčí o tom, že niekomu veľmi záležalo na tom, aby aj po smrti bol užitočný. Rozlúčil sa so svetom pokojným a veľkorysým gestom.

Za vyše dvadsaťpäťročného pôsobenia som sa ako farár zúčastnil na stovkách pohrebov – videl som ľudí umierať aj ukladať do hrobu. V pohreboch sa neodmysliteľne skrýva istý druh narcizmu – človek sa úplne upriami na seba: určujeme si, ako má vyzeráť NAŠ pohreb, ako sa má naložiť s NAŠÍM telom a aký epitaf NÁM majú napísať. Človek zubami-nechtami lipne na svojej totožnosti – aspoň pokiaľ mu dych stačí, alebo pokiaľ to žula vydrží. V posvätej pôde nechávame po sebe pamätníky, ktorých úlohou je oddeľovať mŕtvych od živých, ale aj mŕtvych od mŕtvych. Na mňa náhrobné kamene pôsobia ako výkričníky samoty.

Lavička, o ktorej rozprávam, však predstavuje čosi iné. Je to výnimočný náhrobok. Bez mena. Bez konvenčného epitafu. A bez dátumov. Iba mlčky každému naznačuje, aby sa posadil a zamyslel. Ponúka nám tiché súručenstvo, ktoré premostuje samotu. Navštívil som na svete veľa cintorínov, ale s ničím podobným a takým úžasným som sa nestretol.

Celé roky mi tá lavička slúži ako duchovné útočisko. Viem, že ju nepoužívam iba ja, lebo raz som pod ňou našiel prilepený lístok s odkazom. Nie pre mňa. Zanechal ho tam mladej žene mladý muž. Bol do nej zaľúbený a s veľkou roztúženosťou jej napísal niekoľko kostnatých básní. (*Nie, nemrzí ma, že som si ich prečítal. Tak ako som papierik našiel, zase som ho pripevnil na pôvodné miesto. Neukryl som sa do kríkov, aby som vysledil, kto si poň príde. Tajní zaľúbenci majú dosť vlastných starostí.*)

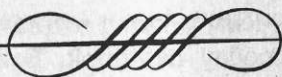
Dvakrát som sedel na lavičke s neznámymi ľuďmi. Nevieť si vysvetliť, ako sme prišli na to, aká dôležitá je pre nás tá lavička a aká vítaná je naša vzájomná spoločnosť. Zrejme sme to vytušili. Chvíľu sme si mlčky posedeli a potom sa každý pobral svojou stranou.

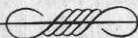
Jedného letného rána, krátko po svojej päťdesiatke, práve na tejto lavičke som prežil onen okamih v živote, keď človek od zabstraktneného rozumového poznania, že sme smrteľní, prechádza k aktívnemu uvedomeniu, že raz umrie. I ja umriem. Fulghum. Viac ma nebude. Skôr-neskôr.

Nielenže som si uvedomil neodvratnosť smrti, ale aj som sa s ňou zmieril. No a čo?

Chvíľka nečakaného osvietenia podistým súvisela s týmto nezvyčajným svätostánkom – s lavičkou, nech ju už postavil ktokoľvek. Prijímam výzvu svojho neznáameho dobrodinca a tiež by som rád zanechal živým po sebe nejaký osožný dar, a nie iba neužitočný kameň, zachycujúci svetské osobné údaje.

Lavička vydrží stovky rokov. Mnohí si ešte na nej posedia a vôbec si nespomenú na jej pôvodného majiteľa. Zamyslia sa na nej nad bezmennými slasťami tohto sladkého života, nad tajomstvom smrti i nad tým, aké je všetko úžasné a ako občas naozaj svet je v absolútnom poriadku.

PÍŠEM VÁM VO ŠTVRTOK VEČER vo februári, v štyridsiaty deň roku 1989. Americký štát Washington, Seattle, zima. Jasná obloha a nový mesiac.

Hoci život, jeho príbehy i písanie pokračujú, nateraz prichádzam k hranici, kde sa moja práca na tomto zväzku končí. Zajtra rukopis odosielam do New Yorku, kde sa dostane do výrobného procesu a postupne premení na knihu. Vypúšťam ho z ruky nie s ľahkým srdcom – prežívam pocit rodiča, ktorý posiela dieta z domu na štúdiá.

Azda si niektorí čitatelia všimli, že zopár príbehov, ktoré som sľuboval na poslednej stránke knihy *Všetko, čo naozaj potrebujem vedieť, som sa naučil v materskej škole*, sa v tomto zväzku nezjavilo. Ako je to možné? Odpoveď: Nestáva sa vám, že ste sa vybrali do potravinárstva s dlhým zoznamom, čo všetko by ste mali kúpiť, a keď sa vrátite, máte plnú tašku iných vecí? Člen rodiny nákup vybalí a spytuje sa, prečo ste kúpili to a nie ono, kde je tamto a kde hento. Najradšej by ste odsekli: „Milí moji, buďte radi, že som sa vôbec vrátil!“ Ale vybalovač si neodpustí: „Nabudúce prines presne to, čo máš na zozname!“ Áno, nabudúce vám porozprávam o žabách, o nápise na potravinárstve v idahoskom Pocatelle, o Flotile spásy a o najmenšom cirkuse na svete. Sľubujem.

Čoskoro začnem s rituálom, ktorý vykonávam tesne predtým, než sa uložím do postele. Určite sa ním veľmi neodchyľujem od vašich zvyklostí. Okolo deviatej chodím po dome, zhášam lampy, kontrolujem zámky na dverách, stišujem kúrenie, ešte raz nazriem do chladničky, či tam zázrakom neostala povedzme

porcia čokoládovej zmrzliny. Potom ma automatický pilot vyvedie v tme hore schodmi až k posteli vedľa spiacej manželky. V tejto chvíli sa zakaždým v duchu zasmejem. Manželka používa čierne očné tiene, takže mám pocit, akoby som si líhal k zamaskovanému Tajomnému jazdcovi. Lenže ja mám Tajomného jazdca rád a vravím si: „Prišiel Tonto, tvoj verný indiánsky druh.“ Môj vtip je nemý, nikdy ho nevravím nahlas. Iba v duchu. Bez ohľadu na to, či je vtip duchaplný, alebo hlúpy, líham si rozveselený, čo je najlepší uspávací prostriedok.

Ale pokračujeme! Rozložím si podľa svojich predstáv podhlavníky, nastavím budík a ležím v stave medzi bdením a spánkom na chrbte. Mysel pracovala celý deň, ale ešte aj teraz chce pokračovať v triedení prichádzajúcej pošty a v zostavovaní plánu, čo by som mal zajtra urobiť. Ale vtedy si poviem, ako to robievam odnepamäti: Dnes som už toho urobil dosť, a čo môžem vykonať zajtra, odložím nazajtra. Teraz si trochu pospím. Každý človek spáva, prečo by som mal byť výnimkou? Ak sa dobre vyspím, aj úlohy ráno zvládnem oveľa ľahšie. Spi, Fulghum, spi! Nuž spím. Nie je to modlitba pred spaním v tradičnom zmysle slova, iba sa domáham nočného pokoja a povzbudzujem sa nádejou, že aj zajtra strávim bohatý deň. Nestačí to na modlitbu?

Dnes večer sa ukladám do postele so smiechom v mysli. Prečítal som si celý rukopis ešte posledný raz a prekvapilo ma, že som v ňom našiel pasáže, ktoré sa mi zdajú aj po niekoľkonásobnom čítaní smiešne. Humor je trochu podozrivý – všeobecne sa vraví, že humor odvádza od vážneho písania. Preto uvažujem, či by som smiešnosti nemal vyčiarknuť. Hádam nie – a zdôvodňujem si to takto:

Nie je ľahké pretĺkať sa životom a vnímať ho realisticky. Život má aj svoju temnú, zlovestnú, beznádejnú stránku – jeho súčasťou je utrpenie, smrť, a keďže naša zem sa rúti do vyhásňajúceho slnka, aj úplné zabudnutie. Vlastne na ničom nezáleží.

Na druhej strane patrí k prednosťami ľudskej povahy, že sa usilujeme dodať životu čo najväčší zmysel už TERAZ. Vzdorujeme osudu. Záleží na všetkom. Naozaj na všetkom.

Medzi týmito dvoma prístupmi k životu ľahko uviazneme – oba vnímame tak jasne, že sa nevieme rozhodnúť, ktorým smerom sa vydať.

Z takýchto križovatiek ma vpred posúva smiech.

Na svete sme jediné bytosti, ktoré sa smejú i plačú. Vari je to preto, že iba ľudia vnímajú rozdiel medzi tým, ako je tento svet usporiadaný a ako by mohol byť usporiadaný. Slzy prinášajú úľavu. Smiech oslobodzuje.

Pred niekoľkými rokmi som nadabil na grécku frázu *asbestos gelos* – neuhasiteľný smiech. Našiel som ju v Homérovej *Iliade*, kde sa ňou opisuje smiech bohov. Takto sa smejem i ja. A kto sa smeje, ten pretrváva.

Dobrá noc! Pokojne sa vyspíte!

Šarmantné príbehy z pera skúseného autora, ktorý zaujal už od prvej knihy. Fulghum pozoruje svojich blížnych pri najrozličnejších príležitostiach, smeje sa s nimi i smúti a vo chvíli, keď potrebujú útešné slovo, je tu, je s nimi ako láskavý pozorovateľ i znepokojený účastník. Fulghumove príbehy pred nami znova ukazujú zázrak bežného života v jeho tisícerych podobách. Fulghum nepoučča, nementoruje, a predsa sme po prečítaní azda o niečo skúsenejší, múdrejší, možno v nejednom smere ohľaduplnejší. Nezabúdajme ani na jeho humor, vždy poteší dušu i srdce.

O autorovi

Ak ho požiadate o navštívenku, nájdete na nej jediný údaj: Fulghum. Navštívenka necháva otázku, aké je jeho povolanie, otvorenou. Robert Fulghum doteraz bol kovbojom, obchodným zástupcom IBM, profesionálnym výtvarníkom, ľudovým spevákom, farárom, barmanom, učiteľom kreslenia a maľby, spisovateľom a amatérskym filozofom. Do tejto chvíle si neujasnil, čím chce byť, keď raz dospeje. Nateraz žije s manželkou na obytnom člne v Seattli.

Robert Fulghum

**Zlaté
stránky**
 MEDIATEL

ISBN 80-220-0831-1

9 78802

7472